

O VĚDĚ A VÍŘE.

Deset řečí

konaných ve slavnostním sále Sv.-Václavské

záložny v Praze.

K tisku upravil

Msgr. JAN DROZD,

c. k. professor.

V Praze.

Tiskem a nákladem družstva Vlast.

1902.

O vědě a víře.

Deset řečí

konaných ve slavnostním sále Svato-Václavské záložny

---

v Praze.

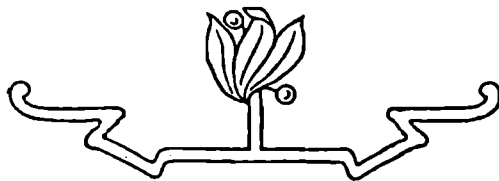

K tisku upravil

msgr. Jan Drozd,

c. k. professor.

V Praze.

Tiskem a nákladem družstva Vlast.

1902.

Přístup k věci.

Moderní názory v lidové osvětě, spisy a přednáškami šířené, namnoze staví se v přímý odpor proti náboženství a církvi a ruší tak často nejhlubší základy společenského a mravného života.

Vůči podobnému počínání vidělo se býti ředitelstvu »Křesťanské akademie« věci vhodnou pořádati přednášky, označující vzájemný poměr vědy a víry.

K vyzvání ředitelstva Křesťanské akademie podjali se tohoto úkolu mužové na slovo vzatí, jak ve vědě všeliké, tak ve víře zdomácnělí a posloužili obecnstvu ku přednáškám těm velice hojně se scházejícímu výklady nad pomyšlení zdárnými. Řečí těch bylo v celku deset, k nimž pak Monsignor profesor Jan Drozd přidal jedenáctou o nově zamýšlené pouti římské.

Řeči tyto chtěli jsme i širšímu obecnstvu učiniti přístupnými, a proto byly tiskem vydány a přejeme si, aby došly hojného rozšíření a voláme k tomu cíli z hloubi srdce vroucí »Zdař Bůh.«

Vydavatelstvo.

I.

O poměru vědy a víry.

Dne 7. ledna 1902 přednesl prof. Dr. JOSEF TUMPACH.

Velectěné shromáždění!

Jsou pravdy, jež byť sebe vícekrát byly dokázány, opět a opět se popírají; a jsou bludy, pochybnosti a námitky, jež, byť sebe vícekrát byly vyvráceny, opět a opět se činí a uvádějí. Že tomu tak, toho důkaz podává i řada přednášek o vědě a víře, jež slavná Akademie křesťanská pořádá, a z nichž první »O poměru vědy a víry« vznesena na mne.

Neboť *kolikrát* bylo již mluveno o tomto předmětu, *kolik* napsáno již o látce té spisův! A přece opět a opět — jakoby toho nebylo, jakoby se nic ve směru tom bylo nestalo — vynořuje se thema toto na povrch. Že se to děje zase i ve dnech našich, je každému známo, ne-li ze spisů vědeckých, jistě aspoň z listů denních. Opět věru zaznívá v různých variacích heslo: Věda a víra se vzájemně nestrpí! Věda a náboženství se nesnesou! Jménem vědy pryč s věrou, pryč s náboženstvím! Mezi nimi nemůže býti shody! Mezi nimi není žádných vztahů! Náboženství vědě překáží! Věda nepotřebuje náboženství! Věda zničila náboženství! Náboženství pozbylo oprávněnosti na další existenci! Kdo věří, není schopen vědeckého bádání, neboť »nikdo« — praví zajisté atheista *Dr. Page* — »jenž podepsal nějaké credo, nějaký formulář, ať theologický nebo filosofický, nemůže býti nestraným zkoumatelem pravdy nebo nepředpojatým soudcem mínění jiných. Jeho předsudky zkrucují jeho úsudek; přilnulost k vlastní sektě nebo straně plodí nesnášlivost k rozšafným přesvědčením jiných badatelů. Vyznání, jež podpisujeme jako rozhodnou a nejvyšší pravdu, kteréž že budeme hájiti přísahou se zavazujeme, netoliko klade překážku novým objevům, nýbrž důsledně vzbuzuje v nás odpor a podezření proti všemu, co se jí zdá odporovati.«¹⁾

Toť názory naší doby, z nichž je věru zřejmo, že se tu nejedná pouze o popírání toho či onoho *článku* víry, nýbrž o zamítání *víry vůbec*, že tu nejde pouze o *částecnou* haeresi nebo schisma, nýbrž o *všeobecnou apostasii* jménem t. zv. »moderní vědy«, kterouž tvoří »theorie a domněnky, materialismus a atheismus,« což vše jest »pouhým přirozeným plodem veliké apostasie

¹⁾ Cit. u *Zahna*, »Věda a učenci katoličtí«; přel. V. Hazuka (v Praze 1899); strana 103.

XVI. století,« jak dí professor fysiky Zahm²⁾ jenž líčí process ten krátce takto: »Němečtí reformátoři s Lutherem v čele zavrhli církev a podrželi bibli; angličtí deisté zavrhli bibli a spokojili se s Bohem; francouzští encyklopaedisté zavrhli Boha a obmezili se na pouhé uznání jsoucnosti hmoty. Luther brojil proti katolictví; Voltaire bojoval proti křesťanství; moderní materialismus vstoupil v řady proti náboženství jakémukoliv.«³⁾ Ostatně pak podotýkám, že tato »moderní věda« materialistická nespokojila se pouze vyloučením ze své víry všeho toho, co se týče *theologie*, nýbrž že zašla ještě dále, zavrhnuvši i filosofii, jíž tak mnozí stoupenci její sami zneužívali a zneužívají v boji proti víře.

Že stav námi právě naznačený odpovídá skutečnosti a není smyšlenkou, je zajisté všeobecně známo a také se tím nikdo netají. Místo všech projevův o věci té dostačí, uvedeme-li tuto slova výtečné luvánské »Revue catholique«, která před několika lety (r. 1882) vylíčila stav ten takto: »Odpůrcové všeho náboženství učinili z vědy protivu víry, jejich úsilí až příliš dobře se zdařilo. Bylo by dětinské, ano nebezpečné, toho sobě tajiti . . . Sekera přiložena jest ke kořenu stromu; vždyť i nejhlavnější dogmata náboženská strhují do bláta. Každého dne rodí se nový systém, jenž k tomu směřuje, aby pobořil některou část budovy biblické a aby podkopal některý článek víry. Není ani jediné stránky písma sv., není ani jediného článku naší víry nebo naší bohoslužby, jež by nebyly vydány těmto útokům.«⁴⁾

Majíce pak tento přítomný stav vědy vůči náboženství a víře na mysli, zkoumejme nyní, zdaž jest stav ten správný a oprávněný a zdaž správná jsou hesla, která o vědě a víře pronášena bývají. Při tom pak podotýkáme napřed, že, pomínouce vědeckých výkladů a líčení, jež jsou nám asi známa, užívati budeme slov víra a náboženství, jakož i *theologie*, jež o otázkách víry a náboženství vědecky jedná, promíšeně.

V širém oboru našich vědomostí skutečných nebo dosažitelných — tak praví Duilhé de Saint-Projet⁵⁾ — snadno lze rozeznati *tři různé okresy čili obory*.

Nejprve jsou tu zjevy *hmotné* — pozitivní, smyslům přístupná fakta, — jich bezprostředné příčiny, zákony jež je ovládají; jsou tu fakta tající se v minulosti, jsou tu věci tající se v přírodě. Toť *první* druh fakt, tvořících předmět našich vědomostí.

K němu přistupuje druh či obor *druhý*; ten tvoří fakta duševní a *morální*, jež lze pozorovati pomocí sebevědomí, tvoří jej základní pravdy, podstatné příčiny, otázky o vzniku a konci, o bytosti nutně bytující, o bytosti nahodilé, nehmotné a svobodné. Konečně pak jsou tu věci, týkající se *vzájemného poměru tvora* ke stvořiteli, týkající se cíle a určení člověka, týkající se Boha, jakožto příčiny nejvyšší, jak ho netoliko pouhý rozum může poznati, nýbrž především a hlavně, jakým se sám oznámil tvorům

²⁾ L. c., str. 111.

³⁾ Tamtéž, str. 111.

⁴⁾ *Duilhé de Saint-Projet*, »Apologie víry křesťanské na základě věd přírodních«; přel. Dr. Ant. Podlaha (v Praze 1897); str. 2. n.

⁵⁾ L. c., str. 14. n.

svým. Toť ony *tři* obory, jež duch lidský probádal a v nichž dosud neustále bádá.

Není ani jediné z našich vědomostí, která by nepocházela z jednoho z těchto tří oborův.

Všechny tyto obory jsou zajisté rozhodně oprávněny.

Tomu-li však tak, pak oprávněny jsou i všechny obory lidské *vědy*, jež se těmito trojími fakty a pravdami obírají! Oprávněna jest tedy věda, která má za předmět fakta druhu prvního, jež poznáváme empirií, zkušeností, zkoumáním, pokusy, experimenty — odkudž též název vědy, zvané *empirickou*; oprávněna i věda, která má za předmět fakta oboru druhého, jež poznáváme světlem rozumu přirozeného, čili oprávněna *filosofie*; oprávněna též věda, která má za předmět fakta druhu třetího, čili oprávněnost svou má i *theologie*.

Obor tohoto trojího druhu věd, vymezených podle trojího druhu fakt, stanovících jich příčinu látkovou čili předmět, *není snad smyšlený* a libovolně jen k vůli naší věci námi — *theology* — stanovený. Nikoliv! Takť věru sama věda empirická vyměřuje si obor svůj, takť svůj obor vyměřuje si sama filosofie, a tak svůj obor vyměřuje si i sama *theologie*. Že ten je obor *theologie* a filosofie netřeba širě vykládati.

Za to však nebude od místa ukázati několika doklady, že obor vědy empirické vyměřen zcela správně. Tak znamenitý chemik *Berthelot* o »*positivní vědě*,« t. j. pravé vědě, kterou různí od »*vědy ideální*«, spočívající na hypotésách a fantasii. praví toto: »*Positivní věda nezkoumá, které jsou první příčiny, aniž který je poslední cíl věcí, nýbrž snaží se objasniti jednotlivá fakta a ukázati vzájemnou jich souvislost . . .*

Duch lidský konstatuje fakta pozorováním a zkušeností; on je srovnává mezi sebou a hledá vzájemné jich vztahy, to jest zjevy všeobecnější, jež opět — a to jest jedinou zárukou jich skutečnosti — potvrzují se zkušeností. Řetěz těchto vztahů tvoří předmět i obsah vědy *positivné*.«⁶⁾ Znamenitý fyziolog *Claude Bernard* prohlašuje: »*První příčiny nenáležejí v obor vědy (t. j. pozitivní): ony vždy unikají nám, jak ve vědě o živých tělesech, tak ve vědě o beztvárné hmotě.*«⁷⁾ A slavný *Pasteur*, vědátor prvního řádu, dí: »*Věda zkušební (experimentální) jest v podstatě své pozitivní, neboť ve své pojmy nikdy neuvádí úvah o podstatě věcí, o původu světa a o jeho cíli.*«⁸⁾ Proto také *Barrande*, výtečný tento učenec, položil v čelo svých spisů slova: »*To jest, co jsem viděl.*«

Tedy: »*věda empirická pozoruje zjevy přírodní a hlásá zákony, jimiž zjevy ty se řídí; věda filosofická vystupuje k počátku jejich a hlásá zákonodárce; víra inspiruje se slovem Božím a hlásá vykupitele a odplatitele*«, jak dí *Duilhé de Saint-Projet*.⁹⁾

Toť tři pojetí rozličná, která se navzájem neničí, nýbrž na sobě spočívají, vzájemně se doplňují, pronikají a posilují. Zde

⁶⁾ *Zahn*, I. c., str. 105.

⁷⁾ *Ibid.* p. 105.

⁸⁾ *Duilhé de Saint-Projet*, I. c., str. 25. n.

⁹⁾ *L. c.*, str. 17.

věda empirická, metafysika a víra trojaté svoje světlo v jediný slučují jas, čímž vzniká mezi nimi harmonie nejkrásnější. Mají všechny týž cíl — pravdu, mají týž pramen — Pravdu věčnou, Boha, neboť zdrojem vědění jest rozum, jímž Bůh jisté pravdy přirozenou cestou, tedy prostředně, nám podává, zdrojem pak víry jest zjevení pravd bezprostřední; pravdy prvního druhu opírají se o principy rozumové, pravdy druhu následujícího o autoritu Boha mluvícího; obojí pak zaručuje nám naprostou jistotu poznání a přijetí nějaké věci, (při čemž spolu podotýkáme, že některá pravda může býti i rozumovou, t. j. pouhým rozumem postižitelnou, i zjevnou, ve kterémžto případě spadá arci v obor i vědění i víry).

Pokud tedy ony tři mocnosti: věda empirická, filosofie a víra pohybují se, jakž je právem jejich a povinností, v mezích sobě oborem působnosti jím příslušné vykázaných, vidíme, že při vši různosti, jaká pro různý obor různou bezprostřední autoritu (a též metodu) mezi nimi existuje, panuje mezi nimi poměr vzájemné a přátelské podpory a shody: víra vědě a věda víře výtečně koná služby.

Koná služby *víra vědě*, neboť — ať o jiném tu pomlčím — popříti nelze, že existují věci a pravdy, které pouhému rozumu jsou nepřístupny a jež tudíž *nad* rozumem, *nad* přirozeným poznáním stojíce — čímž arci nijak *proti* rozumu, *proti* přírodě se nestaví — nadpřirozenými a nadrozumovými slují; o těch tudíž nebylo by ponětí a názoru, kdyby víra o nich nepoučovala a tak mezery lidského vědění nevyplňovala. Pročež pravil též slavný Pasteur v řeči své při přijetí do Akademie: »Kdybychom byli zbaveni těch pojmů (jež nám podává theologický názor světový), pozbyly by pozitivní vědy oné vznešenosti, kteréž jim propůjčují ukryté vztahy jejich k pravdám neskončeným . . . a já se táži: ve jménu kterého objevu vědeckého může kdo bráti duši lidské tyto vznešené pomysly?¹⁰⁾ Koná však služby též *věda víře*. Víra, jak řečeno, zakládá se na přímém zjevení Boha. Je tedy nutno napřed věděti, že Bůh jest a že se skutečně zjevil, bez kterýchžto dvou fakt (mimo jiné) víra není možná; mimo to věda podává víře velmi mnoho důkazů pravdivosti obsahu zjevení, kteréž obsahuje v sobě nejen mysteria, nýbrž i pravdy rozumové.¹¹⁾ Proto dí též právem koncil Vatikánský:¹²⁾ »Véra a rozum . . . poskytují sobě vzájemné pomoci, když, totiž správné myšlení rozumové základy víry dokazuje, a když rozum, osvícen jsa světlem víry, znalost věcí božských pěstuje.« Vyplývá z toho všeho spolu zjevně nesprávnost jeho tvrzení, že věda nepotřebuje víry, tak tvrzení, že víra vědu zamítá. Není to ani možná, poněvadž v obém případě i věda i víra zbavovaly by se toho, co jest jim s největším prospěchem a užitkem.

Není tedy a ani býti nemůže rozpor mezi vědou a věrou. Ovšem platí to jen tehdy, když jde o vědu skutečnou, t. j. o to, co jest vědecky naprosto prokázanou pravdou, a když jde o skutečný článek víry, čili o to, co nám strážkyni víry, církvi —

¹⁰⁾ U *Duilhé de Saint-Projet*, I. c., str. 45.

¹¹⁾ *Stöckel*, »Lehrbuch der Apologetik« (Mohuč 1895), II. díl, str. 358. nn

¹²⁾ *Constit. de fide*, cap. 4.

k věření autoritativně předloženo jest. Nesmí tedy oproti poučce a pravdě, evidentně vědou prokázané, stavěti se pouhé mínění těch oněch církevních učitelů, jednotlivců, školy, prozatímná vysvětlení jednotlivých theologů a komentátorů, nebo špatně pochopený názor věroučný, nebo dokonce něco, čemu církev ani neučí a co se jí pouze imputuje. Nesmí však též proti článkům víry najisto postaveným staviti se pouhé theorie, hypothesis, pouhé domněnky, pouhé nápady učenců. To-li se činí, pak ovšem povstává rozpor, ale tím není vinna ani víra ani věda, nýbrž tím jest vinno zneužívání vědy a víry, tu nestojí věda proti víře, nýbrž tu se proti sobě staví něco, co není pravdou vědeckou, resp. náboženskou, a co jen úplně proti všemu právu za vědeckou pravdu a za článek víry se prohlašuje nebo má. Neboť, ač nikterak nepopíráme a popírati nechceme důležitosti hypotés pro vývin vědy, přece dlužno na ně pohlížeti *jenom jako na hypothesis*, nikoli však jako na pravdy vědecky evidentně prokázané. Tak jako dlužno na výklady a mínění *jednotlivých theologů* pohlížeti *jenom jako na výklady a mínění jednotlivců*, nikoli však jako na autoritativní učení církve.

A nelze zajisté nikterak popříti ani se strany vědátorů, že rozsáhlé pole vědy jest poseto hypothesisami ztroskotanými a přeplněno hypothesisami znovu zbudovanými; nelze upříti, že setkáváme se tu s odvážnými tvrzeními (a to *jen* tvrzeními) a s předčasnými konklusemi; nelze upříti, že jsou hypothesisy ve vědě, které vysvětlují se zase hypothesisami; nelze upříti, že co do hypotés a tvrzení o téže věci není vždy mezi různými učenci názoru jednostejného, ba že ani týž názor nebývá trvalým, nýbrž že se střídá a mění, a to někdy velmi rychle a dosti často.

Máme-li uvéstí toho důkazy, začněme od konce, tedy od toho, že názory a theorie o téže věci jsou různé a se mění. Tedy na př. co se týče geologie, byl čas, kdy se mysliło, že různé převraty, o kterých hlásá geologie, že se na povrchu zemském udály, byly způsobeny *ohněm*. Později se mělo za to, že to způsobila *voda*. Nebo dříve soudilo se, že klesání a zdvihání se půdy, tvoření se hor a pevniny stalo se *náhle a prudce*; nyní se má opět za to, že tytéž účinky mohou býti vysvětleny *nenáhlým* působením příčin, které posavad jsou v činnosti.¹³⁾ Podobně různé názory panovaly a panují o světle a teple, o prvcích, o hmotě atd. atd.¹⁴⁾

Pravili jsme, že jsou ve vědě hypothesisy, vysvětlované zase hypothesisami. Vizme Haeckla, materialistického učence německého. Týž chtěje ideu duše neboli životní síly uvéstí ve shodu se svou teorií monistickou a mechanickou, hájí této hypotésy: Každý organický molekul — zove jej »plastidulem« — jest obdařen duší; sjednocením těchto malých duší plastidulních tvoří se duše jednotlivých buněk, a sjednocením duší buňkových tvoří se to, co — jak dí — »zvykli jsme nazývati duší bytostí organických, ať člověka, ať zvířete, ať rostliny. Otážeme-li se však, v čem vlastně záleží podstata těchto duší plastidulních, odpovídá Haeckel jinou

¹³⁾ *Zahm*, l. c. str. 26.

¹⁴⁾ Srv.: *Zahm*, l. c., str. 26.

hypotesou, ještě temnější než je hypotesa první, totiž že duše plastidulní je »pohyb vlnitý, rytmický, rozvětvený . . . , který lze vždy uvést na mechaniku atomův.¹⁵⁾

Bylo řečeno, že setkáváme se ve vědě s odvážnými tvrzeními a předčasnými konklusemi. Svědectví o tom nepodává nikdo jiný než slavný *Virchow* sám, který dal před časem (roku 1882) na sjezdu přírodozpytců německých svým stoupencům tuto radu: »Zkušenost let minulých — dí — dostatečně nás poučila, že nesmíme činiti předčasných konklusí. Kdo mluví nebo píše pro veřejnost, měl by dvakráte uvažovati, kolik jest v tom, co praví, pravdy skutečně vědecké; měl by dáti vytisknouti drobným písmem v poznámkách veškerá tvrzení pouze hypotetická a neoponechati v textu leč to, co jest skutečná pravda,« ku kterýmžto slovům výtečný apologeta *Duilhé de Saint-Projet*¹⁶⁾ podotýká: »Kdyby tato moudrá rada našla sluchu u těch, jimž byla dána, jaká revoluce nastala by v typografii nynějších vědeckých spisův!« A máme-li uvést příklad takovýchto, zneužíváním vědy činěných odvážných tvrzení a konklusí, všimněme si třeba otázky o souvislosti objemu a váhy hmoty mozkové s inteligencí. Francouzský učenec *Dr. Le Brun* měřil rozum v mozku týmž způsobem, jak se měří tekutina v nějaké nádobě, a praví: »Obsah lebky u gorilly obnáší 148 krychlových centimetrů, lebka černochova 204, lebka starověkého Egyptana 363, lebka Pařížana z doby Ludvíka XIV. 472, lebka moderního Pařížana 593; dle toho tedy intelligence Pařížana moderního je o 25 proc. větší než intelligence Pařížana z doby Ludvíka XIV.«¹⁷⁾ Podobně o poměru mozku k myšlení soudí *Büchner*.¹⁸⁾ Praví, že větší objem mozku, dokonalejší útvar, jemnější sloučení chemické přivodí značnější funkce mozkové a tudíž i genialnější smyšlenky, kterýžto aprioristický závěr prý srovnávací anatomie potvrzuje. Objevilať prý a dokázala, že začínajíc od nepatrných brouků v dalším postupu k rybám, plazům, ptactvu až k ssavcům jest mozek vždy větší, složitější, umělejší, a zároveň prý jeví se na každém tom stupni vývinu mozkového přiměřený vývin myšlenkový; zvířata pak, která buď vůbec žádného mozku nemají, nebo jen jakýsi nepatrný zárodek, stojí prý ve světě zvířat nejnižěji a mají nejmenší schopnosti . . . ; za to však prý člověk, jako tvor na zemi nejdokonalejší, má ze všech bytostí živých největší mozek, a to i co do váhy prostě i co do váhy v poměru k ostatnímu tělu. — Leč to jest *pouhé tvrzení, neboť srovnávací anatomie nenalezla nic takového*. Neboť mozek lidský není ani absolutně ani relativně největší nebo nejtěžší. Nepoměrně větší mozky mají zajisté velryby, má zuboun, má i slon, a poměrně k váze těla vynikají v příčině té náď člověka přečetní ptáci a americké opice, čímž arci vyvráceno holé to tvrzení a smělá z toho konkluse, jakoby člověk převyšoval rozumem čili inteligencí ostatní tvorstvo jen z toho důvodu, poněvadž má větší mozek. Jsoutě zvířata, u nichž váha mozku má se k váze těla jako 1:14; u člověka je poměr ten obyčejně

¹⁵⁾ Viz: *Duilhé de Saint-Projet*, l. c., str. 28. n.

¹⁶⁾ L. c., str. 31.

¹⁷⁾ *Duilhé de Saint-Projet*, l. c., str. 29.

¹⁸⁾ *Büchner*, »Kraft und Stoff«, vyd. 10., str. 117.

1 : 22, ba dostupuje někdy i poměru 1 : 35. U osla obnáší 1 : 212, u koně 1 : 400, u slona 1 : 500. Byla by tedy podle vědeckého výzkumu Büchnerova a spol. stupnice intelligence asi tato: kanárek — několik brasílských opic — člověk — osel — kůň a posleze slon!¹⁹⁾

To-li vše na myslí máme, pak uznati musí každý správnost slov našich, díme-li, že takováto tvrzení, takováto hypotézy, takováto theorie nelze nikterak jménem vědy exaktní stavěti vůči víře, a že tudíž víra a theologie, zamítajíc je, nezamítá nikterak vědu, věda exaktní, věda pravá sama musí protestovati proti tomu, by s nimi byla zaměňována, a by se jí takto zneužívalo.

Podobně též nikterak proti víře nečelí některé jiné poučky vědecké, poněvadž ohlédáme-li věc blíže, shledáme, že buď to, proti čemu čeliti se zdají, článkem víry není nebo s ním srovnati to možno. Tak místo jiných příkladů uvedeme jen učení o původu a utváření se všehomíra, kamž mezi jiným spadají otázky o stáří světa, o šesti dnech stvoření, o stáří člověka a pod., tedy otázky to, v nichž se má za to, že nedají se srovnati s vědou empirickou. Nuže čemu tu učí víra? Vizme *stáří* světa a odpovíme: Definováno tu není pranic! Písmo sv. jinde dí: »Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi.«²⁰⁾ Leč *kdy byl počátek?* To neví z lidí nikdo. Může tomu býti 6000 let, jak se domnívají někteří, může to býti, jak Proctor a jiní tvrdí, pět set millionů let. Písmo sv. nic určitějšího neudává, a církve o věci té nic nedefinovala, tak že dána jest v té věci učencům volnost v určení času, po který svět trvá.²¹⁾ Vzniknou-li pak při tom spory, jsou to spory mezi jednotlivci, mezi teoriemi a hypotézami s jedné a mezi výklady exegetů s druhé strany, ale není tu rozporu mezi *věrou a vědou*, neboť — jak již řečeno — jako názor jednotlivých exegetů nesmí se prohlašovati za učení církve, tak nesmí se hypotéza jednotlivých učenců prohlašovati za prokázanou vědeckou pravdu. Podobně jako se stáří světa, má se to *se dny stvoření*. Není ani v té věci žádným článkem víry, *jaké dny* se tím rozuměti mají, zdaž dny sluneční nebo neurčité periody časové, tak že volno zastávati se mínění toho či onoho; a protož nelze mluvit o rozporu vědy a víry, při čemž poznamenáváme, že výklad dnů těch jako neurčitých period časových není snad vyvolán lepším pokrokem vědy moderní, nýbrž že sv. Augustin již ve starověku a sv. Tomáš a Albert Veliký ve středověku je znali.²²⁾ A tak se to má mutatis mutandis i s jinými otázkami sem hledícími, jež ve směru tom tvoří předmět mnohých výtečných spisů, kteréžto spisy však — bohužel — zůstávají nepovšimnuty proto, že jsou psány katolíky, ač by věru četba třeba jediného z nich, na př. Duilhé Saint-Projet, Zahma, Ortiho y Lara, mnohého přivedla k jinému přesvědčení o poměru víry a vědy. Dovoltež, abych aspoň tuto na spisy ty upozornil třeba jen za tím účelem, aby z nich doplněno bylo, co v krátké přednášce pouze tím či oním

¹⁹⁾ *Pawlicki*, »Mozek a duše«; přel. Jos. Mergl (v Praze 1900); str. 12. nn.

²⁰⁾ Genes. I. 1.

²¹⁾ *Zahm*, I. c., str. 10.

²²⁾ *Ibid.*, str. 11.

příkladem objasniti možno.²³⁾ Jenom to budiž ještě tuto podotčeno, že co se *původu* všehomíra dotýče, existuje článek víry o stvoření z ničeho, vyjádřený hned prvními slovy Credo: Věřím v Boha — Stvořitele nebe a země, a stvrzený opět na sněmě Vatikánském.²⁴⁾ Více o této věci víra neučí. A čemu učí o tom exaktní, empirická věda? Odpověď zní: Nic! Neboť žádná z věd přírodních, pokud vědou přírodní jest, netoliko nic nám o tom nepraví, nýbrž, nechce-li se zpronevřiti svým vlastním logickým zásadám, nechce-li porušiti metody, na níž spočívá, ani žádného tvrzení o věci té pronésti nemůže. Vzpomeňme si jen na to, jak vyměřují obor vědy sami zástupcové její. Vzpomeňme si na výše uvedená slova chemika *Berthelota*, jenž dí, že věda pozitivná nepátrá po prvých příčinách, ani o cíli a konci světa, a že bádání o původu a konečném cíli věcí vymyká se vědě pozitivní, kterážto slova podepíráme tuto ještě výrokem slavného *Littré*, jenž dí:²⁵⁾ »Přírodovědecké bádání nezabývá se otázkami o jsoucnosti a původu.« Jak tedy zřejmo, že původ světa leží *mimo* obor vztahů, kteréž přímo lze pozorovati a určití, — že nelze pozorováním uvéstí jej ve spojení s jeho bezprostřední příčinou, že nemůže býti zjištěn a potvrzen zkušeností, a tudíž že všeliké tvrzení v té příčině překročovalo by hranice jediné pravé metody vědecké i obor věd přírodních. Proto činí-li se proti tomuto článku víry námitky, nemohou se činiti jménem vědy pozitivné, a činí-li se přece, pak se tohoto štítu zneužívá. Tuť věru článku tomu (a též jiným) odporují pouze ti, kdož jdouce za meze oboru vědy zkušebné a vnášejíce na pole cizího oboru, oboru spekulativného, filosofického, kterého však mnozí z nich neuznávají, ač ovšem při tom všichni honosí se tím, že správně myslí a dbají pravidel logiky, která je částí filosofie — vnášejíce tam tedy názory své materialistické, vylučují arci všelikého ducha, jelikož prý ho při pytvě nenalezli — jakoby v mrtvole ducha naléztí bylo možno — vylučují tedy i Boha, a následkem toho i všelikou jeho činnost tvůrčí i jinakou.²⁶⁾ V té věci připadá tudíž samé filosofii úkol a povinnost, aby hájila sebe a odkazovala »vědu« takovouto z mezí oboru ji nepřislušejícího; aby jí pověděla, že tato pozitivistická věda, ač zavrhuje metafysiku, není v pravdě takto nic jiného, leč metafysický systém, nemající nic společného s methodou experimentální a stojící v naprosté opposici k zaručeným pravdám metafysickým;²⁷⁾ aby jí uvedla na paměť, že všeliké vědění lidské jest jakoby stromem, jehož kořeny tkví v metafysice, a že každý, i nejrozhodnější pozitivista a materialista, jakmile pokusí se definovati vědu, jak on jí rozumí, analyzovati nejjednodušší činnost intelektuální, musí chtěj nechtěj při každém kroku svém užívati metafysiky;²⁸⁾ k čemuž můžeme se stanoviska víry dodati slova Duilhéova, že stoupenci materialismu a pozitivismu »nepouštějí

²³⁾ Kniha Duilhéova a spis *Zahmův* (nápisy uvedeny výše v poznámkách) vyšly ve »Vzdělavací knihovně katolické«; španělský spis *Ortiho y Lara*. »La ciencia y la divina revelacion« (Madrid 1881), vyjde tam svého času též.

²⁴⁾ Con. 5., kap. I. de fide.

²⁵⁾ »La science au point de vue philosophique«, 1873, str. 332.

²⁶⁾ *Stöckl*, I. c., I. str. 104. nn.; *Duilhé de Saint-Projet*, I. c., str. 91. n.

²⁷⁾ *Duilhé de Saint-Projet*, I. c., str. 36.

²⁸⁾ *Ibidem*, str. 36.

se do diskusse, aniž pomýšlejí na to, aby vážně kriticky uvážili logický ráz víry a její rozumové základy,« nýbrž zhusta mnozí, že buď »tvrdí nebo popírají«, na čemž mají dosti, jakož i že »mezi nimi nalézáme ve věcech víry ne-li dokonce zlou vůli, aspoň nevědomost, jež úžasem nás naplňuje při mužích učených«,²⁹⁾ kteří raději věří věci zcela podivné, než by věřili v Boha, dle slov bl. Klementa Hofbauera řkoucího: »čemu všemu nevěrci musí věřit, aby nevěřili«;³⁰⁾ můžeme jim říci, že připustí-li se se stoupení materialismu, Büchnerem, Voglem, Häcklem, Straussem, kteří nevěří v osobního Boha, že není nic kromě hmoty a síly, musí to vésti na poli mravnosti a života společenského k důsledkům přímo hrozným, tak že sám Virchow byl nucen r. 1877 na sjezdu německých přírodopisců v Mnichově zvolati »Stůj!«³¹⁾ o čemž ostatně více bude pověděno v jedné z přednášek následujících.

Ukázali jsme tedy, že mezi vědou a věrou rozporu není a býti nemůže; že mezi nimi panuje soulad vzájemné podpory a pomoci, a že zjeví-li se rozpor, není to rozpor mezi vědou a věrou, nýbrž rozpor, jenž se neprávem jim na vrub klade, čímž ovšem dokázána též nesprávnost hesel a rčení protivných. V té věci máme pro sebe souhlas přčetných učenců věhlasných a na slovo vzatých. Tak praví Zahm:³²⁾ »Ve jménu exaktní vědy, ve jménu pravé filosofie jest nám vystoupiti proti zařízení, proti zvyku, který takřka nyní převládá u některých našich tak zvaných učenců, kteří zvláště, jde-li o vztah mezi náboženstvím a vědou, podstrkují zcela nahodilé hypotézy na místo, které má býti vyhrazeno jedině pozitivní vědě, nepopíratelné pravdě«. A jinde³³⁾ dí: »Ponejvíce odpor byl mezi jednotlivci — mezi vědátoři a jejich tlumočníky. A příčina toho? Nešetřeno rozdílu mezi teorií, domněnkou, nápady učenců s jedné a pravou vědou, pozitivním věděním dokázanou jistotou s druhé strany, což jest obecnou chybou za našich dnů. A nad to považována byla mínění, hypotézy, prozatímná vysvětlení jednotlivých theologův a komentátorů za autoritativní učení církve.« Slavný pan *Brownson*, jeden z největších filosofů vůbec, který dle slov jistého protestantského učence prozkoumal a ovládal více filosofických systémů, než kolik jich mnozí, kteří filosofii učí, znají i dle jména, napsal ve svém spise »Konvertita« (byl konvertitou): »Nikdy ani v jediném případě nenalezl jsem jediného článku, dogmatu, jediné proposice neb definice víry, která by mne do rozpaků uváděla jakožto logika, nebo kterou bych byl, pokud mého ruzumu se týkalo, změnil, nebo modifikoval . . . Nikdy jsem nepozoroval, že by rozum můj odporoval učení církve, nikdy jsem neznamenal, že by byl omezen; nebo že bych já sám uveden byl do myšlenkového otroctví. Jako katolík pocífoval jsem a požíval duševní svobody, kterou jsem nikdy nepovažoval za možnou, pokud jsem byl nekatolíkem.«³⁴⁾

²⁹⁾ Ibid. str. 41. Viz též: *Stöckl*, I. c., 104. nn.

³⁰⁾ »O quanta increduli credere debent, ne credant!« (*Müller*, »Theologia moralis«, lib. II. p. 22. — vyd. 4.)

³¹⁾ Srv. *Zahm*, I. c., str. 28. n.

³²⁾ L. c., str. 28.

³³⁾ Ibid., str. 26.

³⁴⁾ Cit. u *Zahma*, I. c., str. 32.

A nesmrtelný *Cauchy*, jeden z nejznamenitějších matematiků a fyziků nové doby, jenž pokračoval vdíle Laplaceově, rozluštil některé nejobtížnější problémy v moderní transcendentální analýsě a založil novou školu vědy mathematické, prohlašuje ve svém díle »Ordres religieux«: »Jsem křesťanem, t. j. věřím v božství Ježíše Krista s Tycho-Brahem, Koperníkem, Descartesem, Newtonem, Fermatem, Leibnitzem, Pascalem, Grimaldim, Enlerem, Guldinem, Bosevičem a Gerdilem, dále se všemi velikými astronomy, fysiky a geometry věků minulých. A s větší částí z nich jsem zároveň katolíkem. A kdyby někdo tázal se mne na důvod, rád mu odpovím. Poznal by, že mé přesvědčení není plodem předsudků pochodících od narození, nýbrž výsledkem hlubokého badání. Viděl by, jak vryly se na vždy v ducha mého a v srdce mé pravdy, které jsou pro mne ještě jistější, než čtverec podpory neb zásada Maclaurinova. Jsem upřímný katolík, jako byl Corneille, Racine, La Bruyère, Bossuet, Bourdaloue a Fénelon, jakými byli a jsou mnozí z nejznamenitějších mužů našich dnů, kteří jsou ke cti vědě, filosofii a literatuře a dodali více lesku našim akademiím než všichni jiní. Sdílím hluboké přesvědčení vyjádřené ve spisech, přednáškách a životech mnohých učenců prvního řádu: Ruffinů, Hauyů, Laënneců, Ampèrů, Polletierů, Freycinetů a Carioliů. A nejmenuji-li těch, kteří ještě žijí, obávaje se, abych neurazil jejich skromnosti, mohu aspoň říci, že bylo mi vždy nanejvýš milým, že shledal jsem se u svých slavných přátel se vši vznešeností a šlechtností křesťanské víry, u vynálezce krystalografie, u objevitele chininu, u vynálezce stethoskopu a u nesmrtelného autora dynamické elektřiny.«³⁵⁾ A mohl bych uvést ještě svědectví slavného chemika Dumasa, Keplera, Newtona, Linného, Davyho, Maedlera atd., než svědectví ta dostačí, a my z nich spolu vidíme, že správná jsou slova církve, pronesená na sněmu Vatikánském³⁶⁾: »Není možno, aby kdy mezi věrou a rozumem byla opravdová neshoda . . . Uznávajíc oprávněnou svobodu věd, bdí (církve) nad tím, aby vědy ty . . . překročující vlastní hranice své, nezasahovaly a ve zmatek neuváděly věci víry«, a dále:³⁷⁾ Ačkoli přesahuje víra rozum, přece nemůže býti nikdy mezi věrou a rozumem, pravý spor; neboť týž Bůh, jenž tajemství zjevuje a víru vlévá, duši lidské udělil světlo rozumu. Sebe však nemůže Bůh zapřítí aniž pravda může pravdě odporovati. Liché však zdání tohoto odporu odtud hlavně vzniká, že buď nebyly články víry podle smyslu církve pochopeny a vyloženy, anebo že vymyšlené domněnky se pokládají za požadavky rozumu.«

Ostatně pak uvedená svědectví v celém světě vědeckém vážných osob dávají zároveň odpověď k výtce, že prý církev katolická je nepřítelkou vědy, výtce to rozhodně nanejvýš neoprávněné, jelikož celá minulost a přítomnost dokazuje krok za krokem pravý opak toho, jelikož annály vědy jsou popsány jmény nejvýtečnejších katolíků, hlásající, že není odboru, v němž by katoličtí věřící učenci nebyli se vyšinuli k nejvyšší slávě; jelikož každý má tu

³⁵⁾ Cit. u *Zahna*, I. c., str. 33. n.

³⁶⁾ Comt. de fide, cap. 4.

³⁷⁾ Sess. III. cap. 3.

nejsnadnější příležitost, aby sám sebe usvědčil z nepravdy; jelikož každý poctivý učenec musí vědět a uznati, že pravdiva jsou slova hraběte de Maistra: »Žezlo vědy přísluší křesťanské Evropě,« musí vědět, že ohniska vědy — university — jsou založení církevního. musí vědět, jak četné obrovské bibliothéky, musea a pod. jsou původu církevního. O církvi katolické věru nikdy nebudou pronesena slova, která napsal nepřítel církve katolické Draper ve svém díle: »Dějiny konfliktů mezi náboženstvím a vědou« — konfliktů, jež nikdy neexistovaly, jakž mu dokázáno několikrát — pokud máme na zřeteli církev katolickou — slova, jež napsal o účinku reformace na vědu Praviť Drapes:³⁸⁾ »Luther prohlásil, že studium Aristotela je naprosto neúčinné; jeho snižování řeckého filosofa neznalo mezí. ‚Aristoteles jest‘ pravil Luther, ‚skutečný ďábel, hrozný utrhač, prokletý vrah, kníže temnosti, opravdivý Appollyón, bestie, nejstrasnější klamač lidstva, v němž jest sotva trochu filosofie, veřejný a všeobecně uznaný lhář, chlípák, úplný Epikurovec dvakrát prokletý.‘ Scholastikové byli, praví Luther, kobylinky, housenky, žáby a vši. Choval k nim velikou ošklivost.

Táž mínění, ačkoli jich tak důrazně nevyjadřoval, choval i Kalvín. Věda není ničím povinna reformaci.« Tak Draper. A nyní k tomu přirovnáme jednání církve katolické, zejména ohledně Aristotela, vzpomeňme na sv. Tomáše Akv.; přirovnáme k tomu slova, která v naprostém souhlase s celou činností svou pronesla církev na sněmu Vatikánském, kdež řečeno: »Církev neprotiví se nikterak pěstování lidských umění a věd, nýbrž naopak, pěstování jich všemožným způsobem podporuje. Znáť zajisté a nikterak nepodceňuje užitku, jenž z nich pro život lidský vyplývá. . . . Aniž tomu zabráňuje, aby každá z těchto věd ve svém oboru užívala svých vlastních zásad a vlastní své metody, . . . uznávajíc tuto oprávněnou svobodu.«³⁹⁾ Přirovnáme — pravím — fakta ta k sobě a uvažujme o tom . . .

³⁸⁾ *Draper*, »Dějiny konfliktů mezi náboženstvím a vědou: přel. S. Mokřý 2. vyd. str. 266. n.

³⁹⁾ *Const. de fide, cap. 4.*

II.

Zda věda, či víra jest důležitější pro život lidský.

Dne 14. ledna 1902 přednesl prof. Dr. ANTONÍN VŘEŠTÁL.

Velectěné shromáždění!

V cyklu, jednajícím o významu vědy a víry, nezbytně musí býti řeč také o theologii, v níž právě věda a víra co neúžeji spojeny jsou. Velectěný pan kollega Dr. Tumpach ve své, před týdnem konané přednášce zcela správně rozvrhl všechny vědy do tří skupin, jež jsou: vědy pozitivní, filosofické, theologické. Každá z těchto tří skupin jest samostatna v oboru svém a nepřekáží, neodporuje skupinám druhým, ač zůstává-li v oboru sobě přiměřeném. Než divný se tu jeví úkaz zrakům našim. Nevěřecký směr, ač jinak názvem vědy nikterak neskrblí, přece jen theologii tohoto čestného názvu přiznati nechce. Bylo by zbytečno, abych veškeré ty důvody opakoval, jelikož jen jeden z nich se skutečností souhlasí a také upřímně míněn jest, kde se pronáší: »Theologie není (prý) vědou, poněvadž úzce spojena jest s věrou.« A tu marna veškerá diskusse; kolikrát a kolikráte již byla vědeckost theologie dokázána; před několika lety teprve slovatný pan kollega, Dr. Kadeřávek, provedl důkaz ten ve spisku svém; odpůrcové naši však nestarají se o vývody naše, oni je prostě ignorují a myslí, kdo ví, jak jim ta jejich ignorance sluší. Theologii se vede zrovna tak, jako kdysi ve starověku poctivému Aristidovi; lid athenský, na tržišti shromážděný, hlasoval ostrakismem, zda-li má býti poslán do vyhnanství, čili nic; náš rek vmísil se mezi to množství; a tu přistoupil k němu nějaký neznámý člověk a žádal ho, aby na podanou sobě tabulku napsal mu jméno Aristidovo, jelikož chce prý pro jeho vypuzení hlasovati, ale sám prý psáti neumí. »A znáš-li pak Aristida?« ptal se poctivec. A odpověď zněla: »Neznám, ale to se mi na něm nelíbí, že ho nazývají spravedlivým.« A tak, velectěné shromáždění, mnohý ten učenec, ať skutečný, ať titulární, který tak nemilosrdně theologii odsuzuje, kdyby chtěl býti upřímným, musil by se přiznati, že jí nezná, jelikož jeho vědomosti o theologické literatuře obmezují se snad jen na to, že jeho babička měla kdysi »Nebeklič«, ale proto přece myslí, že odsouditi musí theologii; a proč? protože je spravedlivou, dávajíc vědě, co náleží vědě, a víře, co náleží víře, dle zásady: »Suum cuique«. Myslím, že přece by bylo záhodno, o tomto předmětu hovořiti, a třeba by

mi vytýkáno býti mohlo, že mluvím »pro domo mea«, promluvíti slůvko na obranu té kaceřované theologie. A poněvadž i podnes rozšířený jest názor, že bohoslovec ve studiích svých za všechna ta leta ničemu jinému se nenaučí, než snad sloužiti mši svatou a urobiti nějaké to kázání, počnu krátkým nástinem theologických studií.

Aby bohoslovec mohl čísti písmo svaté v originalu, seznamuje se hned v prvním roce s mluvnicí hebrejskou a cvičí se ve výkladu některých starozákonních knih. Kdo chce konati studia důkladnější, studuje později řeč chaldejskou, syrskou, arabskou. Známost řečtiny již na gymnasiu nabytá rozšiřuje se na dialekt hellenistický, aby možný byl výklad evangelií a listů novozákonních. Toto studium, jež zove se biblické, rozloženo jest na první dvě leta; nevyplňuje však je samo, neboť již hned v prvním roce bohoslovec pěstuje filosofii, a to nejen tak leda-bylo, nýbrž důkladně; jestiž to stará, kdysi sice zneuznaná, ale nyní opět poznaná pravda, že nemůže býti dobrým theologem, kdo není důkladným filosofem. K filosofickému studiu pojí se základní theologie čili apologetika, jež, jak jméno její označuje, dokázati má, že věda naše spočívá na pevném základě; rozumovými argumenty dokazuje, že Bůh se zjevil, a udává, kde tohoto zjevení hledati máme. V druhém roce nastupuje věrouka, jež soustavně dokazuje jednotlivé zjevené pravdy a uvádí oprávněné názory učenců v oboru tom. Až posud bylo studium více theoretické, ve třetím a čtvrtém roce stává se více praktickým; mravouka vykládá pravdy mravoučné a povinnosti lidské, pastýřské bohosloví pak učí, jak by budoucí kněz těchto vědomostí měl v povolání svém užíti; a poněvadž církev jakožto korporace má své dějiny a své stanovy, přednáší se v třetím roce dějepis církevní a ve čtvrtém církevní právo. Mimo to přednáší se i jiné ještě některé nauky, příležitostně do studia rozložené, tak na př. sociologie v roce třetím, katechetika, pædagogika, didaktika v roce čtvrtém. — A teď, prosím, dovolím si jen několik otázek, a byl bych opravdu rád, kdyby tu seděl někdo z těch, kteří theologii upírají vědeckosti, aby mi na ně odpověděl. Táži se tedy: Není studium řeči hebrejské, řecké, chaldejské, syrské, arabské právě tak oprávněno, jako na př. studium řeči sanskrtské, assyrské, egyptské, keltické? Není výklad bible právě tak oprávněn, jako výklad Homera, Virgila? Přestává filosofie býti vědou proto, že se jí přiučuje klerik, anebo proto, že ji přednáší kněz? Není dějepis církevní právě tak oprávněn, jako na př. dějepis jednotlivé některé země? Nemá dogmatika při nejmenším alespoň téhož práva, jako výklady názorů Herbartových, Comteových, Nietzscheových? Není mravouka alespoň rovnocenná praktické filosofii čili ethice? a církevní právo by bylo snad méně cenné, než na př. právo římské? a pastýřské bohosloví anebo katechetika není snad alespoň na témže stupni, jako praktická cvičení v jiných oborech obvyklá, uznaná, ve vědeckých seminářích pěstovaná?

Myslím, že jenom tento krátký nástin studia bohosloveckého dostačuje k důkazu, že absolvovaný bohoslovec má vzdělání akademické, a že theologie právem zaujímá místo své ve vysokém učení. — Míním arcif theologii tak pěstovanou, jak

v duchu Církve pěstována býti má, theologii, jež věrna jsouc úkolu svému, i vědě i víře vykazuje místo příslušné, nezkracujíc jedné na úkor druhé; můžeme zajisté i theologie zaběhnouti na scestí, a to ve směru dvojím, buď že pěstovati chce jen vědu na úkor víry, anebo že přihlíží jen k víře, nic nedbajíc na vědu: ani jedno, ani druhé; věda a víra, obě jsou dcery nehynoucí pravdy, jimž tak krásně sluší to něžné, láskyplné objetí, jsou to dvě krásné, vznešené sestry, jimž by nikterak neslušelo, kdyby snad mezi sebou se hašteřiti měly; a jak slovutný pan kollega Dr. Tumpach již předešle vyložil, mezi vědou a věrou nemůže ani býti sporů: hašteří-li se, pak je to důkazem, že jedna z nich sešla na scestí, buď že zástupcové vědy vydávají za vědu, co jest jen hypotézou, anebo že zástupcové víry vydávají za článek víry, co jest jen jejich osobním názorem.

A je-li rozpor mezi pravou vědou a pravou věrou nemožný, stává se téměř bezúčelnou otázka, která z nich, zda věda, zda víra důležitější jest pro život lidský. Jedině správná odpověď by snad byla, říci: *Obě* jsou důležitý; ale každá z nich má svůj obor, ve kterém samostatně, souverainně vládne. Místo dlouhého výkladu jen malou poznámku: logarithmů a sinusů nebudu hledati v písmě svatém; chci-li věděti, ze kterých prvků se to nebo ono ústrojí skládá, nevezmu k ruce Tridentinum; a chtěje nabyti vědomostí astronomických, neotevru Tomáše Akvinského; a rovněž tak nepožádám matematika, aby mi vypočítal poměr svobody a milosti, transsubstanciaci nebudu studovati z děl medicinských, a stranou nechám díla fysikální, chci-li poznati povinnosti k Bohu, sobě a bližnímu. Obávám se, že nazvete výrok, který nyní učiniti chci, trochu trivialním, ale i zde platí: »Ne sutor ultra crepidam.« Není tedy a nemůže býti řeči, která z obou, zda víra či věda jest důležitější, otázka ta může míti jen ten smysl, zda důležitější jest *obor víry* či *obor vědy*.

Přiznávám se upřímně a myslím, že všichni se mnou souhlasíte, zvláště Vy, kteří jste zasvětili síly své pěstování vědy a při tom podrželi si svou víru. Nám jest při té otázce asi tak, jako dítěti, když se ho táží: »Koho máš radší? tatínka či maminku?« A ono duchaplně odpovídá: »Oba!« Však na odpovědi té nezáleží; nechme dítě odpovídati, jak se mu líbí, otázka podobná jest zbytečná: akutní by se stala teprve tenkrát, kdyby rodiče tohoto dítěte se znesvářili, a chtějíce od sebe odejít, připravují rozvod; *ale pak také je zle*, a nešťastno jest dítě, když musí rozhodnouti, zda tatínka či maminku více miluje, jelikož ať tomu, ať onomu dá přednost, tím zároveň druhého viní a odsuzuje.

Než s vědou a věrou to není ještě tak zlé; smím-li, abych v přirovnání pokračoval, poměr jejich nazvati jakýmsi manželstvím, tož jejich rozvod není doposud proveden, jest teprve oň zadáno; a což při té věci nejveselejší, ani pravé vědě, ani pravé víře nechce se do rozvodu, obě se proti němu vzpouzejí; o rozvod ten zadali lidičky, kteří obou manželův ani dobře neznají, kteří jen tak ledabylo si myslí, že víra a věda se k sobě nehodí a že by nejlépe bylo, je třeba i proti vůli jejich rozvésti, aby každý z nich šel svou cestou. A církev katolická, která vůbec není

přítelkyní rozvodů, také ani tohoto rozvodu si nepřeje. Ona zcela dobře ví, že netřeba jí báti se objektivního bádání a zkoumání; a byla to asi podobná úvaha, která našeho věd a umění tak milovného papeže Lva XIII. k tomu přiměla, že otevřel Vatikánské archivy, že vyzýval katolíky k horlivému studiu filosofickému. A že není papež Lev XIII. ani první, ani jediný pěstitel věd a umění na stolci Petrově, to dokazují dějiny. Za příkladem papežů pak stejnou cestou brali se mnozí biskupové, kněží a věrní katolíci. Je to vůbec vděčné thema, promlouvati o zásluze církve o vědy, a to nejen snad vědy theologické, nýbrž vědy profanní; není těžko dokázati, že by profanní vědy nestály na té výši, na které jsou, kdyby církev nebyla podporovala studia jejich. Jak pravím, kdybych měl potřebná data po ruce, byla by to dlouhá řada všech těch i víře své věrných mužů, kteří vědecky prosluli; ale o té věci bylo již tolik psáno a mluveno, a přece se tomu nevěří. Bylo by také snad velmi zajímavo jménem uvésti všechny ty vědecké ústavy a nadace, jež pro pěstování věd založeny byly duchovními a věrnými katolíky. Ale zdá se mnohým, že lépe jest přikryti tuto věc mlčením, a se stoickým »Non olet« klidně bráti požitky a neptati se, odkud pocházejí. Mluvme to a opakujme, jak často chceme: »Církev si váží věd profanních a uznává jejich důležitost«, vždy a vzdys pitvornou umíněností se nám jen odpovídá: »A ne, a ne!«

Roku 1860 slaven zde v Praze první provincialní sněm církevní, při němž zasedali tehdejší čeští biskupové, v čele jejich zvěčnělý slavné paměti kardinál a kníže-arcibiskup Schwarzenberg. Dovolte mi, abych z akt tohoto sněmu uvedl jen některá místa z odstavce, jenž má titul: *De litterarum universitate.*¹⁾ Dekrety sněmu arcíť sepsány jsou po latinsky; a poněvadž předpokládati musím, že snad by se v tomto velectěném shromáždění mohl někdo nalézati, jenž neovládá úplně latiny, přečtu místa ta v překladu, onde též zkráceném. Píšeť tedy sněm takto: »Pamětlivi jsouce mládeže, na jejímž řádném vzdělání veškerá naděje budoucnosti spočívá, nemohli Otcové na sněmu shromáždění mlčením pomínouti staroslavného vysokého učení universitního, v této zemi jediného, jehož kancléřem jest metropolita . . .« Dovolte mi připomenouti, že tehdaž kníže-arcibiskup Pražský byl kancléřem celé university; zákonem z r. 1873 obmezeno kancléřství jeho na fakultu theologickou; připomínám ještě to, že je zde řeč o universitě tehdaž nerozdělené. Sněm pokračuje: »Dějiny jasně to vykládají, jaké má církev zásluhy o vysoké školy, jakou péči o ně vždy měla, jakou lásku k nim chovala, vidouc v nich hned od prvopočátku milé dcery své; neboť zvláště pod ochranou církve dospěly k vrcholu svému. Tak i zdejší universita, jež založena jest zbožným císařem Karlem IV., potvrzena papežem Klementem VII. Je to naše nejvroucnější přání, aby tato staroslavná a věhlasná pěstitelka věd zachovala svou dávnou čest a slávu, aby den ode dne více se zvelebovala a tak zasluhovala slouti vzácnou okrasou království Českého . . .« Pak následují vřelá napomenutí, svědčící profesorům-katolíkům na této universitě, v ten smysl: »Vám, kteří pověřeni jste úřadem učitelským na této universitě, zajisté bude prvním a nejvážnějším zákonem přihlížeti k nej-

¹⁾ Conc. Prov. Prag. lit. II. cap. IX. pag. 69.

vyššímu principu, ku *pravdě*, jež je nejcennějším dobrem duševním, jež všechny vědy a umění jedním svazkem pojí, jež původ svůj bere z jediného pramene, Boha, jež zář svou čerpá ze slunce nestvořeného a paprsky svými osvěcuje vědy všechny, každou arcif způsobem jiným, způsobem jí přiměřeným, zvláštním. Věnujte tedy všechny síly své tomu, abyste hledali a také našli a důkladně si osvojili pravdu, jež ostatně se zjevením se shoduje; poznavše ji, strážte se bludu, pravdě pak slovem i písmem vydávejte svědectví. Nesmlouvejte se, nevyjednávajte se lží, upřímně milujte pravdu, vždy a všude se k ní znejte.« Hle, slovutní pánové, velectěné dámy, již tenkrát biskupové naši byli přesvědčeni, že pravda, arcif ta ryzí pravda, a jiné přece snad není, než jediná, že tedy pravda neodporuje zjevení. Tak smýšleli biskupové čeští, a to, prosím, o vědě profanní, takovou jí přikládali důležitost. Z biskupů, kteří tehdáž na sněmu tom zasedali a dekrety sněmu podepsali, nežije již žádný, stolce jejich se uprázdnilo, některé i vícekrát, a jiní zasedli na místa jejich, ale ten duch, který oživoval tehdejší episkopát, je týž. Podnes ještě, jako tehdáž, jedná-li se o podporu vědeckých a uměleckých snah, episkopát náš předchází nám příkladem svým a k němu druží se klerus a četný ten sbor katolických našich českých učenců, kteří přes to, že jsou katolíky, anebo spíše snad právě proto, že jsou katolíky, tak skvělých úspěchů dobyli v oboru věd a umění, jimi pěstovaných.

Církev nemá toho zapotřebí, báti se vědy, opakují arcif, té pravé vědy; za to však obráceně jsou mnozí, kteří se víry, té pravé víry bojí jako čert kříže. A není tomu dávno, kdy zcela vážně bylo do světa hlášáno, že katolík není schopen nepředpojatě pěstovati vědu; mimochodem řečen o, stalo se to při příležitosti, která ani za to rozčilení nestála.²⁾

Katolík že není schopen pěstovati vědu? Přijde na to, co se vědou myslí; má-li snad býti vrcholem vědy rozbíjeti hlavy pěstí a nadávati těm, kteří jiného jsou názoru (a dosti možno jest, že onen učený pán, od něhož moderní tento vynález o neschopnosti katolíků pochází, na svá stará léta to právě, totiž rozbíjeti hlavy, považuje za vědeckost), vrcholí-li tedy věda v tom, pak by nám katolíkům arcif nezbyvalo než uznávati inferioritu svou; vrcholí-li však věda v tom, aby pěstitel její domáhal se pravdy, pak myslím, že katolické přesvědčení mu v tom nikterak nebrání; mně alespoň do mé hlavy to nejde, proč by se katolickému badateli nesměl pod drobnohledem nějaký ten nový bacillus objeviti anebo proč by katolický matematik přes své katolické přesvědčení nedovedl rozluštití rovnici vyššího stupně anebo katolický historik nedovedl správně přečísti nějakou listinu.

Ale což, kdybychom se obrátili, a když se hází po nás, také i na protivníky házeli? My toho neučiníme, ale jsem žádostiv, co by se nám tak asi stalo, kdybychom do některého našeho spisu vložili větu: Jen katolík jest schopen vědecké práce a jinověrec nikdy nemůže domoci se nějakých úspěchů ve vědeckém

²⁾ Že mladý katolík v Německu stal se profesorem, a to nikoliv pro katolictví své, nýbrž, jak se zdá, z jiných příčin, vylašovalo se, jako by to byla neslýchaná koncesse katolicismu.

studiu. To by se nám, myslím, divně vedlo, ti by se na nás sesypali; a přece, nechci říci, že tak tvrdím, toto naše tvrzení nebylo by tak zcela bezdůvodné; neboť, kdo upřímně miluje pravdu, ten ji musí přijmouti ať je mu milá či nemilá, ten nesmí býti umíněný, neústupný, nedůtklivý, nesnášenlivý; a je známo, že akatolická vyznání právě těmito vlastnostmi se vyznamenávají. Ale dosti, nechme toho, nám to ani ve snu nepřipadá, upíratí jinověrcům schopnosti vědeckého studia, za to však rázně prosíme, aby i u nás nebrala se v pochybnost.

Katolické naše přesvědčení srovnává se tedy zcela dobře se snažením vědeckým a my obé uznáváme za stejně důležité; ba spravedliví jsouce, jdeme i o krok dále: věda i víra, každá z nich má obor svůj; však jsem již řekl, že každá z nich je v oboru svém souverainní, a tvrdíme zcela nepokrytě, v oboru svém jest každá z nich důležitější než ta druhá. To jest: v oboru vyměřeném vědě jest zajisté věda důležitější než víra a v oboru vyměřeném víře víra jest důležitější než věda; i což dím, důležitější, v oboru buď vědě buď víře vyhrazeném je ta druhá zcela bezvýznamnou. A to právě mnohého svádí ke klamnému závěru; že v některém oboru věda sama stačí bez víry, myslí, že vůbec taktó býti může a musí; a arcif také zase obráceně.

Zvláštním trumfem vědy a důležitosti její proti víře a jejímu významu má býti výtku, že věda valně pokročila, kdežto víra není pokroku schopna. Nevím, je-li to pro vědu výhodou a pro víru výtkou, neboť pokročila-li věda, dokazuje tím, že kdysi byla nedokonalou, a vzbuzuje to v nás domněnku, že snad i nyní ještě dokonalou není, kdežto nezměnitelnost víry právě o její dokonalosti svědčiti musí. Ale poněvadž právě tomu pokroku taková důležitost se přikládá, tažme se po původu toho, tu dostáváme v odpověď, že s rostoucím pokrokem vědy roste i užitek její a vliv její na blaho lidstva a tím také její důležitost. Tím, že věda pokračuje, člověk stává se šťastnějším a blaženějším, a to i bez víry. Tak, jak život lidský jest, bez víry prý člověk může žíti, bez vědy nikoliv.

Slovutní pánové a velectěné dámy, se strany katolické zajisté se vliv vědy a prospěch její neupírá, ačkoli při tom přece jen dlužno přidati, že pokrok ten má mnohou stinnou stránku. Kdybych chtěl toto thema provést, přednáška moje zbytečně by se proměnila v několikahodinný výklad; byla by to vůbec dosti zajímavá potýčka, kdyby jeden chtěl vypočítávati všechny prospěchy, druhý zase všechny škody, vědami způsobené. Tak by na př. při lučbě chvalořečník vykládal její úspěch, karatel by mu odvětil, že se jí zneužívá k falšování potrvin; při vychvalování průmyslu, který přece na vědách se zakládá, chvalořečník by poukázal na nádherné stavby, jež pomocí důmyslných strojů byly provedeny na ulehčení lidské práce a hojnější při tom výtežek; karatel by však mohl poukázati, že tytéž stroje pomoc svou si velmi často draze dávají zaplatiti, pohmoždivše údy lidské nebo zničivše lidské životy. Chvalořečník by se zvláštním humorem líčil naše dopravní prostředky, srovnával by starobylou jízdu v dostavnících a moderní v rychlíku, mluvil by o telegrafech, telefonech, motorech, ale karatel by mluvil o srážkách vlaků a parolodí, o vyšinutí z kolejí, přejetí vlakem; chvalořečník by

namítal, že každému neštěstí dá se zabrániti ochrannými prostředky, a karatel by ihned na příklad uvedl »ochranný« rám našich elektrik atd. in infinitum.

Co, velectěné shromáždění, máme o tom souditi? Je to pravda, že pokrok má nejen světlé, ale i stinné stránky; toho nikdo neupře, ale rovněž bylo by pochybeno klásti vše na vrub vědy, neboť stinné ty stránky zaviněny jsou buď neopatrností lidskou, která neznajíc dobře nebezpečí, zbytečně se v ně vydává, anebo i zlomyslností, která toho, co by požehnáním býti mělo, užívá ku zlému. Dejme i tomu, že by jen ty světlé stránky existovaly, jest pravda, že věda a spojený s ní průmysl stačí samojediny, aby člověka oblažily, že není mu třeba víry?

Velectěné shromáždění, já bych nerad přednášku svou proměnil v kázání; ale dovolte mi říci, že v lidském životě vyskytují se doby, kde člověku nepomůže ani věda, ani průmysl, nýbrž jedině víra, a kdy člověk zoufati by si musil, kdyby neměl víry. Kdy člověka svírá strast a bída, zármutek a žal, kdy srdce jeho naplněno bolem nad nevděkem a zradou přátel, kdy mysl jeho naplněna hněvem nad nespravedlivým sočením nepřítelů a nepřátel, kdy člověk vidí miláčky své trpěti a sténati a pomoci jim nemůže, kdy vidí je umírati a klesati do temného hrobu, kdy vrhá se naň neoprávněné podezření a žaloby, kdy číhají naň pokušení a skryté léčky; kdy klesl ve hřích a poskvřnil svědomí své, kdy neví, zda může mu býti odpuštěno čili ne, kdy sám snad leží na lůžku svém, věda, že z něho zdráv již nepovstane, anebo kdy odsouzen jest snad ku stálé a dlouholeté chorobě, z níž jen smrt jej vyprostiti může; kdy břímě naň doléhající zdá se mu již tak velikým, že jedinou pomocí jeví se mu býti revolver, provaz, jed, tu, slovnutní pánové, velectěné dámy, nepomůže člověku žádná věda a žádný průmysl, tu mu pomůže jen víra; a opakuji to, jen víra tohoto člověka může spasiti. A tak jako mluvím zde, tak bych rád pozvedl hlasu svého, aby slyšán býti mohl v celé společnosti lidské, a přál bych si, aby slova moje srozumitelná byla ve všech řečích lidských, a ptal bych se: Kdo z vás, vy lidé na zemi, v tomto slzavém údolí, kdo z vás již něčeho podobného, jak jsem líčil, již nezakusil? A jestliže byl tak šťasten, že nezakusil, kdo z vás jest na to assekurován, že se mu nic podobného nestane, že víry potřebovati nebude?

Známý učenec 13. století, Albertus Magnus znal prý se ve všech vědách tehdejší doby; to mohlo konečně tehdejší býti, dnes by to bylo nemožné; ostatně praví životopisci jeho, že tohoto vědění nabyl způsobem nadpřirozeným. Chtěje jej v pokoře upevniti, dopustil Bůh naň na sklonku života trpkou zkoušku a odňal mu ten dar vědění. Slavný Albertus Magnus, u jehož nohou mnoho a mnoho žáků živilo se zdrojem vědění, stal se nevědomým jako nějaké dítě. Ale víra jeho, ta živá víra mu zůstala, Albertus Magnus byl šťasten a blažen a šťasten a blažen jsa, zemřel.

Bez vědy člověk může býti šťasten, bez víry nikoliv! A myslím, že touto poslední větou jsem dal jakous takous odpověď, nedokonalou sice, ale přibližně přece snad správnou na předloženou nám otázku.

III.

Možno-li očekávati jakýchkoliv prospěchů pro lidstvo, zaujímá-li věda a víra stanovisko odporové.

Dne 21. ledna 1902 přednesl prof. Dr. ANTONÍN VŘEŠTÁL.

Velectěné shromáždění!

Račte mi dovoliti, abych na úvod ku dnešní přednášce vypravoval, co se jednou jakémusi kmocháčkovi přihodilo. Tedy kmocháček náš, bodrý a prostý to venkovan, občas přicházel do města za obchodem svým. Kdysi se mu obchod zvláště dobře vydařil, a tu si umínil, že si také jednou udělá dobrý den jako velcí páni. Zašel tedy do nádherného restaurantu a vzal s sebou i synka svého, nadějného to realistu. V restaurantu pantáta požádal jídelního lístku; avšak celý tu zkoprněl, neboť ceny byly, jak se na elegantní hostinec mysliti dají, porce 60, 70 krejcarů, zlatku atd.; a to spořivého rolníka trochu zarazilo. Dlouho lístek prohlížel; konečně shlédl nějaké jídlo, které stálo jen 30 krejcarů; ale názvu nerozuměl. »Přečti mi to,« velel svému synu; a ten ihned poznav, že to francouzské, maličko slabikoval a pak hrd jsa na své umění, četl: »pommes de terre en robe de chambre.« »A co to znamená?« ptal se otec. »Tatínku,« zněla nasmělá odpověď, »to my jsme ještě neměli.« Teď byla dobrá rada drahá; ale nízká cena 30 krejcarů rozhodla, kmotr zavolal sklepníka a nařídil: »Přineste mi to zde;« opatrně jen název ukázal, ale nepojmenoval. Sklepník trochu se ušklíbil a prohodil své: »K službám, Vašnosti.« Za dlouhou chvíli přinesl příbor, vidličku a nůž a ubrousek, pak to trvalo opět hodnou chvíli a sklepník konečně donesl v jedné ruce na talířku mikroskopickou porci másla, v druhé ruce na míse záhadnou krmí zaobalenou v ubruse, a postaviv obé před venkovana s obligátním »Dobrou chuť Vašnosti« opět se vzdálil. Nedočkavě rozhrnul strýček ubrus, těše se, že konečně uzří to pommes de terre en robe de chambre, a ejhle, pět hezoučkových bramborů na loupáčku usmívalo se naň z tajemných hlubin ubrusu.

Nevím, velectěné shromáždění, zda-li tato anekdota, jak jsem ji vypravoval, skutečně se přihodila či ne; ale že *podobná* historie *každý den* se přihází, to víme všichni. Platí to zvláště o vědeckém názvosloví, že ta naše milá dobrá čeština nedostačuje. Nechci zkoumati toho příčiny. Můžeme říci, že vyskytly se

tu dva extremy, z nichž ani jeden ani druhý není oprávněn. Jsou přehnaní puristé a brusiči, kteří každý cizořečný výraz chtějí míti přeložený, kteří snad i překládati chtějí výrazy všeobecně přijaté; se záminkou, že věda má se státi přístupnou i těm, kteří jiných řečí neznají, vymítají každé, třeba i zobecnělé cizí slovo a nahrazují je českým, i nesrozumitelným. Toť jedna výstřednost. Naproti ní právem se namítá, že věda není snad majetkem jednoho národa a jedné řeči, že věda jest majetkem celé společnosti lidské, a tu že záhodno, aby alespoň některé pojmy měly ve všech řečích neb alespoň ve většině jich názvy společné neb alespoň podobné. Ale i ten směr přechází ve výstřednost, zvláště myslí-li, že rozhovor může býti jen tenkráté učený a duchaplný, obsahuje-li 99⁰/₀ cizích názvů. Zajisté, že nelze ani jedné, ani druhé výstřednosti dáti za pravdu; pravda, jako obyčejně, leží asi uprostřed. Než, o tom jsem mluvití nechtěl, chtěl jsem jen tolik říci, že některé tak zvané »vědy«, vědy to rázu obskurního, nejasného, vědy, o jichžto vědeckosti dalo by se silně pochybovati, ba o kterých právem říci lze, že název vědy zasluhují jenom jako *lucus a non lucendo*, tedy právě takové lživědy a mezi nimi na prvním místě ony »nauky«, jež se živí rozporem s věrou, libují si buď ve zkroucených zkomoleninách názvů českých, anebo, což spíše se stává v názvech latinských neb řeckých. V tom světovém hostinci, kde hledáme duševní potravu své, nabízí se nám jídelní lístek, a na něm, mnohdykráté i za cenu velmi značnou, pozorujeme různé neznámé pokrmy pode jmény cizořečnými, zvučnými, oslňujícími, a když okusíme nějakého takového pokrmu, jsme velmi sklamáni, poznavše, že za drahý peníz žádajíce *pommes de terre*, dostali jsme brambor na loupáčku.

Ale tu dosti možná, že by zástupcové takovýchto lživěd, kdyby byli přítomni, zakřikli mne. Zvolali by: »Budiž tvůj názor o našich vědách jakýkoli; ale jest to důstojno, abys je snad srovnával se sprostým bramborem? Není to urážka, není to zlehčování?

A já, velectěné shromáždění, již sám, i bez takového napomenutí uznávám, že jsem poněkud pochybil, že jsem nespravedlivým, ponižujícím tímto srovnáním urazil a zlehčoval . . . . koho? tu vědu snad? I nikoliv! Urazil jsem a zlehčoval náš dobrý brambor! Co by náš lid si počal bez bramborů! A poněvadž již tolik o vědě mluvím, pojmenuji i brambor názvem vědeckým, botanickým; *solanum tuberosum* náleží mezi *solanaceæ*; není však mezi nimi osamocen, arcíť jen ke škodě své; mezi *solanaceæ* připadá mi ubohý ten brambor, jako dobrák *pocitivec* mezi *zlomyslníky*, neboť do téhož oddílu patří i *solanum dulcamara* čili *potměchuť*, *solanum nigrum* čili *lilek*, *dále rulík*, *blín*, *durman* a mnohé ještě jiné, květiny to vesměs prudce jedovaté. A když již jsem ony lživědy, zvláště však vědy nevěrecké s nějakou květinou srovnávati chtěl, měl jsem voliti *potměchuť*, *lilek*, *blín*, *durman*, aneb kteroukoliv jinou prudce jedovatou rostlinu; čím jedovatější, tím případnější by bylo porovnání; neboť velectěné shromáždění, ta potrava, kterou nám tyto lživědy, zvláště však ony nevěrecké nabízejí, to není potrava zdravá, chutná, záživná; možná, že jest

na první sousto sladká a příjemná, ač ne vždy, ale jisto jest, že jest prudce otravná, a běda tomu, kdo okouší jí, on tím celou bytost svou za krátko otráví.

Velectěné shromáždění! Víím, že jsem tu pronesl slovo vážné, vážnou obžalobu, obvinění dalekosáhlé. A odvolati je nemohu a nechci; a tu tedy, slovutní pánové a velectěné dámy, co musí činiti ten, kdo někoho obvinil a obvinění odvolati nechce? On musí nastoupiti důkaz pravdy; a tento důkaz pravdy, velectěné shromáždění, hodlám nyní nastoupiti. A poněvadž mluvím o vědě nevěrecké, budiž mi dovoleno, abych nejprve vyložil, co nevěrou se vyrozumívá, zvláště však, jaký rozdíl jest mezi nevěrcem a jinověrcem, neboť právě pro posouzení významu vědy a víry zdá se mi to býti velmi důležitým.

Jak často možno slýchati výtku, že církev katolická a s ní arcifi učenci katoličtí šmahem všechny jinověrce zavrhují a je do pekla odsuzují. Velectěné shromáždění, abych Vás přesvědčil o opaku, dovoluji si uvéstí jen dva svědky, jichžto hlas v katolické theologické literatuře velké vážnosti požívá. Jedním jest P. Busenbaum jesuita; cituji schválně jesuitu. Napsal výtečné dílo: »Medulla theologiae moralis, a tam v knize druhé¹⁾ píše tato slova, arcifi po latinsky, jež z příčin v předešlé přednášce uvedených čtu v českém překladu: »Pokud jinověrec má za to, že sekta jeho zasluhuje více víry, anebo pokud alespoň se domnívá, že stejně silné důvody mluví i pro víru jeho nekatolickou, jakož i pro víru katolickou, není povinen, aby církvi uvěřil, jelikož víra mu doposud nebyla s důstatek vyložena; ba on by jednal nemoudře. Jestliže ti, kteří v bludu svém byli již od dětství vychováni, již snad hned v mládí osvojili si mínění (sobě vštěpované), že my (katolíci) jsme zavrhlí slova Božího a je pronásledujeme, že jsme modláři, že jsme špinaví podvodníci, jichžto nutno stříci se jako moru . . . .« Račte mi dovoliti, abych se přerušil. P. Busenbaum žil uprostřed XVII. století v Německu. Ta vybraná květomluva, jak jste ji, slovutní pánové a velectěné dámy, pravě slyšeli, není snad nahodile sestavena; jsou to ipsissima verba tehdejších dvojctihodných pánů. V originálu stojí: »pestilentes deceptores«, což jsem přeložil: »špinaví podvodníci«, nechtě užití nesalonního výrazu. Tedy dále: »Jestliže snad již od mládí takovéto přesvědčení o nás mají, nemohou, pokud toto přesvědčení trvá, slyšeti nás, dbáti na slova naše, sic jinak by jednali proti svému svědomí, hřešili by. Tonou v nevědomosti nepřekonatelné, a nižádná jim nepřipadá pochybnost, že by snad nebyli na pravé cestě. Až teprve když by počali pochybovati o pravdivosti vyznání svého, povinni jsou bedlivěji pátrati a hledati pravdy.« Atd. Toť svědek jeden, jesuita. A druhý svědek, kterého uvádím, učenec to na slovo vzatý a spolu světec, jemuž v nedávných dnech tak krutě, nespravedlivě, řekněme beze studu bylo křivděno, jest sv. Alfons z Liguori, jenž v druhé polovici XVIII. století sepsal své světoznámé dílo: »Theologia moralis«, dílo, o němž církev se vyslovila, že inoffenso prorsus pede, tedy bez závady může býti přijato; a že souhlasí s Busenbaumem, dokazuje nejlépe tím, že výrok

¹⁾ Lib. II. tract. I. cap. II. resp. 1.

jeho slovo za slovem ve svém díle opisuje.²⁾ A tak bych mohl z řad katolických učenců jednoho po druhém uváděti na důkaz, že všichni souhlasí. Nechme toho však, nejsem vůbec velikým přítelem citátů. Jednalo se mi jen o to, abych ukázal, že dle souhlasného učení všech katolických bohoslovců, za nimiž stojí i učení církve, nelze odsouditi jinověrce, jenž v bludu svém trvá, nevěda o tom, že bloudí, domnívaje se, že má pravdu, čili jak po latinsku říkáme, žije bona fide. Ba my jdeme i krok dále a neváháme přiznati, že zajisté před Pánem Bohem upřímný a zbožný jinověrec má více ceny, než neupřímný, vlašný katolík. Nikdy a nikde neučila církev, že by pouhé vyznání katolické zaručovalo spásu věčnou a dávalo nároky na nějaké vyhrazené křeslo v nebi. A podobně nikdy a nikde církev neučila, že by dobrý a milý Bůh trestal nezaviněný blud. Vždyť i jinověrec, je-li upřímný, má náboženství své.

To však, velectěné shromáždění, neplatí o nevěrci. Odčítáme-li nějaký ten nepatrný zlomek, kde by nevěra snad byla nezaviněná, pravím »snad«, dlužno nám o všech ostatních nevěrcích tvrditi, že *nej*sou bona fide; oni nejsou přesvědčeni o pravdě svého názoru, naopak, oni jsou přesvědčeni, že tonou v bludu, lépe řečeno, oni něco jiného mluví a něco jiného v srdci si myslí. Známemu nevěrci a rouhači Voltairovi napsal kdysi jeho žák a přítel tato slova: »Dospěl jsem konečně k názoru, že není Boha, a mám důkazy o tom,« náčež mu Voltaire odpověděl: »Gratuluji Vám a závidím Vám, já jsem posud tak daleko nedospěl.« A kdyby mnohý ten nevěrec chtěl a směl býti upřímným, učinil by totéž přiznání, jako Voltaire.

A jaký jest původ nevěry?

Nevěra, alespoň je-li tím, zač se vydává, nevěra jest tabula rasa, nepopsaná deska. Proč je ta deska prázdná? Toho mohou býti příčiny dvě, buď jedna, nebo druhá; deska je prázdná, poněvadž se na ni dosud nic nenapsalo, anebo deska je prázdná, poněvadž to, co na ni bylo napsáno, zase bylo smazáno.

Vezměme první případ: na desku se dosud nic nenapsalo; to jest: člověk nevěřící doposud nic o víře neslyšel, o žádné víře, ani o pravé, ani o některé jiné, a proto také žádné nepřijal.

Není nám třeba tímto případem se obírat, jestiž téměř nemožný, jelikož nelze si mysliti vychování bez náboženského vyučování. Avšak ani africký neb australský divoch nenechá vyrůstati dítě svých, aby jim nepravil svých náboženských názorův. Arciť, kdyby Evropa v kultuře tak pokračovala, jako doposud pokračuje, mohli bychom se také toho ještě dočkati, že by ve světových, milionových městech a třeba i jinde vyskytla se nadějná mládež, která doposud ani o Bohu ani o víře ničeho neslyšela. V přítomnosti snad ještě nemusíme se tímto případem obírat. Obyčejně vyskytuje se případ druhý, deska je prázdná, poněvadž to, co dovedná ruka na ni pečlivě napsala, zlomyslnou záští bylo smazáno; čili jinými slovy: Člověk nevěrec ze začátku byl nábožensky vychován, ať si v náboženství pravém anebo v některém jiném, na tom prozatím nesejde; ale později se vzdal tohoto svého ná-

. 2) Lib. II. 9.

boženského přesvědčení a zabředl v nevěru. A příčinu tohoto obratu dovolil bych si naznačiti Vám přirovnáním. Myslím totiž, že nevěra velmi nápadně podobá se samovraždě; samovrah ničí tělesný život svůj, nevěrec ničí duševní život svůj. A snad i motivy obojího jednání jsou stejné. Proč ničí samovrah tělesný život svůj? Protože se bojí a děsí toho, co mu život ten dále ještě skýtati má. A proč vzdává se nevěrec své víry? Protože se bojí a děsí toho, co mu skýtá víra. Ať mi nikdo nedí o tom, že nevěra pochází z přesvědčení. Snad, ale to bude asi tak časté jako bílá vrána. Nejčastější příčinou nevěry bývá hřích, nevázanost. Buď že člověk zlými soudruhy jsa lákán aneb jinak pokoušen okusil zakázaného ovoce a nyní má příčinu báti se soudu Božího, řeknu to přímo, že nemá odvahy ve svaté zpovědi, je-li katolík, vyznati se ze hříchu svého, že ví, že nelze jinak, leč navrátiti majetek nespravedlivě nabytý, napravití křivdu učiněnou, a do toho se mu nechce; anebo on sice ještě neklesl tak hluboko, ale rád by se oddal požitkům nedovoleným, a právě víra jeho mu v tom překáží. On počíná smlouvati se se svým svědomím, ale to povoliti nechce; abych mluvil slovy básníkovými, »nitro jeho červ zlý hryže, neustává v hryzení.« A on chce se zbaviti tohoto nepohodlného karatele.

A tu zachytne někde poznámku: »Kdo ví, zda-li to pravda jest, co kněží povídají,« a tato poznámka dále mu zní v hlavě. »Ne, není to pravda, nesmí to býti pravda, já nechci, aby to byla pravda.« A tak sebe sama přemlouvá, až myslí, že se přesvědčil a uklidnil. Snad si ponechá pro zevnějšek posavadní náboženské vyznání své, anebo i jiné, poněvadž společenské poměry toho žádají, v srdci svém však víry se vzdal, poněvadž se jí bojí a děsí. Okřídlené slovo nevěrců jest: »Primos deos fecit timor,« to jest přeloženo: »Víra v božstva povstala ze strachu«. My jim tuto poznámku jakožto neoprávněnou vracíme, a mnohem větším právem díme: »Primam infidelitatem creavit timor,« to jest: »Na scestí nevěry uveden člověk jen proto, že Boha se musil báti.«

Ale namítne mi snad někdo: »Vždyť bývají i mnohé jiné příčiny nevěry, a to velmi vydatné, snad i vydatnější, než ta, kterou uvádíš.« Tak na př. píše, tiskne a čte se celá spousta nevěreckých knih, nevěrečtí učitelé zneužívají stolců svých, aby pošpinili vše, co svaté jest, nevěrecké divadelní kusy ničí náboženské přesvědčení, nevěrečtí soudruhové svádějí nic netušícího jinocha do tenat nevěry, atd. Uznávám to vše, slovuťní pánové, velectěné dámy, jen v tom se nesrovnávám, že by to byly *příčiny* nevěry, spíše bych řekl, to vše že nevěru *podporuje*, když již hřichem pro ni upravena úrodná půda. Což zkazí se každý čtenář nevěrecké nějaké knihy? Zkazí se každý student, který musí poslouchati nevěreckého učitele? Nikoliv! Jak to povídají lékaři o infekci? Ne-nakazí se ihned každý, nýbrž jen ten, kdo k tomu jest nakloněn, oni dí, kdo k tomu inklinuje, kdo k nákaze jest disponován. A podobně při nevěře; nakazí se jí jen ten, kdo k ní inklinuje, kdo k ní jest disponován. Či, prosím, račte uvážiti mou otázku a po případě i odpověděti: Slyšeli jste, že by byl kdosi, pečlivě byv ve víře vychován a při tom *čistého jsa srdce*, při upřímné snaze

upadl v ténata nevěry? Zakolísal se snad, dokud pokušení trvala, ale když pokušení přemohl, víra jeho byla pevnější, než před tím.

A proto opakují: Jinověrec může býti bona fide, to jest: on může míti přesvědčení, nevěrec však, alespoň nevěrec obyčejného rázu, ten bona fide býti nemůže, při něm nejedná se o přesvědčení, nýbrž jen o negaci, on by mohl o sobě uplatniti slova Mefistova: »Ich bin der Geist, der stets verneint.«

Vždyť nevěra přičí se nejen náboženství zjevenému, nýbrž každému pozitivnímu náboženskému vyznání, ba i také zdravé, nepředpojaté filosofii.

Písmo svaté nedělá nevěrcům veliký kompliment, ano dí: »Řekl blázen v srdci svém: Není Boha.« A skutečně, není to žádná filosofie tvrditi, že není Boha, je to holé bláznění. Kdybychom tak chtěli přecházeti po celé zemi a zavítati i k nejuzdálenějším a třeba i nejnevzdělanějším národům, žádného bychom nenalezli, který by nějakého božstva nectil, jak na to již starý Cicero poukázal. Jsou sice názory o božstvu často prapodivné, ba snad místo jednoho božstva položeno jich více, ale bez *náboženství* není žádný národ, a náboženství, jak již jméno dokazuje, nemůže býti bez víry v Boha. Ostatně filosofie, ač jestliže jen správně myslí a soudí, nemůže se ubrániti pravdě. Nebojte se, že bych Vám snad chtěl opakovati všechny ty důkazy o existenci Boží, důkaz ontologický, teleologický, kosmologický, ethický, historický, a jak se všechny nazývají. My je známe, a není tu také žádných nevěrců. Kdyby tu i nějaký byl, jen otázkami³⁾ přivedli bychom ho v rozpaky. Tázali bychom se ho: »Odkud tento svět?« A on, jsa tomu naučen, hbitě odpoví: »Jest věčný.« A my tážeme se druhou otázkou, zdánlivě nesouvislou: »Jak povstala slepice?« Odpověď: »Z vejce.« »Ano, ale odkud vejce?« »To snesla slepice.« »A odkud přišla ta slepice?« »Inu zase z jiného vejce.« A tak to arcíť musí jíti dále, až k začátku, ale šlakovitá otázka: Co jest začátkem té řady, vejce či slepice? A ať již jedno či druhé, odkud pochází to první vejce, anebo ta první slepice? neboť řada vajec a slepic nemůže býti nekonečná, od věčnosti. Nelze jinak mysliti, než že ta první slepice byla stvořena. Ale naproti tomu hned jest námitka hotova: Byť i svět tak, jak nyní jest, nebyl věčným, přece látka jeho jest věčná, a že povstal tak, jak jest, dlužno přičísti náhodě.

Velectěné shromáždění! Kapesní hodinky rozebrati není tak těžké; je opět sestaviti, aby šly, to již je trochu těžší, a každý to nedovede; já alespoň bych to nedovedl, a nevím, jak se to dělá; ale tolik vím, že by to přece bylo pochybeno, všechna ta rozebraná kolečka a šroubky a nepokoj a péro a pouzdro dáti do nějaké škatulky a škatulkou tou potřásati a doufati, že by tak náhodou ta rozebraná tělíska zase na patřičném svém místě spojití se mohla. Na takovou náhodou by asi bylo možno dlouho čekati. Spíše myslím, že co jsem rozebráním ještě docela nepokazil, potřásáním bych rozbil. Když tedy ani nepatrné kapesní hodinky náhodou se nesestrojí, svět měl povstati náhodou? A »věda« která to praví, chce býti vědou! Vždyť jí celé řady skutečných věd od-

³⁾ Následující dva důkazy (o slepici a o hodinkách) jsou velmi staré, řekněme otřepané, ale (a toť věc hlavní) *doposud ještě nevyvrácené*, ačkoliv páni atheisté a materialisté měli již dosti času, aby je vyvrátili, ale — nejde to.

porují. Ji kárá ze lži astronomie, která nás učí, že ta obrovská tělesa ve vesmíru pohybují se v pravidelných drahách svých, tak pravidelných, že člověk mnohé z nich počtem svým sledovati ba i předem vypočísti může; tu tedy není náhody; ji kárá ze lži celá věda fysikální a chemická, jež učí nás různé ty přírodní zákony znáti, jež zajisté žádnou náhodou povstati nemohly; ji kárá ze lži zoologie a botanika, která předvádí nám život animalní a vegetativní, ji kárá ze lži fyziologie a anatomie, z nichž poznáváme, že to lidské tělo jest ústrojí mnohem složitější, a přes to přece jen jednodušší než kterýkoliv rukou lidskou zhotovený stroj; ji kárá ze lži i sám dějepis, ač jestliže dobře se mu rozumí. Pravá věda vede k víře.

»Věřte mi,« tak mi pravil kdysi mladý muž, který se připravoval složití rigoroza medicinská, »věřte mi, studia má zdají se mi často býti modlitbou. Když na př. studuji ústrojí oka, tu nelze mi jinak, než pln obdivu klaněti se tomu, kdo to oko stvořil.«

Pravá věda vede a musí vésti k víře; ale věda, jež zaujímá stanovisko víře odporné, není žádnou vědou, a chce-li přece tvrditi, že není Boha, napsala si sama vlastní rukou své testimonium paupertatis, vysvědčení své duchovní chudoby.

Jest jen konsekvencí, jestliže tatáž nevědecká věda dále upírá člověku duši. Nevědecká filosofie považuje to za velkou vymoženost svou, že může upírati existence duše, a nejsilnější její důkaz jest právě důkaz negativní, neboť k pozitivnímu to dosud nepřivedla, tedy důkaz negativní, že totiž duše lidská, arcíř zvláště duše nesmrtelná ničím dokázati se nedá. Inu, jest to snad přece jen trochu slabý důkaz. Již jako student v letech šedesátých slyšel jsem vypravovati o onom professoru anatomie, ne zde, nýbrž někde v Německu, který posluchačům svým rok co rok předkládal stereotypní svůj vtip: »Pánové, již mnoho mrtvol jsem pytlal, ale dosud žádné duše nenašel.« Vtip to zajisté duchaplný! Pán ten hledal duše v *mrtvole* a divil se, že tam není. Ten jeho ducha- plný vtip dal by se vyvrátiti odpovědí právě tak duchaplnou: »Tos měl pytvati člověka živého!«

Nevím, zdali toho učeného pána po jeho smrti pytlali, a proto také nevím, zda-li při této pytvě našli jeho rozum; a možná snad, že kdyby ho byli pytlali živého, že by byli také marně jeho rozumu hledali. Než nechme jalových vtipů, věc jest příliš vážná, a jen materialista nejhrubšího zrna může duši hledati pytevním nožem. Avšak materialistická filosofie poráží sebe sama, neboť pánové jejího směru největší píli věnují *psychologii*; oni praví: »Psychologie musí se zcela jinak přednášeti, musí se stavěti na zcela jiných zásadách.« Pomalu s tou flintou! Psychologie? »Risum teneatis amici« řekl starý Horác, což by volně přeložiti se mohlo: »O tichou soustrast se prosí.« Pánové chtějí pěstovati a přednášeti *psychologii* čili *dušesloví*! Toť přece musí býti podivné, dušesloví bez duše, dušesloví dušeprázdné a snad i duchaprázdné. Tak tedy, pánové, řekli bychom jim, když nevěříte v duši, tedy nechte psychologie či dušesloví hezky stranou.

Než věda nevědecká pokračuje v konsekvenci své. Domnívají se, že šťastně Pána Boha s jeho odvěkého trůnu sesadila a nesmrtelnou lidskou duši udávila, hotoví se k tomu, zničiti

i mravnost; vlastně netřeba jí ani se namáhati; neboť není-li Boha, a není-li lidské duše, stává se i celá mravnost pouhým fantomem. Pokouší se sice ethická kultura sestrojiti jakousi mravouku bez Boha, bez náboženství, ba i bez filosofie. Ale pokus ten jest marný a musí býti marný. O mravouce a o mravnosti lze jen tenkrát mluvit, jestliže uznáváme rozdíl mezi mravním dobrem a mravním zlem, čili zkrátka mezi dobrem a zlem, a ten se musí přece na něčem zakládati; my katolíci víme, že základem tím jest vůle Boží, a v tom souhlasí s námi nejen každé i nekatolické pozitivní náboženské vyznání, v tom souhlasí s námi filosofie, majíc zvláštní odbor svůj pro tento předmět, ethiku. Ale i filosof odvolává se na zákon přirozený. Ten pak pochází od Boha. Co, pro Bůh, jiného má býti základem ethiky? Snad hedonismus, jenž by dobrým nazýval to, co mi působí rozkoš, zlým pak, co mi plodí nelibost? A což když někomu jinému se líbí něco jiného? — Snad utilitarismus, jenž dobro a zlo měří jen dle vlastního prospěchu? Víte, slovutní pánové, velectěné dámy, kdo by potom byl nejhodnějším a nejmrvnějším člověkem? Kdo defraudoval několikrát stotisíc a s nimi šťastně, nebyv zadržen, uprchl do Ameriky anebo někam jinam, kde lupu svého může užítí, aniž by trestající ruka spravedlnosti ho dostihla, neboť ten provedl princip utilitarismu až do krajnosti, defraudace jeho a zámožský výlet jeho zajisté jdou mu výtečně k duhu. Anebo snad čest nám velí, činiti dobro a vystříhati se zla? Co jest čest? Na čem se zakládá? Čest se zakládá na úsudku lidském, jenž dobrý čin chválí a velebí, zlého pak zavrhuje a odsuzuje. Avšak nemýlí se člověčenstvo velmi často? Což nebyli právě nejkrásnější úmysly zneuznány, nebyli právě ti lidé kaceřováni, kteří to s bližním mysli nejlépe? A kdyby i člověčenstvo se nemýlílo, může ono souditi o všech činech, i také o tajných, kterých žádné lidské oko nespátří? A tak selže a selhati musí každý princip, který chce vystavěti mravouku bez Boha, bez náboženství.

A jaké musí býti následky, nevěří-li člověk v Boha a v duši svou, neuznává-li rozdíl mezi dobrem a zlem? Kam musí konečně vésti věda, jež takto na odpor se postavila víře?

Kdybych byl řečníkem, měl bych vděčnou příležitost, vyličiti Vám nadšenými a vzletnými slovy všechny ty neblahé následky a do rozpaků by mne přivedlo jen to, že material jest příliš obširný, a že bych, nemoha pověděti vše, nevěděl, co vybrati. A již v předešlé přednášce jsem řekl, že bych ji nerad proměnil v kázání, ale také nerad bych z ní učinil rhetorickou exkursi: Naznačím tedy vše jen krátce.

Nevěrec, ať již nevěra jeho halí se v roucho vědy či nevědy, nevěrec zničil vlastní blaho své; a dobře praví písmo svaté; »Qui sibi nequam, cui bonus?« Kdo sobě nepřeje, zdaž přeje jiným? Má-li nevěra vůbec na sobě něco diabolického, tož diabolické jsou i její skutky. Dábel, sám pozbyv blaženosti své, chtěl i člověka učiniti nešťastným. A tak nevěrec nepomýšlí na blaho svých spolubližních, nikoliv, veškeré ostatní člověčenstvo jest mu jen materialem, z něhož těží, jež platnost má proň jen potud, pokud mu jest ku prospěchu jeho, jež ale ihned nepřitelem se mu stává, žádá-li od něho nějaké oběti, leč že by tato dobře byla zaplacená.

A proto hotoví se k onomu krutému, nelítostnému boji o existenci, podobnému onomu boji, jaký panuje mezi šelmami. Kdo s koho, ten s toho, tak musí heslo jeho zníti, a jak jsem již naznačil, podvody, krádeže, nepoctivosti, vše to musí býti prostředky, jež účel posvěcují, a bezohledně musí býti jiné existence obětovány a ničeny, jen když to slouží k ukojení nízkých chtičů anebo nekalých záměrů.

A což v rodině? Co, slovutní pánové, velectěné dámy, co jest základem rodinného štěstí? Říká se: rodinná láska! Ano, ale nikoliv ona jediná; ještě něco chybí, a to jest *víra*, neboť jen tou se vespolná láska posvěcuje a trvá i také tenkrát, když mládí a krása pominuly, ano, ona teprve tenkrát dochází vrcholu svého; a vespolná láska, ve víře posvěcená, ta trvá i tenkrát, když třeba ji jeviti oběti, trvá i tenkrát, kdy nemoc neb chudoba ji zkouší, ano teprve tenkrát dochází vznešenosti své. A k té že by se povznesl člověk zbavený víry, nevěřící v Boha, nevěřící v duši svou a duši manželky své? člověk, jenž maje se za ušlechtilejší zvíře, také v manželce své — prosím za prominutí, že tak mluvím — také v družce svého života může viděti jen bytost, která pouze o nějaký stupínek stojí výše než . . . než . . . Těžko mi dokončiti. Tu se pranic nedivím, že takový člověk je přívržencem volné lásky. Přítomnost velectěných dam nedovoluje mi ani slůvka dále.

Ještě k jedné věci jest mi poukázati: Nevěra podkopává blaho státu. Katolická víra nás tomu učí, každé pozitivní náboženské vyznání s tím souhlasí a pravá, zdravá, rozumná filosofie důvody svými poznává, že člověk povinen jest poslouchati vrchnosti své. Vždyť člověk, chce-li zadost učiniti povinností svým a žíti jako člověk, ne však jako nějaké zvíře, poukázán jest na společnost lidskou. Jest však dále jasno, že žádná spořádaná společnost nemůže býti bez vlády, tím méně arcíť tak veliká společnost jako je ústrojí státní. A proto vykládá papež Lev XIII. ve své Encyklice »De civitatum constitutione christiana« z r. 1885, že právě tak jako Bůh stvořil člověka, tak jak jest, a v srdce jeho vložil touhu po životě společenském, že právě tak ustanovil konsekvenci toho, totiž pravomoc hlavy státu. Arcíť, jakým způsobem panovník ku vládě dospívá, zda právem dědičným či volbou, to jest výronem úmluv lidských a dějin, ale pravomoc panovníkova, ta pochází od Boha. Proto Spasitel uznává, že Pilátova pravomoc dána mu s hůry. Nás, velectěné shromáždění, pojí k osobě našeho milostivého mocnáře — Bůh nám ho zachovej ještě po dlouhá léta — nás pojí k jeho vznešené osobě dvojí pouto, a nevím, které z nich je silnější, *víra a láska*. Víra, neboť my víme, že Bůh sám nám poručil jej ctíti a jeho poslouchati, ale i láska, neboť vidíme jeho vznešené krásné vlastnosti; netřeba jich vypočítávati, jen k jedné z nich poukáži: Vznešený panovník vždy v úctě měl víru. A když tehďáž v té nešťastné Ženevě ta zlořečená, bohaprázdná ruka proklála srdce té dobré šlechtné paní a tím nejen mocnářovo, ale i naše srdce do krve zranila, tehďáž útěchou byla panovníku víra a s ní láska věrných poddaných. A ten zlotřilý vrah, nebylť on první ani poslední, který se na posvátnou hlavu odvážil, před ním byla celá řada atentátů a po něm zase jich několik znepokojilo

svět — — — A teď prosím, co myslíte, byla to snad víra, která lotrům těm vtiskla do ruky dýku a revolver? Byli by mohli k té své zběsilosti dospěti, kdyby si byli zachovali víru?

Zastanci vědy nevěrecké arcíř budou míti rychlou a lacinou výmluvu po ruce; oni jednoduše uprou souvislosti těchto zločinců s sebou nebo alespoň se vymluví, tak daleko že oni nedospívají, nýbrž jenom některý ztřeštěnec. Pravda, že tak daleko nedospívají; snad proto, že k tomu nemají příležitosti, snad také proto, že přece jen nemají odvahy dospěti až k nejkrajnějším konsekvencím nauky, či spíše negace své. Ale nezapomeňme, velectěné shromáždění, že vedle líčených zločinů jest ještě mnoho jiných cest a cestiček, jimiž lze poškozovati blaho veřejné; a stezky ty mají tu velikou výhodu, že jsou pohodlné, vyšlapané a při tom úplně bezpečné, to jest, není žádného paragrafu, který by je stíhal. Ale proto přece jen a snad právě proto jsou i ony plny záhuby. Či poškozují dům jen ten, kdo ho boří, nepoškozují ho stejně i ten, kdo, třeba tajně, podrývá jeho základy? Dobře to postihl známý otec Konstantinův, Constantius Chlorus, spoluvladař Diokletianův; když Diokletian nařídil pronásledování křesťanů, Constantius Chlorus, který, ač pohan, přece měl mnoho křesťanů ve službách svých, shromáždil veškeré dvořanstvo své a přečetl jim výnos Diokletianův, načež se tázal, zdali by dvořané jeho chtěli se jím řídit. Skutečně několik křesťanů ihned bylo pohotově vzdáti se víry své, kdežto jiní vzdáti se jí nechtěli a ochotni byli raději všechna muka snášeti. A co učinil Constantius Chlorus? Propustil všechny odpadlíky, řka: »Kdo není věren svému Bohu, také není věren svému pánu.« A již mnoho let uplynulo od doby té a dějepis, ten učitel národů, dokázal pravdu slov Constantiových. Sama řeč naše k tomu poukazuje; nejsem žádný filolog, ale již ze zvuku slov zdá se, že úzce souvisí *víra a věrnost, nevěra a nevěrnost*. Ba, ani vlastně neříká se »nevěrnost«, říká se prostě jen »nevěra«, jako by mluva lidová tím označiti chtěla, že nevěra v jednom oboru, řekněme oproti Bohu, má v zápětí nevěru ve všech oborech ostatních, řekněme na př. oproti lidem. Vox populi, vox Dei.

Víra člověka blaží a šlechtí, posvěcuje rodinu, buduje vlast a stát. Nevěra v porobu uvádí člověka, znemravňuje ho, kalem zaplavuje rodinu, podrývá vlast i stát.

A nyní, velectěné shromáždění, račte posouditi, zdali jsem provedl důkaz pravdy, v počátku přednášky slíbený, zdali jsem byl v právu, nechtěje za obraz nevěrecké vědy připustiti solanum tuberosum, nýbrž spíše potměchuť, lilek, rulík, blín, durman, ba kteroukoli jinou jedovatou rostlinu. A ještě se mi zdá, že jsem srovnáním tím i těm jedovatým rostlinám ukřivdil. Každá bylina, i každá jedovatá bylina je dle vůle Tvůrcovy k něčemu dobrá; ona sice obecně škodí, ale v ruce dovedného lékaře bývá i lékem. Než nevěra? Možno od ní očekávati jakýchkoliv prospěchů pro lidstvo? A jediná rozumná odpověď zní: *Žádných!*

IV.

Čeho možno právem žádati od zástupců vědy a víry.

Dne 28. ledna 1902 přednesl katecheta FRANTIŠEK ŽUNDÁLEK.

Velevážené shromáždění!

I. *Čeho žádáme od zástupců vědy?* Taková otázka ozývá se dnes ve veřejném životě. Žádáme právem, aby znali dobře svoji vědu. Ovšem jen vědu pravou, nikoli pak nelze domněnku vydávati za pravou vědu. A tu, jak bylo ukázáno dřívějšími řečníky, právě nemálo se chybuje. Co si některý vědátor myslí, považuje již za nezvratnou pravdu, hledí svoje domněnky odíti pěkným rouchem vědy a vydávati ji takto s pozlátkem jako nevystihlou vědu. Hrabě Lev Tolstoj sám poukazuje na tuto nesrovnalost.¹⁾ Nedávno byla v učeném světě filosofie ducha rozšířena. Z ní vyplývalo, že vše, co existuje, jest rozumno, že není ani zla, ani dobra, a že člověku není třeba se zlem zápasiti, ale že jest třeba jen projevovati ducha, tomu ve vojenské službě, druhému při soudě a třetímu na houslích. To ovšem lahodilo člověku, který takto alespoň měl omluvu pro své špatné jednání; důsledky se soustřeďovaly v tom, že vše jest rozumné, vše krásné, že nikdo není ničím vinen.

Svého času filosofická soustava Heglova všude zavládla. Heglovo jméno vznášelo se ve vzduchu, vyslovovalo se v novinách i časopisech, v dějepisných i právnických přednáškách, v povídkách, v pojednáních, v kázání, v rozmluvách. Člověk, který neznal Hegla, neměl práva mluvit. Kdo chtěl poznati pravdu, studoval Hegla. Všecko se opíralo o něj — a najednou po 50 letech z něho nezbylo nic, jen se o něm mluví na stolicích profesorských jako o podivné kostře. A co jest nejpodivnějšího, hegllovství padlo ne proto, že je někdo vyvrátil, rozrušil — nikoli, jakým bylo, takovým jest; ale najednou se ukázalo, že učenému, vzdělanému světu není k ničemu potřebno.

Byla doba, pokračuje Tolstoj, kdy mudrcové Heglovci slavnostně poučovali dav; a dav nic nechápaje, slepě věřil všemu, nalézaje potvrzení toho, co se mu líbilo, věřil, že to, co se mu zdálo nejasným a sobě odporujícím, tam na výšinách filosofie je vše

¹⁾ O vědě a umění. Napsal hr. Lev N. Tolstoj, přel. prof. J. Novák. Praha 1897, nákladem Fr. Bačkovského.

jasným jako den; ale přišla doba — theorie tato sevšedněla, na jejím místě objevila se nová theorie, a stará se stala nepotřebnou. Dav nahlédl tam, v tajemné chrámy žrecův a uviděl, že tam ničeho není ani nebylo kromě slov velmi temných a nesmyslných.

»Ale to pochází od toho«, řeknou lidé dnešní vědy, »že vše to byly nesmysly theologické a metafysické periody; nyní však je kritická věda pozitivní, jež už neoklame, protože je všecko založeno na indukci a pokuse. Nyní nejsou naše vědomosti vratké jako dříve, a jen na naší cestě jest rozřešení všech otázek lidstva.« Ale vždyť na vlas totéž říkali dávní učitelé, a nebyli přece hlupáky, a my víme, že mezi nimi byli lidé velkého rozumu.

Špatný novinář anglický Malthus, jehož spisy upadly v zapomnutí a uznány za nejhorší z mizerných, stal se najednou slavným mužem. Kterak? Jako vynálezce nové vědy! Tvrdil, že obyvatelstvo se množí, kdežto pramenů výživy nepřibývá. A dokazuje tuto novou »vědu« počtářskými výzkumy, které nebyly nikterak odůvodněny. Tento spis byl tak nerozumný a lehkomyslný, že by se dalo mysliti, že neobrátil na sebe ničí pozornosti. Avšak stal se právě opak. Lid i vzdělanci přijmuli tuto domněnku za bernou minci, jakož i její důsledky, totiž obmeziti vzrůst obyvatelstva. Tolstoj dodává: »Tak si počínali lidé učení, vzdělání; a dav zahálčivých lidí měl uctívou důvěru v objevené veliké zákony Mathusovy.« Lidem pracujícím se vede špatně, to je nezvratný zákon, a je-li kdo tím vinen, tedy jsou to sami hladoví dělníci; proč se hlupáci rodí, když nebudou míti co jíst? A taková theorie vládla celé půlstoletí.

II. *Čeho žádáme od zástupců víry?* Ničeho jiného, nežli se žádá v každém jiném oboru, totiž aby svou víru dobře znali. To je zcela přirozeno. Zástupcové víry jsou hlavně kněží. A chce-li učitel ve škole dobře působiti, vychovávat, tu je nezbytno, aby se dříve sám naučil všemu potřebnému pro školu, neboť jen tak může učit jiné. Kněz za dnešní doby jest lidu otcem, rádcem a učitelem, ano i vůdcem ve věcech náboženských a často i jiných. A kterak by obstál ve svém úřadě, kdyby nebyl u víře dobře vycvičen. Když vede slepý slepého, zajisté oba upadnou do jámy.

Nastává nyní oprávněná otázka: Má kněz příležitost, aby se ve svých studiích připravil náležitě na svůj úřad? Vycvičí-li se dobře studující filosofie na řádného profesora, nabude i bohoslovec náležitěho vzdělání pro svůj budoucí úřad, neboť po dokončených gymnasijských studiích připravuje se čtyři léta na bohoslovecké fakultě nebo v semináři, který má týž plán vyučovací; každý kněz má tedy universitní vzdělání jako professor, lékař nebo advokát. Bohoslovec učí se důkladně základům víry i celé věrouce dle přednášek osvědčených profesorů, učí se mravouce, církevním dějinám, církevnímu právu, pastorálce i jiným vědám odborným, aby sám byl pevně přesvědčen a dobře vzdělán u víře. Může tedy kněz bez obavy vstoupiti na kazatelnu, do zpovědnice, do školy.

Nelze ovšem upříti, že i v této přípravě by se dalo leccos změnit a nahraditi vyučovací plán dokonalejším, modernějším, který by lépe vyhovoval potřebám časovým. Učebné plány všech

ostatních fakult byly změněny a stále se zdokonalují, jako posledně na fakultě lékařské, jen bohoslovecké učiliště zůstalo na tom stupni, na jakém bylo za doby císaře Josefa II. Avšak úsilovné snaze povolaných činitelů se zajisté podaří, aby zlepšili studium bohoslovecké, jak toho plnou měrou zasluhuje. Než i přese všechny nedostatky kněz nabývá důstojného vzdělání pro vznešený úřad svůj.

Než nejen kněží jsou zástupcové víry, nýbrž také věřící sami. Proto také povinností pravého katolíka jest, aby se vzdělával dobře ve své víře. A to se nejlépe stane již v prvních počátcích ve škole, jakož i v celém ostatním soukromém životě. Neprávem opovrhovaný katechismus dává odpověď na všechny otázky nejvážnější, působí na rozum i srdce člověka; je to zajisté nejlepší traktát filosofický, který by byl uvedl v nadšení mudrce starého světa; je to nejlepší rádce vychovatelský a lidský. Proto se nedivme, když nynější arcibiskup Lvovský dr. Josef Bilczewski žádá: »Katechismus se musí státi nejmilejší knihou našich rodin! Každý katolík, který miluje svou duši, má čísti katechismus alespoň čtvrt hodiny v neděli a ve svátek a pročísti jej od počátku do konce alespoň jednou v roce, pokud žije.« Necht' se nikdo nepovažuje za tak vzdělaného, že by nepotřeboval katechismu.

III. Z toho, co jsme pověděli, vyplývá též jiná vlastnost, jíž můžeme žádati na zástupcích vědy. Ta totiž, že *zástupcové vědy musí se znáti též ve víře*, neboť jen tehdy budou moci rozsouditi, zda víra odporuje vědě. A zdali je tomu skutečně tak? Bohužel, že nikoli! Za nynějších dob každý mluví do náboženství. Kdyby professor neb učitel chtěl šíti boty, každý obuvník by se mu vysmál a považoval by jej za pošetilce. A naopak kdyby obuvník chtěl vstoupiti na professorskou katedru a vyučovati posluchače latině, řečtině, hvězdářství a jiným vědám, byli by posluchači první, kteří by jeho přednášky opustili. Ale dnes i nejposlednější obuvník, který neumí ani pořádně ušíti boty, aby nešťastný zákazník nedostal kuřích ok, i ten chce býti nejlepším theologem; mluví o nejobtížnějších záhadách náboženských a s klidem hodným lepší věci zavrhuje to, čemu nerozumí, a o čem bádali velicí myslitelé, jako sv. Augustin, sv. Tomáš Akvinský a jiní.

A naši vzdělanci? Když přijdou před svatbou na faru na tak zvaný katechismus, objevují hroznou nevědomost náboženskou. Jeden takový vědátor na př. žádal, aby mohl jíti odpoledne na mši sv. a k sv. přijímání!

Jest vám známa, velectění, historka o professoru, který plavil se po loďce a nešťastnou náhodou padl do vody a topil se. Volal o pomoc zoufale, a tu jej slyšela zbožná babička; ta naň volala, že mu podá provaz, aby se mohl zachytit a vystoupiti z vody; zatím aby se modlil »Věřím v Boha«, než se k vodě přibelhá. A nastojte! Veliký vědec, který znal hvězdy jako svoje knoflíky, začal se modliti, ale vázl, až uvázl. Kdyby záchrana jeho byla spočívala pouze na podmínce, aby se pomodlil »Věřím«, pak by byl jistě utonul.

Probíráme-li spisy, tak zv. učenců, žasneme nad jejich úžasnou nevědomostí ve věcech náboženských. Jeden protestantský cestovatel líčil katolické kněze jako pravé kejklíře. Byl v katolickém

kostele na odpoledních službách Božích. A po dokončené modlitbě vystoupil kněz k oltáři s jakýmsi závojem, vzal prý nádobku paprskovitou do tohoto závoje a obrátil se k lidu. A pod pláštěm prý měl zvonky, tajně na ně zvonil. Lid prý měl za to, že je zázrak, a padal na kolena a na tvář, aby se klaněl. Ubohý protestant! Ve své nevědomosti si nemohl vysvětliti, že na ty zvonky zvoní ministranti, a to ne tajně, nýbrž veřejně. A takový pyramidální nesmysl věsil protestantský učenec na nos svým čtenářům. A ti tomu také pevně věřili.

Prof. Arnošt *Haeckel* v Jeně, který má zvučné jméno jako přírodozpytec, definuje katolíka jako člověka, který věří, »že pravé konání křesťanství záleží ve vzývání starých šatův a voskových figur i v bezmyslénkovitém opakování mší a růženců.« Představuje li si kdo katolictví s takovými nesmysly, pak může býti ovšem jeho nepřítelem. Také si může takovými útoky na víru zjednatí laciných vavřínů. Co, velectění, budete tvrditi o témž učenci Häcklovi, když ve své bezmezné pošetilosti tvrdí, že křesťanství si představuje Boha jako »plynovitého obratlovce?« Tu nemůžeme jiného nežli zvolati: Dále to nejde s nevědomostí nebo zlomyslností, nebo užití italského přísloví: »Ne sa più il matto in casa propria, che il savio in casa altrui«, což znamená: »Blázen se vyzná lépe ve svém vlastním domě, nežli mudrc v cizím.« Často sedmileté dítě zná z náboženství více nežli professor, který sedí na universitní stoličce a má se za moudrého.

Proto právem tvrdíme, že *největším nepřítelem víry jest jednostranná, nepravá věda*, která hledá rozporu mezi vědou a věrou. A s bolestí jest nám vyznati, že právě takoví pseudovědátoři škodí nejvíce víře; lid je považuje za učené, a jestliže takoví učenci nestarají se o praktické vyznávání víry, pak mají nezaspěvacenci za to, že skutečně mezi vědou a věrou jest rozpor. Tisíce věřících pozbylo svojí víry, když viděli, že veleučení páni také víry nemají. *Proto nevěřící věda působí největší a stále pohoršení proti víře.* Lid si nedovede vysvětliti, že jest potřebí dvou věcí, aby se zjistil rozpor mezi vědou a věrou: Člověk musí býti doma nejen v oné vědě, nýbrž také *ve víře*. A že učenci se vyznamenávají bezpříkladnou nevědomostí náboženských věcí, na to se bohužel nehledí.

IV. *Zástupcové víry musejí také znáti vědu*, chtějí-li býti považováni za vzdělance. V nynější době se tolik útočí na náboženství, že jest potřebí nemalého rozhledu, aby na ty spousty nápadů mohl kněz hned a dobře odpověděti a je vyvrátiti. A tu právem můžeme se pochlubiti, že zástupcové víry jsou namnoze na výši doby; studují i jiné vědy, jako mudrosloví, sociologii, práva, hudbu i jiné obory. Již v semináři se k tomu dává dobrý základ. Bohoslovci se zabývají literárními studii, učí se pilně cizím jazykům, pořádají učené přednášky. Českých bohoslovců v zemích koruny českomoravské jest asi 400, a tento nepatrný hlouček již na 37. rok vydává svůj tištěný časopis, zvaný »Museum«, který vychází 5krát do roka, uveřejňuje básně, povídky a vědecké práce. Bylo nejednou veřejně uznáno, že tento orgán bohoslovců českých stojí na výši doby. Která z českých fakult, táži se, vydržuje pro své studenty zvláštní časopis? Jsou-li to listy stu-

dentské, jsou pro všechny fakulty i střední školy, avšak odborného orgánu studenti jednotlivých fakult nemají, pokud mně známo. Tu vidíme, kterak zástupcům víry jde o to, aby se pilně vzdělávali ve vědách.

A což mám říci o katolických učencích prvního řádu, kterých si váží vzdělaný svět nemálo? Tu bych nejdříve musil uvést naše řeholníky, kteří ve středověku, hlavně za stěhování národů, byli jedinými udržovateli a rozšiřovateli vzdělanosti vůbec, ano že samojediní nám zachránili řeckých a římských klasiků. Zakládali školy národní, střední i vysoké, neboť též universita jest dílem katolické církve. Byly založeny katolickými králi a knížaty, často na popud papeže samého. Již před Luthrovou reformací kvetly katolické university v Oxfordě a Cambridgě, Upsale, Kodani, Paříži, Toulonu, Lipsku, Heidelberce, Krakově, Praze, Turině, Římě a jinde.

Církev nikdy se nevzpírala postupu světských věd, nýbrž je hmotně i duševně podporovala, aby dostoupily vrcholu rozvoje. Proto právem slavný hrabě Josef de Maistre prohlašuje, že »dějiny za posledních tří set let byly velikým spiknutím proti pravdě.«²⁾ Byl přesvědčen, že jako pravá věda vychází od Boha, tak také přivádí opět k Bohu.

Katoličtí učenci ve středověku, zvláště *Gerbert* a pozdější papež *Sylvestr II.* († 1003) vynalezli zkušební metodu přírodních a fysických věd. Znameníť dominikán *Albert Veliký* zove se geniem 13. století pro svou obsáhlou učenost. Jiným takovým geniem 15. stol. byl *Leonardo da Vinci*, jemuž J. W. Draper, který nikterak církvi nestrání, připisuje veliké dílo opravy v metodách vědeckého bádání: »Jemu, a nikoli Baconovi musí býti přiřknuto znovuzrození vědy. Bacon netoliko neznal se v matematice, nýbrž on zavrhoval její užívání ve výzkumech fysických. S opovržením zavrhl Koperníkovu soustavu, dovolává se absurdních námitek proti němu. Když Galilei byl již u cíle svých objevů teleskopických, Bacon uveřejňoval pochybnosti o prospěchu těchto nástrojů v bádání vědeckém. Připisovati indukční vědu jemu jest neznati dějin. Jeho blouznivé filosofické nárysy neměly nikdy nejmenšího praktického užití. Vyjímaje čtenářův anglických jest jméno jeho téměř neznámo.«³⁾

Zásady induktivní filosofie čili trvání na zkušenosti byly vynalezeny středověkými mnichy. Ještě nyní považuje se to za velikou vymoženost moderní. *Opovrhovaní mnichové tedy položili základ k moderní filosofii.* A jaký jest vděk nynějších filosofů? Jako nevděčného školáka, který, když vystoupí ze školy, hází po svém učiteli kamením. Takním toto jednání zajisté není. To má býti to dílo vzdělanosti?

Mohl bych vypočítati celou řadu kněží katolických neb katolicky smýšlejících laiků, že se proslavili na poli vědy ve všech oborech. V 6. stol. žil *mnich Kosmas Indicopleusta*, který napsal *prvé původní dílo zeměpisné.* Největší objevy na východě vykonal

²⁾ »Věda a učenci katoličtí« od J. A. Zahma, přel. ThC. V. Hazuka. Praha 1899.

³⁾ Tamtéž.

Marco Polo, který odešel s několika mnichy, vyprosiv si papežského požehnání, r. 1271 na cestu do Číny, kde 24 let žil a výzkumy konal. Jeho popis východních krajů přinesl Evropě první známost o těchto zemích. *Kolumbus* plul pod praporem kříže a objevil nový svět. *Vasco de Gama* s praporem, na němž byl kříž vojenského řádu nejsv. Vykupitele, první obeplul mys Dobré Naděje a připlul o východ. Indie. A takových průkopníků vzdělanosti našli bychom ne na sta, nýbrž na tisíce. Potřebovali bychom jenom otevřítí annály katolických missionářů, kteří s křížem v ruce pracují ke spáse pohanů a *s pérem v ruce slouží vědě a umění.*

Poukazují ještě na okolnost, že i v přírodních vědách se zástupcové víry osvědčili, byl to na př. učený jesuita *De Vico*, který objevil osm komet a slynul jako největší hvězdář všech věků; jiný jesuita *P. Secchi* se uznává za největšího odborníka ve vypátrání slunce a jeho soustavy a jest předním badatelem spektrální analýzy. A opět jesuita *P. Perry* jako ředitel hvězdárny ve Stony-hurstu dobyt si neskonalých zásluh o vědy. A přece považují se zástupcové víry za tmáře!

V. *Žádáme na zástupcích vědy nestrannosti vůči víře.*

Nechci dlouho unavovati výpočtem katolických učenců, poukazují ještě jen na hlas spravedlivého protestanta, vynikajícího učence a státníka anglického, *W. Z. Gladstona*, který dle pravdy prohlásil: »Od prvních tří století pronásledování kráčela římská katolická církev po patnácte století v čele lidské vzdělanosti a řídila hlavní duševní i hmotné síly světa, jež jako oři zapraženy byly k jejímu vítěznému vozu, její umění stalo se uměním celého světa, její genius geniem světa; její velikost, sláva, velkolepost a vznešenost byla nejpřednější, ne-li jedinou chloubou celého vzdělaného světa.«⁴⁾

A což naše české kněžstvo? Stojí zajisté v řadách předních, kde se jedná o vědu a umění i národnost. Nejlepší vysvědčení mu dal vůdce národa dr. *Fr. Lad. Rieger* na schůzi v Kolíně 10. ledna 1897, když prohlásil: »Jiný stav jest předmětem nezasloužených útoků, jest naše *kněžstvo*. Ono to bylo, jež způsobilo základ k našemu obrození, jež se ujalo lidu v době nejhorší. Byly doby, kdy polovice našich spisovatelů byli kněží: Dobrovský, Karlík, Vinařický, Čermák, zakladatel »Svatobora« atd. m. j. Jak možno ospravedlniti, aby tak důležitý stav, který požívá tak velikého vlivu v lidu, z něhož vyšel a v jehož středu působí, byl z politické správy vylučován. Toť nejen nespravedливо, nýbrž i nemoudré. Spojme se, Češi, všichni ke společnému cíli. Nesmí se na knězi žádati, aby byl nevěrec. Žádati falše a pokrytectví byl by nerozum. Jest na pomyšlenou, že právě lidé, kteří se nazývají svobodomyšlnými, jiným svobody dopřátí nechtějí. Jsou-li fanatikové víry, jsou mnohem čtější fanatikové nevěry.«⁵⁾

Avšak jest i dosti jiných našich vynikajících mužů, kteří jsou pravověřícími křesťany. Tak předčasně zesnulý *Julius Zeyer* měl ve svém obydlí ve Vodňanech naproti schodům kříž náhrobní,

⁴⁾ Věda a učenci katol., str. 71.

⁵⁾ »Katolické Listy« 11./1. 1897.

jenž byl určen dle přání básníkovy na jeho vlastní hrob. Sochy dvou apoštolů ze dřeva stály mu na obou stranách. Zeyer o sobě se vyjádřil: »Mystický klid francouzských klášterů jest mé duši nejblíží. Snad jednou zmizím v některém z nich jako malíř Tulka, o němž dnes nikdo neví, kde se zdržuje, a jehož bydlíště, jak se pravdě podobně domnívám, odhalil jsem v jednom z italských klášterů.«⁶⁾

A Jan Erazim *Vocel* napsal významné heslo národu našemu:

»Národ bez víry a národnosti,
jest tělo bez krve a kostí.«

Karel Havlíček Borovský napsal r. 1840 nadšenou ódu na víru s pseudonymem *Blanický* s nápisem:

»Náboženství.
Chůvo moje milá, náboženství!
Chtějí tomu, abys stárla;
ale »Nezšedivíš!« pravil Pán,
pravil, až mu srdce plápolalo!
Mlado budeš, ať si slunce zpráchníví,
po mém boku poplyneš co panna,
červeňoučké líčko nezahalíš,
a když obklopí mne bláznů sbor:
Čelo tvoje skvoucí utvoří mi ticho.«⁷⁾

Havlíček, jeden z nejznamenitějších publicistů českých, byl tak přesvědčen o důležitosti náboženství ve veřejném životě, že chtěl svěriti duchovenstvu veškerou vyučování ve školách národních. Měl totiž program, podle něhož absolvovaní bohoslovci by učili několik let ve škole různým i světským předmětům a pak teprve by se dali vysvětit, kdyby cítili ke stavu kněžskému povolání. — A také *praktickým křesťanem* byl tento radikál, jehož se užívá jako berana proti katolické církvi, úplně neprávem. Když měl předstoupiti před porotu kutnohorskou, kde se mělo rozhodnouti o jeho vině či nevině, kde nechtěl se státi nikdy zrádcem svého národa, tu hledal útěchy a posily v modlitbě. Manželka našla jej klečícího a pohrouženého v upřímnou pobožnost. Že Havlíček napsal blasfemii, křest. sv. Vladimíra, sám toho litoval a styděl se za to později, že rozhorčenost svou si vylil na církev i jejich obřadech, bavě jimi své čtenáře.⁸⁾

Vůdce národa, protestant dr. *Fr. Palacký*, byl také nemalým přívržencem náboženství; napsal v »Pokroku« r. 1872 ve článku »Několik slov o náboženství« tato významná slova: »Od té doby, co opanovalo židovstvo veřejné mínění, rostla reakce proti názorům a ideám křesťanským; šířil se zvláště mezi vzdělanci druh liberalismu, který degradoval víru na pověru, člověka na zvíře, jehož cílem je sobectví. Ostatně lze i dnes dobře viděti, kdo se stará o úpadek náboženství. Židovská, socialistická a liberální

⁶⁾ »Obnova« ze dne 14. února 1896.

⁷⁾ »Básně a epigramy K. Havlíčka Bor.« 3. vyd., nákl. A. Neuberta v Jilemnicích, str. 15.

⁸⁾ »Več. Noviny« ze dne 5. září 1896.

žurnalistika.⁹⁾ Palacký bez odporu vyznává, že židé nám otrávilí prameny víry, chtějíce tak nabýti vlivu na lid.

Ostatně *veškerý dějiny* našeho těžce zkoušeného národa o tom nás poučují, že víra vždy podporovala vědu, a naopak, když víra byla potlačována, nastal též úpadek vědy.

Jsou-li kde dějiny učitelkou života, pak tomu musí býti u nás, neboť nebyli bychom tak nerozumní a neštvali bychom proti největší podporovatelce umění a věd.

Šlechetný a nadšený biskup *Brynych* naznačil nám tento důležitý rys v dějinách našich na konferenčních řečích v Chrudimi v březnu 1897, kde prohlásil:

»Kdykoli který národ zneuctil posvátný kalich s krví Páně, nebo jím povrh, vždy to odpykal neštěstím bezměrným: jako když přesvatá krev Páně se řinula s kříže na Kalvarii, tu se země třásla, skály pukaly; podobně se třásla země a strašlivým neštěstím zaduněla ve Francii, když v revoluci oltáře zbořeny a krev Páně v posvátném kalichu obětném zneuctěna. A v naší milé vlasti? Když za blahého panování Karla IV., otce vlasti, kalich Páně s krví Kristovou chován byl v největší uctivosti, stála též naše milá vlast na vrcholu své slávy; jak ale potom ve válkách husitských zneuctěn byl kalich Páně, tu zatřásla se ta země česká bouřemi a válkami bratrovražednými.

Podobně a strašlivěji ještě duněla naše nešťastná země česká nevýslovnými bédami ve válce 30leté, když německý kníže Bedřich, kalvinista, zvolený za krále českého protestantskými velmoži českými, zneuctil ve velehrámu sv. Víta na hradě pražském posvátný kalich Páně, slaviv na Hod Boží vánoční večeři Páně na obyčejném stole, pokrytém koláči a poháry vína. A co čeká naší vlasti, bude-li i v našich dobách naše sv. víra katolická čím dále tím více pohrdána, bude-li kalich Páně při nejdražší oběti zneuctíván?¹⁰⁾

Náboženství jest důležitou věcí ve výchově, jak to výslovně prohlásila Eliška *Krásnohorská*, které nikdo nemůže nazvati stoupenkyní klerikalismu. Pokrokové studentstvo jí vytýkalo, že ve »Výrobním spolku ženském« se učí náboženství a že dívky chodí ke sv. zpovědi. *Krásnohorská* odpověděla na tento útok, že oni mladíčkové asi nejlépe vědí, jakých žen je potřebí: »Proto prosím vás o poučení: jaká nauka by měla býti na školách zavedena místo náboženství vámi odsouzeného... Neříkejte jen stále: to ne, to ne, to není to pravé, ale ukažte nám jednou to pravé. To chceme viděti. Pak budeme věděti, že jste něco myslili, a pak to také budeme moci vážně posouditi... *Náboženství jest hlubokou a odvěkou potřebou lidstva*. Vyhladte dnes všecky zděděné představy náboženské se světa, a zítra vyrojí se tisíce představ jiných, zajisté nevyspělých, bizarních, šílených; dějiny každé doby, kdy bujelo sektářství, poskytují dost ilustrací. A když náboženství, které mimo úkoj touhy po jakémsi rozřešení věčných záhad poskytuje věřícímu tolik útěchy v bédách života a tolik čisté ušlechtilé mravouky jako křesťanství: jest, páni pokrokáři, to náboženství špatné? Víte vy něco lepšího, co by se mělo 14letým dívkám do-

⁹⁾ »Katol. Listy« ze dne 25. března 1897.

¹⁰⁾ »Katolické Listy« ze dne 30. března 1897.

poručovati? Povězte, které to z 10 Božích přikázání jest dívkám tak záhubno, i kdyby se do mluvnických sešitů psalo? »Cti otce svého i matku svou« — toto čtvrté jest snad tmářská veteš? Moderní a duševní strava tak leckdy miní. Či které přikázání jest vám tak do duše protivno? Páté, šesté, sedmé? Zdá se nám, že jest také jedno přikázání: »nevydáš svědectví křivého proti bližnímu svému«; zdaž ani toto se »Časopisu pokrokového studentstva« nelíbí? Leckterá redakce by si měla toto přikázání vepsati nejen do každého sešitu, *ale i do svědomí, nepřišlo-li i svědomí z mody.*«¹¹⁾

Roku 1897 byl starostou města Londýna katolík, lordmajor John Stuart *Krill*. Ten má svou domácí kapli, kde se každého dne shromažďuje celá rodina ráno i večer. Domácí pán předříkává ranní a večerní modlitby svým domácím. Nikdy neopominou i dorostlé dítky políbiti otci ruku a přijmouti jeho požehnání. Jen když je kněz přítomen, žehná tento sám.¹²⁾

Dlužno nazvati zvláštním zjevem, že můžeme citovati i *Voltairea*, který jinak byl ve svém jednání bohozapíračem, za svědka, že víra i vědcům jest potřebna. Jen že není důsledný, neboť žádal víry na jiných, sám u sebe však zavíral nejen jedno, nýbrž obě oči. Prohlásil totiž o sobě *Voltaire*, že by si nevzal ani sloužícího bez víry, poněvadž by nebyl před ním ani jist.¹³⁾

Týž *Voltaire* píše pozoruhodná slova v »Homélie sur l'Atheisme«: »Bezbožec je dareba, nevděčník, pomluvač, krvežíznivec a jedná důsledně, je-li jenom jist, že se mu nedostane trestu od lidí. Bez víry v Boha jest *si tato obluda bohem sama a obětuje sobě také všecko, co jí překáží.*«¹⁴⁾

Tuto myšlenku projevuje také ve spise »Oevres«, Tom. 62.: »Atheismus neprotiví se pouze mravouce a blahu lidstva — neboť neuznává-li již člověk Boha, kde jest jaká uzda pro jeho nepravosti; ale v atheismu spočívá i nejbídáčtější srdce, schopné všech neřestí, jakých se kdy dopustili lidé nejohavnější. Spekulativní atheismus jest největší ze všech zločinů; neboť každá bezbožecká domněnka zplozuje lítici, kteráž jsouc ozbrojena v jedné ruce klamnými závěry, v druhé ruce dýkou, z lidí dělá šílence a ukrutníky.«¹⁵⁾

Tímto smýšlením staví se *Voltaire* úplně na stanovisko katolické, které papež Pius IX. vyjádřil slovy: »Jen kdo má víru, má též svědomí; člověk bez víry, je též člověk bez svědomí.«¹⁴⁾

Rousseau vyznává zřejmě, že není rozporu mezi vědou a věrou a dovozuje vydání drakonických zákonů proti nepřátelům víry: »Jestliže stojí kdo proti náboženství té které země, má býti trestán na hrdle, ne jako bludař, nýbrž jako člověk, který působí nepokoj ve státě.«¹⁶⁾

I řádní *protestanté* pozorují, že víra je základem vědy, jak tomu jest na př. ve *Skandinávii*. »Novoje Vremja« psala:

¹¹⁾ »Obnova« č. 59, 1896.

¹²⁾ »Katolické Listy« ze dne 24. března 1897.

¹³⁾ Ib. ze dne 10. března 1897.

¹⁴⁾ »Vlasť« roč. X., str. 334.

¹⁵⁾ »Vlasť«, roč. X. str. 334.

¹⁶⁾ »Katolické Listy« ze dne 10. března 1897.

¹⁷⁾ »Vlasť«, roč. X. str. 336.

»Zvláštním znakem skandinávských národů jest, že vědy a jich poznání nepodryvají v jich mládeži oddanost *ke starým tradicím, neubíjejí v ní dětinné víry*. Naopak, vzdělanost přidává jich přirozenému citu nábožnosti, síly a teploty uvědomělosti. Nikterak nechvástá se svobodomyšlností, jak to činí jinde. Vzdělanost u Švédů jest na vysokém stupni a rozprostírá se dle svědectví dopisovatelova hluboko do středních i nižších tříd lidu.«¹⁸⁾

Víra katolická stojí v příkré protivě proti násilí, odtud nepřátelství násilníků proti ní. Tvůrce hakatistů dr. von Hansemann sám to prohlásil: »Poláci jsou zbožní a upřímní katolíci, pokud se drží víry, drží se také houževnatě mateřské řeči, zaprou-li však víru, zaprou rychle také národnost, poprotestanštění musí tedy býti, a potom obratem ruky se z nich stanou Germáni.«¹⁹⁾

»Co činí *Rusko* tak obrovským a mocným? To je náboženství. Co činí *Anglii* tak bohatou a silnou? To bylo vždy jen náboženství! Ano, náboženství, víra a vroucí k ní oddanost jest nej-přednější vzpruhou každého národa v před a nikoli zpět.

Popatřte jen na rozptýlený po celém světě *národ židovský*. Ten všude panuje, velí a poroučí. A kdo toho příčinou? Myslíte, že Rothschildové? To jste na omylu! Základem dnešní moci národa židovského jsou rabíni, a vizte, jakmile kde židovský život jen poněkud sesílí, hned si již staví svůj hrad — chrám, do něhož s úctou uvádějí svého kněze.«²⁰⁾

Štěstí a moc svádí někdy člověka vzdělaného i učeného, aby jednal proti zásadám náboženským jak to bylo u *Napoleona*. Ale ten přece zůstal v srdci věren víře. Prohlásil sám: »Jsem římskokatolický křesťan, můj syn též; velice by mne mrzelo, kdyby můj vnuk jím býti nemohl.« Když pak sám na ostrově sv. Heleny žíti musil, začal opět vážně o víře svých mladistvých let přemýšleti, a jeho velký duch byl nucen svatost a pravost katolické víry uznati. Žádal poslední útěchy svatého náboženství, setrval na tom, aby katolický kněz byl povolán na sv. Helenu; poručil ve svých komnatách sloužití mši svatou a byl jí vždy přítomen. Zakázal svému kuchaři ve dnech zdrželivosti masité pokrmy k jídlu připravovati. Soudruhové dlící s ním v zajetí se divili, když slyšeli jej o hlavních pravdách nadšeně mluvíti.

Když cítil, že se blíží konec jeho života, propustil své lékaře a poručil, aby přišel kněz Vignali, jeho almužník nebo kaplan, a prohlásil: »*Věřím v Boha; v katolickém náboženství jsem se zrodil, chci plniti jeho povinnosti, které nám předkládá, chci přijmouti útěchu, které poskytuje.*« A zpovídal se i přijal sv. posilu na onu dlouhou cestu a též poslední sv. pomazání. Pak pravil ku generálu Manthonovi: »Cítím, že jsem šťasten, neboť jsem vyplnil své povinnosti. Přejí vám, až budete umíratí, téhož štěstí. Na trůně jsem nevykonával povinností náboženských, to doznávám; *moc ohlušuje člověka, přivádí ho k závratí. Avšak nikdy jsem nepřestal věřiti*; hlas zvonů vždycky ve mně příjemný pocit vzbuzoval. Když jsem spatřil kněze, pohnul mým srdcem. *Dříve jsem měl*

¹⁸⁾ »Katolické Listy« ze dne 1. srpna 1897.

¹⁹⁾ Ibidem r. 1898 č. 258.

²⁰⁾ »Obnova« č. 91 r. 1896.

úmysl, to všecko utlumiti; nyní však vidím, že to byla slabost. Chci Bohu vzdáti čest.«²¹⁾

Tento velikán poznal, že i vládce veliké říše může se spravovati náboženstvím, které nikterak neodporuje dobré vládní formě.

To vyznal též dne 24. ledna 1902 ministr zahraničních záležitostí ve Francii *Delcassé*, když poslanecká sněmovna přijmula 313 hlasy proti 203 úvěr na missie katolické na Východě a v Malé Asii a zamítla všechny jiné obmezující neb odročující návrhy. Při té příležitosti *Delcassé* pronesl vroucí obranu misí i úvěru, a apeluje na vlastenecké smýšlení sněmovny: »My toužíme na Východě a v Malé Asii *po vzrůstu a rozšíření jednot řeholních*. Není nejmenší pochybnosti, že jiné národy by přinesly velké oběti, aby vliv náš tam poněkud zmenšily. Dosavadní počet škol francouzských roste díky pracovitosti duchovenstva francouzského, a školy ty jsou neobyčejně laciné, neboť jeden žák stojí sotva 8 franků. Aby veškeré školství přešlo do rukou francouzských, k tomu potřebí více milionů. *Svůj vliv, jakého požíváme na Východě, děkujeme toliko náboženství*. Buďte, pánové, přesvědčeni, že za hranicemi uvítáno by bylo radostně vaše zrušení této položky.« Tato slova uznání práce katolických misí mají tím větší význam, poněvadž jsou pronesena z úst kompetentních, se strany vládní, která jinak doma nepřeje katolické církvi.²²⁾

VI. Rozpor mezi vědou i věrou bylo by možno jen tehdy nalézt, *kdyby víra znamenala jen věřiti a nic nevědět, věda pak vědět a nic nevěřiti*. Víra však nepřekáží nikterak vědě, jak jsme ukázali na vynikajících učencích katolických, kteří s věřícím srdcem vědu pěstovali.

Zda-li pak věda znamená jen vědět a nic nevěřiti? Bylo by to jen tehdy možno, *kdyby vědátoři všecko věděli a nebyli též odkázáni na víru*. Vezměme si na př. *světlo a teplo* a žádejme učence, aby nám vysvětlil, co tyto dva výrazy znamenají. Nedávno považovali je za látku velmi jemnou, bez tíže, poněvadž nemají žádné váhy. Jiní opět mají za to, že světlo a teplo se skládá ze samých atomů.

Většina nynějších badatelů považuje je za rozdílné výjevy jediné síly. A viděli tuto sílu? Neviděli! Ale ačkoli o ní nevědí nic jistého, přece *věří*, že ta síla existuje. Ejhle — věda a víra, jak se doplňují.

Faraday 30 let pracoval o elektřině. A když se ho tázali, co tedy v pravdě elektřina jest, odpověděl: »Před 30 lety jsem myslel, že vím, co jest elektřina; nyní však jsem se přesvědčil, že o původu jejím nevím nic.« Učenci mají za to, že je elektřina kmitání etheru. Avšak viděli jej? Neviděli. Ale přece věří, že elektřina jest, poněvadž jsou viditelný její účinky.

Vezměme na př. *hroudu* do ruky a tažme se přírodozpytce, aby nám pověděl, co vlastně hrouda jest. Odpoví, hrouda je hmota. A co je hmota? Hmota je složena z atomů. A co jsou atomy? Na tom se nemohou vědcové sjednotiti. Jedni tvrdí, že to je střed sil, a tím zavrhnou úplně hmotu a uznávají pouze ideu sílu. Jiní

²¹⁾ Segure, »Odpovědi« atd., přeložil V. Davídek, Brno 1896 strana 37—38.

²²⁾ Lvovský »Przedświt« ze dne 25. ledna 1902.

myslí, že se skládá z vířivých atomů, které jsou částí dokonalého fluidu naplňujícího veškeren prostor. Tyto otázky zůstávají tajemstvími, a přece věříme, že hmota jest. A přece podobné domněnky nazývají se vědou!

Svého času všeobecně za pravou měla se *theorie Liebigova* o vření, která vysvětlovala tento stav rozkladem látek.

Učenec *Pasteur* našel baccilly plísně a pozoroval je při vření. A tu nabyl názoru, že vření není rozklad, není smrt, nýbrž život, život mikro-organismů, které se úžasně rychle rozmnožují v tekutinách. A dříve všichni věřili pevně, že *theorie Liebigova* je správná. *Pasteur* na tom nepřestal, nýbrž přistoupil k nejživější otázce, která zajímala veškeren učený svět: »Odkud vznikají ty mikro-organismy?« Učenci tvrdili, že vznikají ve vzduchu, kde se samy rodí. *Pasteur* naproti tomu dovozoval: »Nikoli, nýbrž od sobě podobných: ani jediná živá bytost nepřichází na svět bez rodičů.« A tak vznikl spor, kterého se účastnila veškerá Evropa, spor o samovolném tvoření. Spor přešel znenáhla z akademie nauk do hostincův a denních listů. Novináři se posmívali *Pasteurovi*. Pro ně byly *Pasteurovy* mikroby bajkou. Zatím co se noviny *Pasteurovi* vysmívaly, bylo v boji pokračováno mezi učenici.

Pasteur i *Pouchet* prováděli svoje pokusy, *Pasteur*, aby dokázal, že zárodky baccillů jsou ve vzduchu, a *Pouchet*, že jich tam není. Ozbrojili se aparáty a odešli na hory, jeden na Alpy, druhý na *Etnu* — *Pasteur*, aby dokázal, že ve výšinách, kde jest čistší vzduch, jest méně mikrobů, *Pouchet*, že samovolné tvoření jest všude možné. »Rodí-li se vše ze zárodků, odkud je první zárodek?« tázali se skeptika *Pasteura*. »To je tajemství, kterého neznáme. Najítí původ všech zárodků není úkolem vědy.«

Co bylo možno dokázati drobnohledem, dokázal *Pasteur* slavně. A týž učenec světového jména zachoval si katolickou víru až do posledních dnů. Prohlásil jednou: »My jsme obklopeni tajemstvími. Bůh, to jest nekonečnost, a dokud toto tajemství nebude nám objeveno, vždy budou se zdvihati chrámy Bohu.«

A tak mohli bychom uvéstí všechny vědy, že neobejdou se bez víry. Pohledme na př. na *dějepis*. Kdo z nás byl svědkem, že 30letá válka začala r. 1618? Listiny nás o tom poučují. Ale mohou býti padělány, jak se nejednou stalo. My tedy věříme listinám, že povídají pravdu, nejsou-li nám podezřelé! Těchto dní proletěla novinami zpráva, že arcibiskup hnězdeňsko-poznaňský dr. *Stablewski* vydal polskému duchovenstvu oběžník, kterým zakazuje účastniti se agitace ve prospěch národnosti polské. Všecko věřilo, že listina je pravá, až arcibiskup sám prohlásil, že není na tom ani zbla pravdy. A nyní zase věří lidé, že listina byla podvržena, ač neslyšeli církevního hodnostáře tak prohlásiti nebo neviděli jeho prohlášení. Možno tvrditi, že celé dějiny zakládají se na víře. Rovněž tak *zeměpis*. Kdo by z vás pochyboval, že není Ameriky? A kdo z vás tam byl? Věříme cestovatelům, atlantům a jiným důkazům, že cizí země, města skutečně existují. A *kdyby ve škole dítě nevěřilo učiteli, přestala by výchova*, učitel by pozbyl autority. Veškeré vyučování se rovněž zakládá na víře.

Z toho tedy vidno, že věda úzce souvisí s věrou, o to jak v přirozené věci, tak tím spíše v nadpřirozené, kterých smysly

svými chápati nemůžeme, o kterých však nám písmo sv. dává dostatečné vědomosti.

VII. A ke konci budiž mi dovolena otázka, zda věda sama bez víry přinesla pokolení lidskému pravé štěstí?

O tom podává nám Jos. Ota ve své studii »O kultuře a lidském štěstí«²³⁾ zajímavé doklady. Poukazuje na velebené slovo Condorcetovo, že tenkrát budou lidé šťastni, až slunce bude svítiti pouze na ty, kteří neuznávají nad sebou jiného pána leč rozum.²⁴⁾ A volá: »Čemu se dnes klaníme, zda ne spíše sobeckému, nelíostnému fetiši, než božské jiskře nebeského původu? . . Spadly již s černocho a rudocha otrocké okovy, se sedláka jho roboty, pariové lidské společnosti domohli se svobody náboženské, aspoň jakého takého zastoupení ve sboru zákonodárném, usnadnění, aby svého ducha ve škole vzdělali, pojišťováním na stará kolena od nejhorší bídy se uchránili a p. Ale zdali nepřibylo zase břemen na jiných stranách, zvláště klopotnějšího zápasu o živobytí, hrozné soutěže, odpovědnosti za všeliké výkony, závislosti nesčetných chudšů na velmožném kapitálu, z níž vyklubalo se moderní »otroctví bělochů«? Ubývá-li dlouholetých válek mezi národy, zda pominula »ustavičná válka« za míru, vespolná nedůvěra a vysilující zbrojení? Zda Mommsenovské právo silnějšího, opřené o nauku Darwinovu, neozývá se dnes drsněji a směleji beze všeho studu, než-li za dob starších? Zda neutichl dnes zpěv dělníků při práci, aby ustoupil zasmušilému mlčení, nářku nebo kletbě? Zda nezdvihají se nad námi hrozivější mračna, než jaká Gracchovci viděli nad Římem? Vzbudila-li naše kultura v odchovancích svých na sta nových potřeb, touhu po nebývalých počtcích, zda postarala se dostatečně o to, aby je mohli ukájeti? Ne-li, nemohou její odchovanci nebýti nešťastni. Není pochyby, že v naší kultuře jest cosi shnilého, a pouze pohodlný sobík, »beatus possidens«, velebí všecky dosavadní její stránky a zakrývá své oči, aby neviděl, kolik smrtelníků chřadne nespokojeností a zármutkem . . .«

Spisovatel Ota se ospravedlňuje proti výtce zpátečnictví a tvrdí, že věda má působiti nejen na rozum, nýbrž i na srdce: »Nechť nikdo nezdvihá na nás kamene, jako bychom se přimlouvali »za vládu tmy«, pověr a předsudků, lehkomyšlnou zahálčivost mládeže neb ono krátkozraké opovrhování osvětou, které vedle několika padavek nevidí na jejím stromě na sta zlatých hesperidských jablek. Ale nepřejeme vědění v spoustách do národa sypaného, neorganisovaného, dusivého, neplodného, oslabujícího a rozežírajícího naši bytost, zapomínajícího *pro mozek na srdce*.

Či není-li truchlivo, že i u nás stonáme Hamletovskou »ubledlostí myšlenky«, »vyzáblostí rozvahy a záměrů?« Již i my nechceme se ničemu obdivovati, ničím se povznášeti, ničím nadchnouti, nýbrž jen kde co rozpytvati, vše v prvky rozkládati, vše rozumovým drobnohledem postihovati?« . . .

»Co jest nám platna taková kultura, která nevytlévá požeňání na tento náš pozemský život, na toto slzavé údolí? Štěstí vyfotografované daleko kdesi na nebi, promítnuté daleko kamsi

²³⁾ »Osvěta« r. 1901, č. 11, str. 968—973.

²⁴⁾ R. Lavolléz: La morale dans l'histoire,« str. 257—8.

do záhrobí, lze najít i bez kultury. Starati se jest, aby nás blažila od kolébky po rakev; dále jí nepotřebujeme. A takovou na mysli měli Carlyle a Ruskin, přemítající o tom, co nás obradostnití může ne jakýmsi v dálce namalovaným, nýbrž hned v tomto životě dosažitelným blahem. A nalézajíce klíč k němu v mravním obrození jedinců, dokazují, že *nespasí člověka jen vědomosti rozumové*, nýbrž že v něm třeba buditi ještě jiné energie: obdiv všeho toho, co v přírodě jest krásného a na povaze lidské ušlechtilého, naději, že možno vlastním přičiněním a poctivým úsilím zlepšiti svět a jeho nešvary, ne-li pro nás samy, aspoň pro potomky, *lásku k rodině i k bližnímu*, »*plnou víry a spokojenosti*,« *vůbec nadšení pro náboženství*, poesii a umění, úctu a vážnost ke všemu dobrému a krásnému, jimiž unavená a utrápená mysl znova se zdvihá, osvěžuje a povznáší z prachu všednosti.«

Ejhle, velectěné shromáždění, velcí myslitelé, Carlyle a Ruskin, stojí úplně na našem stanovisku, kterého se my zastáváme, že můžeme, ano musíme žádati na zástupcích vědy znalosti víry a respektu k náboženství, neboť jen pak tato věda spojená s věrou bude oblažovati národy.

Tento názor tím více si razí cestu, čím hlouběji klesá věda bez víry, že zavrhuje i posvátné lásky k otčině, jak mrzkým způsobem a cynicky se vyjadřuje *J. S. Machar* ve své poslední sbírce básní »*Golgatha*«,²⁵⁾ když odhaluje svoje bezectné nitro:

»Ne, nejsem vlastencem a nemiluji
svou vlast, jí nemám, neznám, nevím
proč milovat.«

A ve sbírce té celá řada básní oplývá urážkou celého našeho národa. Na Golgatě, na které pněl Spasitel náš na kříži, viseli na křížích dva lotři; avšak na Golgatě, kde Machar vystupuje jako hrdina, žádá si ozdoby mnohem větší:

»Půl milionu dobrých šibeniček,
půl milionu dobrých, pevných klíčků —
a do nich
půl milionu vlasteneckých hrdel,
těch řvoucích vlasteneckých hrdel!«

Tyto výroky zajisté ilustrují dobře vědu, kam zabředne bez víry.

Velectěné shromáždění! Jsem u konce své přednášky. A tu uvádím ještě vynalézavost amerického pastora, který si chtěl vystavěti kostel, ale neměl peněz. I dal rozhlásiti v novinách, že při službách Božích příští neděli budou se mezi účastníky rozdělovati peníze. Sál, kde se služby Boží konaly, byl ovšem přeplněn, vždyť každý by byl rád dostal něco za odměnu své cesty. Pastor dal skutečně každému návštěvníku buď jeden dollar, jinému dva, třetímu tři, až po pěti dollarech, ale s podmínkou, že budou s těmi penězi hospodařiti a za čtvrt roku je vrátí i s užitkem. A vskutku! Tato novinka vábila většinu účastníků, že po čtvrt roce opět přišli do zmíněného sálu a odevzdali tam svoji hřivnu.

²⁵⁾ Vyšla nákladem Šimáckovým r. 1901.

Jeden přinesl dva dollary, místo jednoho, druhý pět, jiný 20, a opět jiný až 50 dollarů. A tak milý duchovní otec pořídil si slušný chrám Páně.

Při této řadě přednášek, velectěné shromáždění, řečníci také podávají hřivny, jeden pět, druhý dvě a jiný jednu. Byl bych vděčen, kdybych alespoň jednu hřivnu podal svojí přednáškou. A vyslovuji pevnou naději v obětovnost vaši, že s tou jednou budete hospodařiti, že pomůžete stavěti velkolepou budovu, na níž by se skvěla významná jména: Věda a víra, jako na novém parlamentě švýcarském v Bernu skví se kříž. Je to naší svatou povinností, abychom vždy byly stoupenci zásady, že věda bez víry nemůže nás v pravdě oblažiti. A již také proto v tom směru budeme pracovati, aby nás nezastihla také nějaká Macharova šibenička a pevná klička, kterých rozházel po vlastech našich půl milionu.

A proč bychom vůle svojí nepodrobili víře? Vždyť »*vůle* naše jest jako magnetická strelka; její póly jsou *víra a věda*. Každému smrtelníku znějí v nitru tužby: *Chci věřiti! Chci věděti!* Oba tyto póly lidského chtění na pohled si odporují, ukazujíce jeden k severu, druhý k jihu. Ale ve skutečnosti není jedna záporom druhé, nýbrž právě jako póly na magnetě navzájem se přitahují, družka družku doplňujíce v celek, a ten jest: Věčná naprostá pravda — Bůh. Obě rodné sestry: věda i víra vedou k němu!«²⁶⁾

---

²⁶⁾ »Obzor« roč. 1898, str. 69.

Sv. Pavel jeden z prvních obhájeů křesťanské vědy a víry.

Dne 4. února 1902 přednesl prof. JOSEF HAVRÁNEK.

Velectěné shromáždění!

Látka, o kteréž jest mi dnes pojednati, je tak vznešená a hluboká, že kdo ji chce vyvážit zcela, vedle úplného apparatusu biblického, ovládati musí veškeré filosofické a theosofické proudy doby, v níž svatý Pavel žil. Na to roste látka k tomu, kdo k jejímu studiu obrátil zřetel, téměř pod rukama; a nelze v době, kteráž mi vyměřena ku přednášce, ani u výtahu ji průbrati systematicky. Obmezím se tedy některé rysy načrtnouti z obrazu tohoto velikého apoštola, chtěje ukázati, že sv. Pavel i po stránce přirozené, rozhodně řadí se k největším mužům světa. Budiž mi dovoleno stručnými slovy nastíniti dobu, do které spadá působení sv. apoštola Pavla. Světlo tím intensivnější, objeví-li se ve stínu.

I. Jednání člověka jest obyčejně výrazem ideálu, jakýž sobě byl utvářil. Ví-li, co kdo sám o sobě smýšlí, vím tím zároveň, jaké jest jeho chování k lidem. Dle toho lze učiniti si úsudek nejen o jednotlivcích, ale i o celých občasích v dějinách. Jaký život, takový ideál, a jaký ideál, takový i život. Ptejte se po ideálu, za kterým ten který národ, ten který druh lidí se nesl, a víte s jistotou jaký byl jeho vnitřní život. Myslím že s toho hlediska nejsnadněji bychom mohli posouditi dobu, do kteréž křesťanství vstoupilo, jako nové učení, jakož i dobu, ve kteréž právě žijeme.

Když křesťanství objevilo se na kolbišti světových dějin, tu starý svět podobal se starci, jenž zápasí se smrtí. Náboženství na život nemělo moci a filosofie nedovedla náboženství nahraditi nikdy, tím méně tehdy, když zvrhla se u většiny intelligence v epikurejský materialismus anebo stoický pantheismus; v praxi pak zavládl čirý pessimismus. Život neměl ceny, ani vnady; tak vysvětlíme si celý ten úpadek rodinného i společenského života. Tak aspoň líčí nám dobu na konci prvního věku, a na počátku druhého tehdejší spisovatel Tacitus, Suetonius a Plinius. Ty volám v té příčině za svědky. Citáty Vás unavovati nebudu. Na jeden však přece poukáži. Jsou to slova, jež čteme v předmluvě k Li-

viovým knihám: »Klesli jsme tak hluboko, že ani nepravostí své doby, ani jich léků, snést nemůžeme: Nec vitia nostra, nec remedia pati possumus.«

A přece Livius nepřináležel k pochmurným historikům. Do této společnosti ovládané úplným pessimismem, bez naděje v lepší budoucnost vstupuje Petr v Římě, kterýž byl tehdy tepnou veškerého politického i státního žití, Pavel v Ahenách, kteréž i tehdy ještě zůstaly střediskem nejrůznějších filosofických názorů. Vstupují tam tito heroové nového učení a nového řádu s myslí svěží, s nezlomnou nadějí v lepší budoucnost a s celou důvěrou v nadpozemskou sílu svého evangelia, aby ukázali lidstvu pravý, jediný jeho ideál, aby jali se zasévatí to zrno hořčičné, jež brzy vyroste ve strom, v jehož stínu se shromáždí všickni národové. Vždyť velel jim jejich Mistr: jdouce učte všecky národy. Učení jejich tak prosté — lze je zahrnouti v několik vět. Bůh stvořil a zachovává veškerý svět i člověka. Člověk — tělo a duch nesmrtelný — je zvláštním předmětem božské prozřetelnosti. Bůh jej určil ku blaženosti všestranné a věčné, a proto Syn Boží stal se člověkem, a výkupné jeho milosti účasten se může státi každý, — vzdělanec i barbar — jen když se upřímně přičiní.

Toť trest nového učení těchto nadšených věrozvěstů, jež nutně obrodí lidstvo, nauka pak o lásce k bližnímu rozhodné bude míti působení na právo soukromé i mezinárodní. Jeví se nám tu zásadní rozdíl mezi názorem starého pohanství a učení křesťanského. Rozdíl tento dobře pochopili všickni ti, jež staré pohanství snažili se uvéstí v platnost. Proto císařové jinak slavného jména, jako: Trájan, Mark Aurel, Septimius Severus a Dioklecian celou mocí, kterouž vládli, vrhají se na křesťany; potírají je filosofové veškerou energií břitkého svého ducha, jako: Plotinus, Porphyrius, Filostrates, Hierokles a Celsus. Řadu jejich uzavírá císař filosof, kterýž umírá slovy: »Zvítězil jsi, Gallilejský«. V posledním záchvatu smrti vztahuje starý Řím svou ruku krví zbrocenou po křesťanech, jako by krví prvotin nového toho řádu hledal smírné oběti za svůj pád. Ani snad netušil, že ta prolitá krev bude úrodným semenem nového obrozujícího učení, jak genialní apollogeta Tertullian byl propověděl: »Sanguis martyrū semen Christianorū«, krev mučedníků símě křesťanův. Na zříceninách starého světa vyvíjel se a vyrůstal svět nového tvaru, nadpřirozeného působení, nový strom, jehož ovoce přinese národům blaženost věčnou i časnou.

Před námi stojí budova církve; pevná, nezlomná, široký a úrodný to podklad veškeré evropské vzdělanosti, brány pak její spočívají na dvou žulových sloupích; jsou to knížata apoštolská Petr a Pavel. Na působení sv. Pavla chci dnes obrátiti Váš zřetel. Pokusím se osvětliti některé stránky jeho života, a to A) jeho vzdělání a B) jeho taktický postup v úřadě missionářském. Poznáte že to muž podobající se letem orlu, silou lvu.

A) Svařý Pavel pochází z rodičů židovských z pokolení Benjaminova. Rodiště jeho jest Tarsus, ležící na řece Kalykadnu, kterážto řeka je známa z dějin Alexandra Vel. a Bedřicha Barbarossy. Jest to hlavní město Cilicie, jedno z nejslavnějších měst v Malé Asii. Za časův Augustových bylo to město kvetoucí ob-

choděm, daleko široko rozvětveným, jenž lákal tam množství židů. Bylo neméně slavné vědou a uměním, jež se tam pěstovaly v proslavených školách. V tomto směru závodil Tarsus s Athenami, ba i s Alexandrií. Z Tarsu pocházeli slavní učitelé římsí, Antipater, Archelaus, rhetor Hermogenes, proslavený stoik Athenoros, jenž byl učitelem Augustovým. Dnes ovšem jest město to stínem bývalé slávy; jakého lesku dodává mu jedině ta okolnost, že tam spatřil světlo světa apoštol národů — asi v 2. roce po narození našeho Vykupitele.

Různé to byly proudy, v jakých sv. Pavel vyrostl. Byl nejprve měšťanem římským. Nebyl to pouhý titul, bylo to šlechtictví, jež držiteli zabezpečovalo nevšední výsady a zařaďovalo jej k aristokracii každého města. Je všeobecně známo, s jakou houževnatostí si »cives Romani« hájili této přednosti. Z přednosti té vysvítá též, že rodina Pavlova náležela k zámožnějším v městě a k přívržencům římského panství; neboť židé toho titulu bývali vřelými zastanci svého císařského protektora. Zároveň byl Pavel, měšťanem tarským nejen proto, že se tam narodil, a jeho rodina náhodou tam se zdržovala, požíval veškerých práv měšťanů toho města. Nebyl tedy pouze »incola« v Tarsu, ale rodina jeho byla tam usedlá, jako část osady, již tam založil jeden ze Seleucidů. Nejspíše otec či děd Pavlův získal si toto právo, a to jak se zdá, za služby státu prokázané. Pavel sám, a to s důrazem na to právo se odvolává — před soudem

Ačkoli v držení veliké výsady jako občan římský a usedlý měšťan maloasijského města Tarsu zůstal Pavel Hebræus Hebræorum, žid nejpřísnější observance, jak sám s patrnou emfází k řecké obci (Fil. 3. 5) dotvrzuje. Tedy jako všichni členové jeho rodiny věrným zůstal náboženství svých otců, jejich zvykům a tradicím, jsa celým srdcem i dle vychování i z přesvědčení stoupcem směru farizejského. My ovšem dle panujících názorův a zkušeností těžko můžeme pochopiti, jak by někdo dobrým mohl býti Čechem a Němcem, zároveň Polákem a Rusem, Slovincem a Italem. Jinak ovšem tehdy, v podivně smíšených osadách na Východě. Nebylo to nic neobyčejného u lidí k přední inteligenci příslušejících, že hlásili se ke dvěma národnostem s dvojím pojmenováním. Byli to zvláště synové národa vyvoleného, kteří platíce obecně za Řeky, zůstali přece jen židy. Vždy ve všech koloniích, jež založili Seleucidové, židé zachovali si dvojaký ten ráz. Tím ovšem vyvinula se podivná komplikace práv, kteráž způsobila u obyvatelstva mimožidovského mnohou kyselost i zlou krev; až Vespasian (r. 70) právní existenci židovského národa zrušil. Toto široké vzdělání Pavlovo jest nám si uvědomiti. Tak snáze pochopíme, proč Šavel tak záhy a dovedně se vpravil ve svou universální missionářskou působnost, myšlenka nová jak u pohanů, zejména pak u židů, i když na mysl máme velikou rozpínavost židů v tehdejší době a zimniční touhu získati svému náboženství prosebyty. Pro touž příčinu objevuje se nám apoštol národů ve sv. knihách s dvojím pojmenováním. Sv. Lukáš (Act. ap. 13.—9.) píše: »Šavel, kterýž i Pavel sluje. Sv. Augustin a sv. Jeroným dokládají, že náš apoštol jméno Pavel přijal od guvernéra Cyperského, jenž slul

Sergius Paulus. Biesping právem připomíná, že nebylo zvykem nikdy, aby otec přijal jméno od syna, nýbrž bývalo to naopak. Přirozenější jest asi výklad následující: V celé Malé Asii bylo zvykem nebo snad modou, že židé, kteří řeckým jazykem se zálibou mluvili, dvojího užívali jména, židovského mezi svými, a mezi pohany řeckého, tak asi jako Lužičtí Srbové, jak se ve »Osvětě« dočítáme, často s dvojím objevují se jménem: německým a slovanským. Proto sv. Lukáš sv. apoštola národů, dokud působil mezi židy, zval Šavlem, (tímž jménem vyznačujeme prvního krále israelského — desideratus toužený, jakmile však nastoupil dílo apoštolské mezi národy pohanskými, důsledně zve jej Pavlem. Měloť jméno to (Paulus=maličký) zvučný význam u aristokracie římské.

Léta dětská strávil Pavel ve svém rodném městě, docházejde do školy tamní židovské osady. Tu osvojil si záhy počátky vzdělanosti řecko-římské. Z jeho listů poznáváme (Heb. 12., 1—11, Gall. 3—21.), že vychován byl v kázni nad míru přísné. Zároveň přiučil se řemeslu stanařskému. Byliť v tomto oboru obyvatelé Cilicie proslulí; výrobky jejich byly hledány ještě ve středověku, cilicie těšili se značnému odbytu. U židů bylo obyčejem pacholata i ta, kteráž se věnovala studiu, přidržovati k některému řemeslu. Snažili se tímto způsobem harmonicky vyvíjeti síly duše i těla a chrániti mládež před leností a hříchy z lenosti vyplývajícími. Řemeslnou prací nahrazovali to, čeho se domáhali Řekové gymnastikou. Tímto způsobem učili mládež i skromnosti. Vše to bylo sv. Pavlu na jeho missionářských cestách k nemalému užtku.

Řečtině a latině přiučil se Pavel v otcovském domě, pak z přátelského obcování s tak zvanými lepšími rodinami v městě, kteří na čisté mluvě řecké nemálo si zakládali. Strabo poučuje nás, že měšťané maloasijské osvojivše si počátky filosofie, ubírali se na cizí učení k dalšímu sebevzdělání. Tak tomu bylo v Tarsu a ve všech židovských osadách. Jerusalém byl hlavním cílem jejich cest. Přicházeli tam nejen na veliké svátky, jak toho žádal zákon, ale i za příčinou vědeckého studia. Rodičové Pavlovi byli zámožní, vznešení, jemného vzdělání a horliví farišeové. Poslali svého syna záhy do Jerusaléma asi ve 12. roce jeho věku. Sám o sobě praví, že tam byl od maličkosti (Acta ap. 21., 4.), že tam byl vychován (Acta ap. 22., 3.). Otec znamená ve svém synu neobyčejné vlohy, chtěl z něho míti učitele zákona (rabbi). Velká akademie rabínská v Jerusalémě byla tehdy nad míru slavná a čítala na tisíc žáků. V čele její stál slavný vnuk proslaveného rabbiho Hillela, Gamaliel z rodu Davidova, první tuším, jenž se objevuje se jménem rabban (velký mistr). Židovská literatura o něm s chloubou tvrdí, že byl nejobratnějším vykladačem sv. písma a nejslavnějším učitelem zákona. Náležel sice sektě farišejské, ale prost byl úzkoprstosti a pokrytectví, jež tak břitce byl bičoval Spasitel. Za svého dlouholetého působení učitelského, získal si tolik uznání a authority, jako žádný učitel nejen svou učeností a učitelskou dovedností, ale i svou umírněností. Se zvláštní zálibou zabýval se řeckou literaturou a byl první z učitelů jerusalémských, jenž židům dovoľoval psáti bibli jazykem řeckým.

Odtud snad povstal v Jerusalemě zvyk čísti písmo sv. v jazyku řeckém.

U nohou tohoto učitele vzdělal se mladistvý občan římský z Tarsu, Šavel. Z jeho spolužáků známe tři. První Abibas, syn Gamalielův, s ním prý se Pavel ve chrámě modlival, pak Barnabáš a Štěpán. Tito asi záhy opustili Gamalielovu školu, připojivše se ke Kristu a k apoštolům. Tam nabyl Šavel nejen zevrubné znalosti sv. písem, nýbrž Gamaliel rozžehl v něm neobyčejnou horlivost pro jméno Hospodinovo a zachování zákona. Katechetická metoda ve vyučování, již se tehdy v Gamalielově škole s neobyčejným mistrovstvím užívalo, vypěstila u Šavla onu britkou, dialektickou dovednost, kteráž tak výborně mu posloužila k systematickému uspořádání křesťanské nauky. Zároveň položil základ k oné výmluvnosti, již se obdivujeme v jeho spisech i řečech. Zajisté že vnímavému duchu jeho neušly ony filosofické či spíše theosofické proudy, kteréž tehdy z Egypta zaplavovaly Malou Asii a Palestinu a v nebezpečnou opozici se utvářily proti křesťanskému učení, kteréž Pavel potíral s neobyčejným výsledkem.

V akademii Gamalielově vypsěl Pavel v nadšeného stoupence směru farisejského, kterémuž jeho rodina zcela byla oddána. Zajisté nechybíme, když si představíme mladistvého Šavla jako jinocha živé povahy, jenž to, co za pravdu pojal, zastával s celým žárem mladistvého nadšení, a proto nedivno, že dal se unésti nejednou k přehmatům. Vždyť sám doznává v listu ke Gal. 1, 14., že v horlivosti pro uplatnění zákona Božího snažil se překonati všechny své vrstevníky.

Mladistvý Šavel osvědčil se ve studiu písma sv. a v dialektické učenosti věrným a učenlivým žákem Gamalielovým, ale nedovedl ho následovati v jeho umírněnosti, kterouž tento slynul ve svém národě. Právě naopak. Jeho vznětlivá mysl a mladistvý žár pro Mojžíšův zákon vytvořil v něm ohnivého zelotu proti všemu, co bylo na překážku směru, kterýž pojal za jedině správný. V novém učení křesťanském poznával škodlivou novotu nepřátelskou proti mosaickému zjevení. Proto když povstal jáhen Štěpán a pln víry a Ducha sv. zastával se Krista Ukřižovaného tou měrou, že mnozí kněží se přidávali k novému učení, tu probudila se v mladistvém měšťanu tarsenském horlivost pro náboženství otcův, a od té chvíle stal se ohnivým bojovníkem za pokleslý a nahnílý judaismus. Fanatismus jeho neznal mezí. Za svatosvatou povinnost považoval vyhledávati stoupenců nového toho učení a vydávati je na soud. Ba při pronásledování křesťanů měl činné účastenství. (Sk. 7, 5.) Brzy nestačily mu hranice Jerusalema. Organisoval pronásledování v městech mimo Jerusalema, opatřen jsa plnomocenstvím synedria. Zasaňoval velerada, tehdy jako nejvyšší tribunál učeňný, svou jurisdikcí ke všem židovským obcím, ba až do samého Říma. Tak vybral se s několika průvodci do Damašku, aby tam hubil ty, kteří přidali se k novému učení. Proč do Damašku? Tam bydlilo mnoho židů. Za Nerona při povstání (Josefus Flav. 2, 20), zabito tam 10.000 židů. Čilý obchod mezi Jerusalemem a Damaškem udržovaly četné karavany. Silnice byly řádně upraveny, a cesta trvala 6—7 dní. Křesťanství tam záhy

proniklo zejména za kamenování Štěpána mnozí křesťané se tam utekli. Proto Damašek vybral si Pavel za místo svého »soptění«. Šavel byl tehdy asi 34 roků stár. Sv. Lukáš zve jej mládencem. Měloť toto slovo (adolescens) u starších širší význam, znamenajíc mladistvého muže. Josef Egyptský na př. zve se v Písmě sv. puer hebraeus, ač mu bylo 30 roků, Brutus ve 40 roce věku svého adolescens.

Šavel byl asi duší spiknutí proti křesťanství. Zosnoval zajisté hnutí, jež způsobilo krvavý proces proti sv. Štěpánu. »Svědkové položili roucha svá u nohou mládence, jenž slul Šavel.« »Šavel pak přivolil k usmrcení Štěpánově. Krásně vyjádřuje se sv. Augustin: »Si Stephanus non orasset, ecclesia Paulum non haberet.« Uprostřed však poblouznění, jež svádělo Šavla k nejkrajnějším násilnostem oproti křesťanům, povolal jej Pán, učiniv jej svým vyznavačem v okamžiku, kdy v srdci jeho byla jedovatá zášť a v ruce smrtící zbraň proti křesťanům.

Kdo zná dějiny křesťanství v prvních třech stoletích, upamatuje se, že náhlá obrácení nebývala tu řídkým zjevem. Slova apoštolská tisíce duší, jak z národu židovského, tak i z pohanů ke Kristu přivedla náhle, (Jos. Flav.) vypravují to Acta martyrum. I novější doba není prosta podobných zjevů. Račte si vzpomenouti na žida Ratisbone, kterýž vstoupiv do kostela sv. Ondřeje v Římě, náhle byl obrácen; z nejzarytějšího nepřitele stal se velehorlivý kněz a účinný průkopník katolického řádu v Orientě. Ale obrácení sv. Pavla, jak je vypravuje sv. Lukáš, je přece něco neobyčejného. Šavel byl nejen infidelis (nevěřící), ale zapřísáhlý nepřítel Kristův. — Než na cestě do Damšku setkal se s Pánem Ježíšem, jenž jej volal k dílu svému. Co tu se událo, je Vám známo. Vypravuje to sv. Lukáš v kap. 9. Sk. ap. Tu ze Šavla stal se Pavel. Kdo křesťan poctivý, rozumí tomu zjevu, kterýž jest a zůstane zázrakem. Nevěra a racionalistická hyperkritika snažíc se ze zjevu toho setřítí nadpřirozený ráz, zabíhá tu ve výklady prapodivné, ba pošetilé, jež jsou v přímém odporu se skutečným faktem, v přímém odporu s povahou Pavlovou a s prameny historickými, o jejichž věrohodnosti nelze pochybovati. Činili tak nepřátelé Kristovi za časů apoštolských a v prvních dobách trvání církve. A nedivno, že naše doba vyhledává těchto rezavých zbraní s neobyčejnou zálibou a s patrnou tendencí, vrhajíc nepravdivé názory mezi lid, kterýž nemá ani příležitosti ani času, aby kontroloval pravdivost takových vývodů, na něž však vše nové starému řádu se protivící působí jako elektrická jiskra. I u nás z úst pánů, kteří ve veřejném životě se považují za authority, ozvaly se v poslední době kritiky křesťanství, jež v přímém jsou odporu s katolickými názory, ale i s pravdou. Nemám dnes v úmyslu pouštěti se do polemiky, aniž uváděti jména. Nechci také tyto enunciace pokládati za výraz nepřátelský, ale ve jménu katolického řádu a pravdy máme právo žádati, aby ti pánové, kteří v bohosloví odborníci nejsou, kdykoliv dotýkají se náboženství, nečerpali z pramenů nekalých, nám notoricky nepřátelských, ale o věcech náboženských pojednávali s onou vážností, jakéž náboženství zasluhuje, bez lehkovážnosti a předpojatosti.

B) Pavel apoštolem. Pavel stal se křesťanem, povoláním apoštolem, aby jméno Kristovo nesl mezi pohany. Nepřipisuje to svým zásluhám, ale Bohu. »Milostí jsem, co jsem.« Život jeho běže se nyní novým směrem. Jest to život plný odříkání, krušných prací až do únavy a nemoci, přechetných pronásledování, ale obsáhlé spásné činnosti. Pavel se nese ke vznešeným ideálům tak smělym letem, že my se stanoviska moderního materialismu a sobectví nedovedeme toho ani pochopiti. Praví-li sv. Jan Chrysostomus: »Srdce Kristovo bylo srdcem Pavlovým«, tu zajisté měl pravdu. Ze Šavla stal se Pavel, apostolus gentium. V Damašku zůstal Pavel jen několik dní. Proměna, kteráž přetvořila jeho ducha, byla příliš náhlá, bylo mu třeba sebrati mysl v samotě, aby to, co od Pána přijal, v sobě zpracoval.

Proto, vzdálil se na nějaký čas z ryku veřejného života, aby v ústraní otevřel své srdce k dalšímu působení Božímu. Šel do Arabie, jak sám (Gal. 1., 16. o 17.) dotvrzuje, kde setrval tři roky. Byla mu tato léta přípravou k veřejné činnosti apoštolské. Zde se mu dostalo poučení o naukách a tajemstvích křesťanských »ne od lidí, ale od Pána Ježíše samého.« (Ef. 33.) Z Arabie vrátil se do Damašku. Že však si počínal jako hlasatel nového učení neohroženě, roznítil nenávist židů; ti chtějíce jej zabiti, ostříhali bran města za dne i noci, aby jim neunikl. Pavel však ušel jejich rukám. Přátelé pustili jej z okna domu ležícího u městských zdí. Dosud ukazuje se tento domek.

Z Damašku šel Pavel do Jerusalema, a to poprvé po svém obrácení, aby jak sám se přiznává, uzřel Petra, t. j. z vlastního názoru poznal skálu církve. Toť vlastní význam výrazu »historésai«. Slova ta jsou závažná, domluvná, svědčí o *primatu* Petrově mezi apoštoly. Pavel totiž často a důrazně akcentuje, že svou způsobilost a missi apoštolskou bezprostředně přijal od samého Krista, tak že nestojí za ostatními apoštoly. Ale přece za potřebné uznával připojení se k Petrovi a setrvati s Petrem v nedílném svazku víry a lásky z jediné příčiny, že Petr je hlavou apoštolů a ústředním orgánem všeho církevního života, o čemž Pavel zcela byl přesvědčen. V té příčině ne bez významu jsou slova sv. Augustina: »Kdyby nebyl v souhlasu s Petrem, ani samému Pavlu nebyla by církev uvěřila.«

Zde v Jerusalemě se ho křesťané z počátku stranili. Znali jej totiž jen jako nepřítele církve, o jeho obrácení neměli asi vědomosti, nebo pro válečné nepokoje v Syrii (Arretas) ustalo čilé spojení, jež jindy spojovalo Jerusalem s Damaškem. Teprve Barnabáš, kterýž považován byl za osvědčeného učitele v církvi a s Pavlem byl v úzkém spojení, uvedl jej k apoštolům. Tu 15 dní v důvěrném byl obcování s Petrem, pak s Jakubem ml., »bratrem« Páně, a prvním biskupem Jerusalemským. Ostatní apoštolé se byli rozešli. V Jerusalemě často a s úspěchem disputoval s řeckými židy, a ti nemohouce odolati jeho úspěchům, snažili se jej usmrtiti. Ušel do Cæsarey, odtud do Tarsu, kdež zůstal až do r. 40 po Kr.

V té době *Antiochie* vystupuje jako středisko, odkud paprsky nového světla rozkládají se do všech úhlů pohanského světa. Co byl Jerusalem pro židy, byla Antiochie pro pohany.

Tam působil Petr, pak Evodius Petrem posvěcený, tam stoupenci nového učení nazváni křesťané. Tam v té době, kdy Pavel vrátil se do svého rodného města, se zdarem apoštoval Barnabáš. Že pak otvíralo se tu bohaté pole pro křesťanskou propagandu, Barnabáš odešel do Tarsu, aby do Antiochie přivedl Pavla. Oba tu pracovali po celý rok až do r. 45. Antiochie Syrská je to místo, kde Pavel povolán k úřadu, jenž mu po věky zabezpečil čestný název »apoštola národů«, jak sám o sobě praví (Řím 11, 13), tam mezi sv. obětí za biskupa posvěcen. Tam odtud podniká své apoštolské cesty. — Stojíme před činností Pavlovou, tak obsáhlou a velkolepou, že obdivem naplňuje každého, kdo k ní obrátí zřetel; a nemůžeme ani pochopiti lehkovážnosti, ba povrchnosti těch, kdož sv. Pavla odbývají epithetem, jakýž dáváme fanatikům, kteří byli jen zjevy effemerními.

Nebojte se, pánové, že Vás dnes povedu po všech cestách Pavlových, na kterých zaséval zrno hořčičné Kristovy spásy po celém tehdy známém světě; že probíráti budu jeho spisy, jak je chová kanon nového zákona. Je to vše vzdělanému katolíku známo. Když však oboje to působení missionářské i literární spojíme v harmonický celek, tu vyrůstá nám postava Pavlova v ohromnou výši, a právem řadíme jej k největším koryfeům světa.

Vědecký i umělecký pokrok našeho století jest ohromný. Než jest tento pokrok přece jen vývoj té kultury, která tu již byla, a k níž položilo základ křesťanství. A právě sv. Pavel je to, jenž ve veškerém působení svém stavěl tyto základy jisté a pevné; a sluší jej proto nazvati apoštolem vzdělanosti v nejvlastnějším slova smyslu.

Měl jsem za povinnost, ukázati na široké, zároveň jemné a hluboké vzdělání, jež Pavla uschopnilo k poslání tak všeobecného řádu, a poměry, v jakých vyrostl v Tarsu, v jakých vychován v Jerusalemě. Pak porozumíme neobyčejné té obratnosti, kterouž dovedl využívat k vznešenému účeli svému veškeré vymoženosti literatury a filosofie své doby, vůbec veškeré civilisace. Zároveň patrné, jak přirozené jeho nadání a duševní jeho uspořádání zušlechtil a k svým účelům přivodil Duch sv.

Jsa povahy přímé, rázné, ba prudké, neustal dříve, až to, co sám za pravdu pojmul s pevným přesvědčením, učinil majetkem celého světa. Tu nevyhýbá se žádnému boji, vždy odvážný, řízný, proti všem překážkám; čtete jen jeho listy, sledujte ho na jeho missionářských cestách, jaký se tu jeví žár nadšení pro pravdu, jaká plamenná horlivost, aby tuto pravdu sdělil všem, jaká obdivuhodná říznost proti všemu, co se protivovalo Kristově nauce, jaký spravedlivý hněv proti hříchu všeho druhu. I sloh jeho jest téhož rázu. S toho hlediska porozumíme slovům sv. Jeronýma: »Quotiescunque Paulum apostolum lego, non verba mihi audire videor, sed tonitrua.« (Kdykoliv čtu sv. Pavla, zdá se mi, že slyším ne slova, ale hromy.) O jeho výmluvnosti svědčí každá stránka jeho listů, svědčí jeho řeči v Athenách, Jerusalemě, v Antiochii Pisiské, před Agrippou, Festem; a ne bez příčiny staví Pavla po bok největším řečníkům světovým. Bádavý jeho duch vnikl

zcela a hluboko v nauky křesťanské. Dovedl přesvědčiti, dovedl uchvátiti.

Čemu však nejednou jsem se podívoval, jest jeho neobyčejná snášelivost, jakáž jest důsledkem pastýřské opatrnosti. Proto nařídil obřizku na Timotheovi, poněvadž jej poslal kázat evangelia nejen pohanům, ale i židům, a ti by jej nebyli jinak přijali do svých synagog. Ale protivuje se s celou energií, když judaisté hřmotně žádali, aby týž obřad vykonal na Titovi, majíce zachování Mojžíšova zákona za nezbytné ke spasení. Týž jemný takt jeví se nám i jinde. Opouští Ikonium, Soluň atd., aby svou přítomností mladistvé církvi nečinil obtíže. Chtěje oslabiti výtku židů, že pohrdá zákonem, zaslibuje sebe a ty, kteří s ním do Jerusalema po ukončení třetí missionářské pouti se ubírali, nazi-rejským slibem. Přicházeje do Říma, dává se ohlásiti židům, Řekům i fariseům. Proto protivuje se Petrovi v Antiochii, když týž z bázně lidské příliš hověl židům (*Conversationis fuit vitium, non prædicationis*, praví Tertullian). Tím Pavel zamezil rozkol, který by snad byl církvi na velikou škodu. Jeho jemný pozorovací talent vystihl chyby jednotlivých obcí i osob, a jak jemně a účinně dovedl je napravit! O tom na př. svědčí jeho listy k Soluňanům. Tam, jako jinde v řeckých městech, bylo plno povalečů, kteří ničeho tak se neštíteli jako práce. Proto v tomto listu napomenutí: »Kdo nepracuje, ať nejí.« (II. Thes. 3., 10.)

Čím však celá jeho bytost byla proniknuta, jest i jeho láska k Ježíši Kristu až do posledního vzdechu. Podivno, kolik zášti před obrácením, tolik obětovné lásky po obrácení. Nechce nic jiného věděti, nežli Ježíše Ukřižovaného, nic jiného kázati, než-li jeho kříž. Žítí neb umřítí mu lhostejno, jen když jméno Kristovo tím oslaveno. Proto zfanatisovaní, pobouření zástupové lidu, mocní tyranové nebyli mu více, než-li mouchami, kteréž dnes jsou a zítra padají. Trýzeň a mučení jsou mu dětskými hrami. A když vše to bylo mu trpěti, snášel to s odevzdaností. Jej krásli zajisté více ty okovy, jež pro Krista nesl, než-li Nerona zlatý diadém. Té lásky my, tonouce ve věku materialismem a egoismem prosáklém, těžko můžeme pochopiti. Ta láska způsobila u něho onu neobyčejnou horlivost, pro duše svých bližních, tou podobal se dobyvateli, jemuž svět jest skorem malý, a kteráž všecky lidi snaží se přivesti ku Kristu. Za 30ti let zanesl evangelium do všech uhlů světa. Miloval všechny bližní přátely i nepřátely, za všecky se modlil a umřítí hotov byl. Tato láska způsobila onu andělskou trpělivost, kterouž snášel všemožné svízely neohroženě. Pro Ježíše Krista opustil vše, svou rodinu, skvělou kariéru, a byl chud až do své smrti.

C) Budiž mi ke konci té řeči dovoleno, abych zmínil se, krátce o osobních poměrech sv. apoštola národů.

Jak si vysvětlíme úkaz, že sv. Pavel, ač náležel k rodině *sámožně vznešené, celý čas svého života zápasí s chudobou?*

Rukama svýma vydělává si, čeho potřebuje k životu a to ne snad dobrovolně, ale jest k tomu donucen okolnostmi. Vděčně přijímá podpory, jichž mu poskytl Filipenští v Římě v zajetí. (Filip 4., 11.) a jinde (v Korintě a Soluni). Rodina, ze kteréž se narodil, byla židovská nejpřísnějšího směru farizejského. Tak vy-

chovali syna. Co událo se asi v té rodině, když člen její tak nadaný a mnohoslibný, stal se nejen křesťanem, ale odešel k pohanům? Zajisté, že jej vyvrhli jako odpadlíka a hanbu své rodiny, vlastní příbuzní stali se pak nejúhlavnějšími jeho nepřátely. Tak sluší rozuměti slovům: »Pro Krista vším jsem povrhl a mám za lejno, abych Krista získal.« (Ph. 3., 8.) Silná to slova zajisté. Vysvětlíme si je jen v ústech muže, jenž ze své rodiny byl vydeděn, ze zámožnosti a lesku, vyštván do chudoby a opovržení. A když uvážíme slova, (Ef. 6., 4.): »Vy otcové, nepopuzujte hněvu synů svých,« a Kol. (3., 21.) — v ústech muže, kterýž vždy obcoval bez úhony (Ph. 3., 6.), tu nechybíme, tvrdíme-li že to byla asi trpká zkušenost, kteráž Pavlovi diktovala ta slova. Víme všickni, že na jemnou mysl nepůsobí nic tak trvalým a zdrcujícím dojmem, jako výstup v rodině, kde milovaný a mnohovážený otec požaduje, čeho láska a povinnost není s to, aby vykonala.

Proto asi Pavel s těžkým srdcem, a po mnohých slzách opustil otce a rodinu a následoval Krista.

Zevnější jeho postava nebyla nijak přiměřena velikému a mohutnému jeho duchu. Sám v listu II. Kor. 10., 10. píše, že byl postavy slabé. Zevrubněji popisují zevnějšek sv. Pavla apokryf. *acta Pauli et Theclae*, že byl postavou malý, holohlavý a klečatý.

Známý satyrik Lukian v díle: »Phyloparis« píše, že byl prý to Galilean s holou hlavou a s orlím nosem. Sv. Lukáš, lékař a malíř, nejednou naznačuje, že oči jeho byly výrazné a poutavé v neobyčejné míře, že v řeči, kteráž asi byla u něho ohnivá, živě gestikuloval. Nejstarší vyobrazení, jak je podávají archeologická díla (dr. Tumpach), vypodobňují apoštola Pavla jako muže postavy menší, s poněkud nakloněným tělem, s genialním výrazem v oku a živého temperamentu.

Slabé tělo jeho nejednou *stíženo nemocí*. Zmiňuje se o tom sám v listu ke Gal. 4., 14.: »Víte, že s mdlobou těla kázal jsem Vám již dávno evangelium a s pokušením Vaším na těle svém, a nepohrdli jste mnou, aniž povrhli, ale jako anděla Božího přijali jste mne jako Krista Ježíše.« Taktéž v Korintě zdá se, že stížen byl chorobou. Poukazují na to *acta* 18., 9. + 10. Jakého druhu byla to choroba? Je známo, že se kolem těchto veršů, totiž o chorobě Pavlově nakupily domněnky nejrůznější. Kdo z Písma sv. vůbec a z poslání sv. Pavla zvláště strhují nadpřirozený ráz, vykládají tuto chorobu za epilepsii, aby tak zázračné obrácení a celou jeho činnost po svém způsobu mohli vyložit. Na jakém historickém základě tak činí, toho se nedopátráme. Zdá se mi spíše, že pánové tito chtějí nám dokázati, čeho se smějí odvážiti do důvěrnosti svého čtenářstva. A přece chorobu, — nebo spíše její příčiny, snadno lze pochopiti i vysvětliti. Považme jen, že všechny dlouhé a namáhavé cesty konal sv. Pavel pěšky, po krajích neschůdných, hornatých, beze všech prostředků pohodlného cestování, jakéž již tehdy bohatým cestujícím byly po ruce, že mu bylo zápasiti s hladem, žízní, nepohodami, byl stále v nebezpečí smrti a trýzní, jež mu strojili bývalí jeho souvěrci; v městech pak bylo mu podstoupiti těžké, ducha napínající disputace s učenci židovskými i pohanskými sofisty. To vše musilo mu přivoditi nemoc tělesnou, ba únavu duše, jak to bývá a mužů podobné činnosti.

Jakého druhu choroba ta byla, neumím pověděti a myslím, že ze sv. textu to vyčísti nemůže nikdo. Ale s celou jistotou možno říci, že epilepsie ta nemoc nebyla, nebo choroba tato u všech Asiatů tehdy nevlídně byla posuzována; a přec přijali jej v Galacii jako anděla Božího (Gal. 4., 10.), s takovou láskou, že by oči si byli vyloupali a jemu dali. Tato choroba je to, již nazývá »stimulus carnis« a útrapy z ní pošlé »anděla satanova« (II. Kor. 12., 7.) a prosí Boha, aby ho těchto útrap zbavil.

Jsme u konce života Pavlova, a já u konce své přednášky. Tacitus Annal. XV., 44. vypravuje, že Nero dal zapáliti Řím, chtěje vystavěti nové moderní město; i název starý měl zmizeti, a znovu vybudované město mělo se zváti Neropolis.

Když následkem toho činu vznikly bouře, Nero bídák za vinníky naznačil a nejhledanějšími tresty stíhal křesťany. Tu do Říma spěchá Petr jako pastýř ke stádcí svému, spěchá tam Pavel, aby křesťany těšil. Nero pojal je oba v okovy, nemoha čeliti jejich slovům.

Pavel vězněn 9 měsíců, zda v žaláři Mamertinském zároveň s Petrem, neumím pověděti. Nejnovější spisy archeologů jinak v té příčině učí, než dosavadní tradice. Tam v žaláři Pavel opuštěn jest ode všech. Trpí nouzi nejkrajnější, prosí, aby mu aspoň poslali plášť, kterýž v Troadě zanechal. Volá k sobě svého milého druhu Timothea. List, který mu píše, je takřka závětí velikého toho apoštola, a nelze jej čísti bez hlubokého pohnutí.

Dne 29. června r. 67. po Kr. v 12. r. panování Neronova byl sťat na silnici k Ostii, nedaleko místa, kde nyní rozkládá se nádherná basilika Santo Paulo. Kostí jeho s kostmi sv. Petra uloženy byly ve chrámě sv. Petra, hlavy obou apoštolů ve chrámě Lateranském.

Jen některé rysy ze života toho apoštola pokusil jsem se načrtnouti. A ty dokazují jasně, že náleží k největším mužům světa, že svým neobyčejným nadáním, svým vychováním, vzděláním, svou povahou a mravní dokonalostí, byl skutečně pravým apoštolem vědy a víry.

Proslavený exegeta Cornelius a Lapide v úvodě k listům Pavlovým maluje a to takřka velikými rysy obraz tohoto vyvoleného apoštola Páně, a končí tuto nevyrovnatelně krásnou stať, modlitbou dojemnou, prose, aby našim katolickým zemím seslal Hospodin muže ducha Pavlova. Dovolte, pánové, abych i já tuto svou skromnou, nepatrnou práci zakončil upřímnou prosbou, kteráž jest zajisté i modlitbou Vaší: »Si non Paulos, certe Paulinos«, když ne Pavla, aspoň muže ducha Pavlova, Račiž seslati, Bože, církvi Páně a nám českým katolíkům.

VI.

Láska k vědě nemusí nikdy býti na újmu lásky k víře a naopak, láska k víře nemusí býti na újmu lásky k vědě.

Dne 11. února 1902 přednesl Msgr. prof. JAN DROZD.

Velectěné shromáždění!

Kdyby se mne někdo tázal, které vlastnosti ducha a srdce lidského sobě nejvíce vážím, zda-li učenosti a moudrosti nebo skromnosti, nebo vytrvalosti i práce, snaživosti a touhy po vyšších věcech aneb jakékoliv jiné vlastnosti, řekl bych, že to mi vše takměř ničím jest bez jedné vlastnosti, bez jakés to nejhlavnější páky, o kteréž žádoucně, aby vládla myslí, srdcem, vůlí. Za tuto nejhlavnější páku pokládám lásku, onu lásku totiž, kteráž plyne z nečistšího a nejvznešenějšího pramene, z Boha samého a již naznačuje zjevená pravda Boží slovy: „Bůh láska jest, kdo v lásce přebývá, v Bohu přebývá a Bůh v něm.“ A co dí onen muž, jenž vám předešlou řečí byl označen jako pravý křesťanský mudřec, o této lásce: »Kdybych jazyky lidskými mluvil i andělskými a neměl bych lásky, byl bych jako měď zvučící aneb zvonec znějící. Láska nikdy nevypadá, buďto že se proroctví vyprázdní aneb že jazykové přestanou aneb že umění zkaženo bude.«

A tuto lásku máme vstříc nésti všemu a na vše přenášeti, co od Boha pochází. A od Boha pochází věda, od Boha pochází též víra. Nemůže tudíž láska k vědě odporovati lásce k víře a láska k víře nemůže odporovati lásce k vědě. Než chci promluvit o překážkách, které se v cestu staví lásce k vědě, i o těch, které se staví v cestu lásce k víře.

Dvě jsou světla, jež osvěcují cesty života lidského, láska k vědě a láska k víře. Lásku k vědě stavím na prvé místo. A proč? Láska k vědě byla přípravou k lásce k víře. Ne, jakoby této lásky k víře někdy naprosto nebývalo. Ale lidstvo na čas, a to dosti dlouhý zapomínalo svého vznešeného určení pro Boha a věčnost, aneb za účel vedlejší je pokládalo, a pouze v pozemských věcech hledalo své spásy, ale pravého vnitřního upokojení, klidu srdce nedošlo.

Ve vědě velkých úspěchů se dodělalo. Nebylo žádné stránky vědění a poznání, kteréž by bylo lidstvo nejslavnějšími muži svými nepěstovalo. Někdy to byla věda historická, jindy jazykozpyt,

jindy krasověda, jindy zpytování tajností přírody, jindy opět zkoumání a pozorování velkolepých zjevů přírody a zkoumání zákonů přírodních působících v nejmenších i v největších rozměrech všehomíra. I také vši znalosti přírody a všech běhů života lidského ve prospěch a ku zvýšení blaha pozemského, hojně a zdárně využito ve starém i novém věku.

A to se dělo od mužův i žen, kteří celou láskou srdce svého přilnuli k vědě a poznavše v pěstování vědy jim vytčený úkol života, tomuto úkolu cele se věnovali.

Tato láska k vědě byla pružinou, kteráž popoháněla je vždy k nové a nové činnosti na poli vědeckém, ať spekulativním, ať praktickém. Z počátku byly to nejvíce osoby stavu světského, zvláště ve starém věku, později přidružily se k nim, zejména ve středověku, osoby stavu duchovního, kněží a mnichové a také za novějších dob vyznamenaly se vědeckou snahou, vzdělaností a hlubokým pojmáním věcí vědeckých osoby stavu duchovního. Ale ani ve starém věku, ani ve středověku, ani v novém věku nevadila nejslovutnějším učencům jich láska k vědě, aby si zachovali též opravdovou úctu a lásku k víře a k věcem náboženským. Ano, oni zřejmě prohlásili i všeliké vědění lidské bez určitého vědomí o Bohu a věcech Božích za nedostatečné k opravdovému ukojení snah ducha lidského, jako Sokrates a jeho žák Plato. Mnozí učenci světští pronikající svým duševním zrakem prostory nebeské i hlubokosti zemské a rozličné tajnosti přírody, brali z toho sobě příčinu jako Newton, Laplace, aby podivovali se velkoleposti záměrů Božích při stvoření světa a člověka. Mnozí na slovo vzatí historikové jako Leo, Gibbon a mnozí jiní sledující podivuhodného rozvoje života národův a celého pokolení lidského, brali sobě z toho příčinu podivovati se přemoudrému řízení Božímu, jevícímu se v osudech lidstva.

Jich láska k vědě neztenčovala jich vědomí náboženského, naopak je spíše sílila a podporovala. Úplných neznabohův a odpůrců víry a náboženství a sprostých rouhačů beze vši lásky k víře ve věcích minulých velmi málo nalezneme v řadách opravdových vědátorů. Naopak, iak krásně mnozí zakončují své spisy, jako na př. matematik Euler s výslovným uznáním svrchované moudrosti Boží, jevící se v zařízení všeho viditelného světa. Divno proto, že mnozí moderní vědátoři staví se na stanovisko víře protivné, a že jim zdá se, jako by láska k vědě nedala se srovnati s láskou k víře. Často se omlouvají tím, že myšlenka i slovo musí míti úplnou volnost. Nejsem nepřitelem volnosti myšlenky, ani nepřitelem volnosti slova.

Jen že nesmí volnost měniti se v nevázanost a v pochybování o pravdě dokázané a popírání její. Kde toto nastává, tam přestává všeliká láska ku pravdě. A zastanci vědečtí principu nevázanosti, se mohou dočkati toho, že jich vlastní učenníci ve tvář se jim vysmějí, dokazující, že nejsou povinni věřiti jich autoritě učitelské. A proto pravá láska k vědě nejenom že nemusí, ona ani nemá a nesmí býti na újmu lásky k víře. Ale i naopak láska k víře nemusí, ba ani nemá a nesmí a také ani nechce býti nikdy na újmu lásky k vědě.

A což nenalezla někdy, ba dosti často láska k vědě velké odpůrce u nejhlavnějších zástupců víry? Vyčítá se někdy církvi, že stavěla se na odpor rozvoji vědy, ba že i za doby největšího rozvoje svého pronásledovala zástupce vědy, pak-li jejich názory odporovaly názorům církve. Snad nechtěla církev někdy hned za své přijmouti názory vědecké nedosti odůvodněné a opodstatněné, což docela s jejím konservativním charakterem se srovnává. Avšak nemůžeme označiti jedné doby v životě křesťanství a církve, kde by nebyla církev velkou oporou jak vědy, tak umění bývala. Proti-va mezi náboženstvím a osvětou je teprve úkazem posledních století, ba můžeme říci z doby nejnovější. Jen by se snad mohlo vyčítati těm, kdož chovají upřímnou lásku k víře a pravdám náboženským, že snad více cení pravdy, k jichž poznání vede víra, než pravdy pouze vědecké. Než tomu se naprosto diviti nelze. Pravdy náboženské určitě poukazují k poslednímu cíli člověka, k pořádku, jimiž možno cíle toho dosíci. Pravdy ty chápe velmi snadno každý, i nejjednodušší člověk. A ony jsou jemu zcela přirozeny. Ovšem zejména pravdy učení křesťanského a církve katolické, čemuž se dle výroku pradávného církevního spisovatele Tertulliana, *anima hominis naturaliter christiana est*, že totiž duše lidská od přirozenosti jest křesťanská, diviti nelze. Na tom žádná filosofie a žádná věda nic nezmění.

Mají proto zástupcové vědy býti žárlivými na zástupce víry, že tito svědomitě svůj úkol konají a snaží se tak důležité pravdy v mysl a srdce lidu vštípati. Zdá se, že tato žárlivost jest hlavní příčinou mezi vědou a vírou. Zač takovou žárlivost pokládám, o tom se nechci ani vysloviti. Ale myslím, že by měli býti povděční zástupcové vědy zástupcům víry, že dávše tito bezpečný podklad všemu duchovnímu životu, ponechávají úplnou volnost a plnou střízlivost ke všemu dalšímu přemýšlení; neb nebrání víra žádné spekulaci filosofické, žádnému zkoumání a zpytování přírody a zákonů jejich, nebrání výpočtům astronomickým a fyzickým, nebrání zkoumání jazykův a rozmanitých jeho útvarův.

Proč by tedy ten, kdo má lásku k víře, neměl míti lásky ku vědě. A naopak proč by nemohl míti lásku k víře, kdož chová v srdci svém nejupřímnější lásku k vědě. Ovšem s tou láskou k vědě, která se vši lásky k Bohu, k pravdám náboženským zřídá, která je v posměch a v potupu uvéstí a ze srdce lidského vyrvati se snaží, co k nejvnitřnějšímu upokojení jen sloužiti může, s tou nemůže míti pravá láska k víře nic společného.

Mnoho-li se ovšem takovou láskou k vědě lidstvu pomůže, jest jiná otázka. Já bych však dal hlasatelům vědy oné, kteráž se vši víře odcizuje a zdánlivou bych skoro řekl láskou k vědě chce vypuditi ze srdce našeho lidu vši lásku k víře, toliko na rozmyšlenou aby uvážili, odkud směr vědecký vši víře nepřátelský k nám přišel. Z Německa a z Francie, nejvíce však z Německa. Co nezmůže při nás násilí, a to tak hned nejde, rozbíti totiž ty tvrdé české lebky, to má v nás způsobiti převrácená německá věda, zničemnití totiž mysli a srdce naše a všem vážným, střízlivým úvahám o povolání našem pro tento i budoucí život nepřístupnými učiniti. A toho ovšem musíme si přát, aby Bůh nás uchránil.

My však také k tomu uchránění se od podobného neštěstí přičiniti se musíme. A to se jen tehdy stane, pak-li pravou lásku k víře i pravou lásku k vědě si dovedeme uchovati. A proto třeba jest vždy řídit se slovy apoštolovými: »Bůh láska jest, kdo v lásce přebývá, v Bohu přebývá a Bůh v něm.« Ach, teď jsem zapředl do způsobu duchovní řeči neb kázání. Odpusťte mi to, my kněží jsme v té příčině nenapravitelnými. Ostatně by i někdy těm veleučeným pánům neškodilo, kdyby občas vyslechl pořádné kázání, ne pouze doma, kterémuž ujíti nemohou, nýbrž i na jiném místě. A v pevné důvěře, že i má slova na tomto místě pronesená nebyla marně promluvena, volám ke konci srdečné »Zdař Bůh!«

VII.

Jakou láskou k víře vyznamenal se národ český.

Dne 18. února 1902 přednesl prof. VÁCLAV MÜLLER.

Velectěné shromáždění!

Řada skvělých a zajímavých přednášek o významu vědy a víry zabývala se více theoretickou stránkou této otázky, stanovíc pěkný poměr vědy a víry, jejich hranice, jejich důležitost i potřebu v životě lidském.

Moji povinností jest, obrátiti se ku praktické stránce této otázky a ukázati na její význam v životě našeho národa.

Nelze upříti, že i víra i věda měly vždy mocný vliv v životě národů a že důmyslný výrok Ciceronův: »historia magistra vitae« a pravda jeho na nich se nejlépe ukazovala. S živou věrou pokračovala vždy vzdělanost národů, podle toho jak utuchala láska k víře, chladla také láska k vědě. Vším způsobem mohli bychom nazvati víru teploměrem vzdělanosti národa, čím více stoupá něžná láska k Spasiteli, tím hojnější květy vydává život duševní národů, klesá-li však víra až ku stupni mrazu, tu pokrývají se duševní luhy národa ledovou korou nevšímavostí a lhostejností, ku všemu co jest dobré a krásné, protože krásno a dobro kotví ve víře.

Ne nadarmo přirovnal božský zakladatel křesťanství učení své kvasu, který vzavši žena, zadělala do tří měric mouky, až zkysalo všechno.

Víra přetvořila život národů, tak jako proměnila nádherné ale studené a tmavé chrámy pohanské v teplé basiliky křesťanské, jako proměnila neutěšený život rozmařilého Římana v roztomilý, klidný život křesťanské rodiny.

Toto působení také národové vděčně uznávali a lnuli k ní něžnou vroucí láskou, která nejevila se toliko slovy sebe nadšenějšími, ale hlavně skutky, podle víry, kterými láska ku Kristu nade vše jasněji byla dokumentována.

A mezi národy, kteří se láskou k víře nade vše vyznamenávali, byl na prvním místě *národ český*. Zdá se nám skorem zbytečným toho dokazovati, ale není tomu tak.

Zvláště v naší době se tento historický základ českého národa, tento jeho národní telisman popírá. Slova, která napsal Palacký v úvodu do »Dějin národa Českého«, že jako v dějinách lidstva vůbec, tak i v dějinách českých zvláště, vidí řídící Prozřetelnost božskou, ruku Páně, která pohromami chtěla učiti

a vystříhati národ náš, aby našel pravou cestu, upírají mnozí a s nimi zároveň i oddanost a lásku našeho národa k víře katolické.

Připadá mi to jako tato povíadačka o Till-Eulenspieglovi, který hodil svému sousedu kalamář do obličeje a volal »Fuj, ohyzdný mouřeníne!« Tak doposud kydá se hana na církev katolickou, tupí se víra, a když toho hodně na ni nakydali, pak volají pokrytecky, jak je ošklivá, a chtějí dokazovati, že národ náš víry nikdy nemiloval a spíše by přijali snad, že učení Budhovo své kořeny v Čechách zapustilo a blahodárně působilo, než by totéž přiznali o víře katolické.

Proti tomu třeba se ohraditi a konstatovati se vším důrazem a energií, že národ náš, právě se vyznamenal láskou k víře, i tehdy, když jiní víru opouštěli.

Tuto pravdu v krátkosti ovšem mohu jen dokázati několika příklady pokud krátká doba vyměřená přednášce stačí. Chci ukázati tak jako v nyní oblíbených projekcích světelných jednotlivé výhledy do života našeho národa v minulosti, kde všechna tato láska k církvi jasným plamenem září.

Aby pak nebylo žádné pochybnosti co láskou tou k víře myslíme, chci jen krátce poukázati, že nerozumíme tím pouhý jen efekt citový, nýbrž to, co vyjadřuje sv. Tomáš Akvinský: »Amor est complacentia boni« Láska jest (účinné) zalíbení v dobrém a tedy také v pravdě Kristově, jež v dobru nejvyšším kotví. To pak možno směle říci, že víra a láska k ní pronikla celý život národa českého. Neboť láska, kterou vyznamenával se národ český k víře, jeví se

1. *v životě soukromém*, rodině, jejím životě i zařízení; spa-
trujeme ji i v

2. *v životě veřejném*, v úradech, v církvi i státu, na trůně
královském i na shromážděních národa.

Láska tato k víře jeví se nejen *v dobách klidu*, šťastného rozvoje národa, ale i v dobách pohnutých, dobách zmatků, kdy jednalo se o nejdůležitější a nejvzácnější statky našeho národa.

Všude vidíme v životě národa, abych užil slov znamenitého našeho pěvce Fr. Sušila:

»Víru, která jest ta perla,
nebeského leskotu,
potřebná to Boží berla,
pro pouť v tomto životu.«

Národu našemu dostalo se milosti vzácné tím, že přijal učení Kristovo z úst a ze srdce mužů neobyčejných, jako byly svatí věrozvěstové naši Cyrill a Methoděj a že Prozřetelnost božská dala mu knížata, jejichž úkolem životním bylo, upevniti vzácné sémě svatými věrozvěsty zaseté a vypěstovati je v nádherný květ.

To se také zdařilo a pevně štípený strom křesťanství nevyvrátila ani vichřice staletých bouří náboženských.

1. Jak něžnou láskou lnul k víře sv. Václav, tento dokonalý kníže na prestolu Přemyslovců. Dobře poznal, čeho jest potřebí národu jeho a o to se staral. Cituji tu jen slova Dr. Ka-

louska: »Povinnosti *křestanského* knížete v tehdejších dobách, kdy národ český namnoze ještě jen povrchně byl obrácen na víru, tvořily veledůležitou částku povinností dobrého knížete českého vůbec. A tak líčí ho zprávy staré jako knížete, který vdovám a sirotkům nedával ubližovati od nikoho, lidi všechny miloval, chudé i bohaté. Chrámy všecky zlatem okrášlil; i věřil v Boha vším srdcem, a vše dobré činil v životě svém.« K tomu pak dokládá Kalousek trefně: Neměli jsme mnoho knížat, kteří si zasloužili takové chvály! a uzavírá z toho, že bez včasného přičinění knížat byl by nás neminul osud vyhubených severních Luticů a Bodrců!

Velectěné shromáždění, zde první zářící příklad upřímné vroucí lásky k víře, nehledané, ne sobecké, ale opravdové, která se vlila v žíly ostatního národa, jenž stal se podoben svému knížeti, jenž jakoby se napojil nevinně prolitou jeho krví a stal se svatováclavským. Úcta k sv. Václavu stala se národním naším majetkem, poněvadž ctíme v něm příklad pravého hrdiny víry.

A tu dovoluji si ukázati na snahu, která podobá se oné báchorce o Enšpiglovi. Až do nejnovějších dob, a dnes znovu a znovu namáhají se nepřátelé líčiti sv. dědice jako zbabělce, slabocha, který raději hlínu vozil a třísky sbíral, než by se o zdar a rozkvět národa postaral. Toť ta snaha, vrcholící v tom, upříti národu českému lásku k víře. Proto prvý a velikolepý příklad lásky k víře v národě našem má býti zlehčen, pokálen. Dnes ovšem přičiněním mužů spravedlivých počíná tento klam dějepisný mizeti a vyskytne se ještě příležitostně v některém, třeba velikém žurnálu, ale tu na věci nic nezmění, že sv. Václav jest nejskvělejší příkladem úcty národa českého k víře Kristově a s ním jde a bohdá i půjde náš lid, který národem sv. Václavským byl, jest a národem sv. Václavským zůstane!

2. Obráťme se k obrazu jinému: Jak vypadal soukromý život našich předků. Nechci ovšem kresliti tu obrázek národopisný, poněvadž k tomu času nezbyvá, ale tolik budiž konstatováno, že byl prosycen věrou, s věrou staří Čechové vstávali, s ní se ukládali »na lože«, a to nejen lid snad obecný, ale i vladykové a rytíři. Jaké bylo jejich smýšlení, toho dokladem byl nám i zevnějšek jejich domů. Pochlédněmež se po domech staročeských. Bývalo zvykem zdobiti je obrazy a nápisy, to se pak samo sebou rozumí, že nápisy tyto i obrazy byly výrazem vnitřního přesvědčení jejich, neboť nedávali si jistě předkové naši na své domy to, s čím nesouhlasili. Dr. *Zikmund Winter* praví pak o nich: »Nejstarší malby a figury na domech byly rázu zbožného. Buď tu malováno a stesáno bylo Boží umučení, neb některý světec s tím zřejmým úmyslem, aby byl ochráncem domu.« »Nelze ani pochybovati, že v úzkých ulicích středověkého města chodícímu a na zbožné obrazy a Boží muka hledícímu připadalo, jakoby četl v knize modlitební.«

A co prochvívalo jejich srdcem, s čím vstávali a léhali, to vyjadřují nápisy na domech.

V Plzni čteme na domě z r. 1595:

Sprav, Pane, cesty mé, ať ve jménu Tvém kráčím,
Anděl Tvůj svatý ať mne provází.
Pane, proved mne v spravedlnosti Tvé pro nepřátely
mé, spravuj před obličejem svým cestu mou.

A v Chrudimi čteme na domě Mydlářově z r. 1573 vytesáno:

Láska jest; kdo přebývá v lásce,
v Bohu přebývá a Bůh v něm.

Jasný to zajisté důkaz vážnosti a úcty předků našich k víře. Že Bůh přebýval v domech těch, v srdcích lidí tam žijících toho doklady máme mnohé. Nechci se zabývatí výzdobou příbytku, ani jeho zřízením. Jen to budiž podotčeno, všechno svědčilo v domácnosti staročeské o tom, že se nestyděli za svou víru ani v době nejstarší, ani v dobách klidu, ani v dobách těžkých, a to nejen prostí mužové z lidu, ale i výborní mužové šlechtici. Všichni závodili v osvědčení vážnosti u víře.

Rodina česká byla rodinou křesťanskou.

Opět jen jediný, ale za to pádný důkaz. Pohledme na známého zemana, filosofa *Tómu ze Štítného*, toť vzor muže, hlavu rodiny, který dbá o víru. Nejvzácnějším zajisté pokladem rodiny jsou děti. V těch dřímají naděje rodičů, těm věnována bývá péče největší. Podle výchovy dítek možno bezpečně souditi na ráz celé rodiny.

A jak vychovávali předkové naši děti své. Učili je vážnosti, oddanosti a lásce k víře. Nechme jen mluvit *Štítného*. Jak krásně počíná naučení ku svým dětem: Bůh můj přikázal mi jako i každému otci, abych vedl vás, mé dietky, v jeho cestách a okázal je vám.«

Jistě nejkrásnější odkaz, jež mohou rodiče dítkám svým dáti. Víra, svatá láska k Bohu.

Jiný příklad. Přečtěme si instrukci *Bedřichu Prošovskému*, jakožto hofmistru p. *Buriana Berky* katolíka r. 1602 danou.

(Bývali v těchto dobách ustanovováni hofmistři, kteří měli mladé šlechtice provázeti do ciziny, když nebylo vysokých škol katolických v Čechách.)

Čteme tu, že hofmistr jest povinen aby:

1. sám pobožně se chovajíc, v ničemž pohoršení na sobě nedával;

2. mladého pána k tomu vedl, aby Pána Boha se bál, modlitby ranní i večerní, každodenně mši sv. slyšíc vykonával, často k zpovědi chodil a k přijímání velebné svátosti každý měsíc.

Martin Bocháček, rektor universí pražské posílá r. 1598 bakaláře svob. umění *Mikuláše Makrle* do *Teplice*, řka o něm, že bude příklad dávatí, vyučuje mládež poznání a vůli Pána Boha našeho.

Jan Jiří ze Švamberka píše rektoru a profesorům universí, aby poslali synáčkům paní *Anny Kolonové* z *Felsu* poctivého mládence a dí: »Mnoho nám na tom záleží, abychom sobě všichni společně a jednomyslně k tomu radni byli, kterak by ta naše přemilá mládežka ke cti a chvále Boha všemohoucího informována a vyučována býti mohla.«

Tak počínali si mužové, nejinak tomu bylo však se strážkyňami krbu rodinného.

Právě snad proto vynikal národ český takovou vážností a úctou k svaté víře, že synové jeho úctu tuto ssáli zároveň s mlékem mateřským.

Od té doby co zasvítla hvězda křesťanství nad naší vlastí, byly to obětavé, znamenité ženy, které ji pomáhaly zakořeňovati. Nejen příkladem svým v rodině působily, ony skutkem osvědčovaly svou víru, krásily chrámy, vyšívaly skvostná roucha, účastnily se slavností církevních. Tuto úctu a lásku osvědčovaly namnoze, i když mužové klesali na mysli a kolísali. Jen vzpomeňme ušlechtilé paní a světice Ludmily, Střežislavy, Anežky Přemyslovny, výborné neohrožené křesťanky z rodu Berků, Rožmberků, Martinců, Lobkoviců (Polyxene). Platí o nich v pravdě slova písma sv., že to byly ženy silné, jejichž chválu těžko zúplna vyjádřiti slovy.

Tak vypadal rodinný život našich předků. Nedivno, že odlesk tohoto života jevil se i na veřejnosti skutky. Otevřme jen staré památky, knihy zvané erectionum a confirmationum a nalezneme na tisíce záznamů sdělujících nám, jak předkové naši úctu svou k víře projevovali skutky.

Nádherné chrámy, skvostné oltáře, drahocenné nádoby a roucha, bohaté nadace nám toho jsou svědky. Učiní snad taková nadání ten, jenž víry své si neváží a jí pohrdá? Sotva lze toho se domýšleti. Také tomu u našich předků tak nebylo. Vždyť víme naopak, že chrám byl středem obce, první budovou, k níž se teprve ostatní domky tulily jako k svému ochránci. A jaké to byly chrámy.

Dejme slovo výbornému znalci naší vlasti v dobách starých *Aeneaši Sylviovi*, pozdějšímu papeži Piu II., který Čechy navštívil a nám také popsal. On dí: »Žádného království v Evropě není tohoto věku, v kterémž by tak mnoho, tak slavných, tak krásných, nákladných a ozdobných kostelů bylo jako v Čechách. Chrámové jsou náramně vysoce stavění, prostranní jsou a širocí i dlouzí ku podivu, klenuti a skřidlicí přikryti, oltářové v nich jsou vysoce založeni, zlatem a stříbrem vyzdobeni, kněžská roucha drahými perlami krumplována, okna vysoká a přeširoká, pěkného a světlého skla i divného řemeslného díla. Takoví pak chrámové netoliko v městech, ale i ve všech ku podivu se spatřovaly.«

O této vážnosti a úctě svědčí také krásné kancionály; bohaté umělecké práce, bratrstva literácká utvořená k oslavě Boží, svědčí o tom pečlivě psané modlitby, a to i v době knihtisku se všemi vroucími poznámkami, otvírajícími nám přesvědčení i myšlení pisatele. Úcta a vážnost k víře vycházela ze srdce lidu našeho, kde pevně byla zakotvena.

To, co bylo hybnou silou života soukromého, co jaký dobrý kvas pronikalo celou rodinu staročeskou, přenášelo se také ovšem na život veřejný. Ti, kteří doma ve vážnosti měli víru, kteří ji vyznávali, nemohli jinak ani jednati ve veřejnosti.

Proto vidíme, že obec, t. j. koňšelé scházejí se k poradám svým po mši sv., před volbami koná se vzývání Ducha sv., ba nestydí se ani ve sněmu, před obtížným jednáním povstati stavové shromáždění a prositi Boha za dar osvícení.

3. Kde takové přesvědčení náboženské jest zakotveno, není ani jinak možno, než že vzájemný dobrý příklad povzbuzuje, udržuje na pravé cestě.

Doposud dleli jsme mezi lidem, mezi národem. Podívejme se výše.

Ani na trůně královském, ani na stolci biskupském nescházelo mužů, kteří byli láskou a úctou k víře proniknutí a kteří v tom smyslu ze všech sil svých působili.

Vzpomeňme jen otce vlasti *Karla IV.*, byl to panovník mírný, zbožný, v jeho skutcích i řečech jeví se něžná vroucí zbožnost, pevná důvěra v Boha a v jeho moudrou Prozřetelnost.

Místo dlouhých argumentací uvádím ze zakládací listiny slavného Karlštejna vlastní slova Karlova: »Ve jménu Svaté a nerozdílné Trojice šťastně Amen. Karel IV., z milosti Boží císař římský, vždy rozmnožitel a český král na věčnou památku. Nejvyšší tajemství utrpení Páně a přesvaté nástroje jeho sluší všem, kdož za drahou cenu přesvaté krve Páně z propasti věčného zahynutí vykoupeni byli, do srdcí svých vroucně vstípati, bez přestání je v uctivosti mítí a s největší co možná snahou velebiti.«

A vysloviv se slovy nadšenými o umučení Páně, dodává: »V pravdě uvažující vše to, co nám bylo s hůry dáno, vidíme se povinny Nejvyššímu tím vroucnější díky vzdávati, čím výše nás nad ostatní panovníky celého světa povýšil...«

Po boku pak Karlově shledáváme muže neméně věrou hlubokou naplněného, jeho rádce a přítele Arnošta z Pardubic, prvního arcibiskupa pražského svaté paměti, o němž slavný Petrarca děl, že umí se chovati jako Atheňan.

Právě tato doba Karlova jest jasným dokladem toho, jak národ náš vážil si víry své.

Maje příklad neobyčejný s hůry, s míst nejvyšších, přilnul k víře katolické, o jejíž upevnění a zakořenění se oba jmenovaní mužové také starali. Tím také dá se vysvětliti, že právě zásluhou jejich mravní poměry jak duchovenstva tak lidu byly v Čechách mnohem dokonalejší, než v ostatních zemích Evropy, v době, kdy papežové nalézali se v zajetí babylonském v Avignoně, kdy byl, jak se říkalo, »Řím bez Petra«, když rostla tráva v nádherných svatyních věčného města a papežové byli otroky králů francouzských, jimž ovšem o blaho církve nešlo, ale o prospěch jejich vlastní.

A v této době máme zlatou dobu v Čechách, která přivoděna jest muži víře oddanými, nejšlechetnějšími vzory na trůně a katedře biskupské.

Při této příležitosti budiž dovoleno zmíniti se o výtce, která často stihá i církve českou a má za účel podrýti k ní všechnu úctu a lásku. Mluví se o zkaženosti duchovenstva jako věci všeobecné, aby se tím odůvodnilo vystoupení reformátorů, brzy po době Karlově se vyskytnuvších.

Nikterak nám nenapadá dopustiti se snad podobné chyby, jako činí nepřátelé víry, a domnívati se, že každý bez výjimky, kdo přijal vznešený úřad kněze Kristova, byl hned světcem. Každý kněz i po svém posvěcení jest člověkem a může chybiti, také mezi kněžími se mohou a skutečně vyskytnou lidé nehodní, jako

mezi apoštoly byl Jidáš. Avšak proti tomu třeba se ohraditi, aby tehdejší duchovenstvo české šmahem bylo hanobeno. Jest to přece pravdou dokázanou, že kde není dobrých pastýřů, není také ovcí, které se rozprchnou. Ale tomu tak nebylo v Čechách. Jak by bylo možno to, co napsal Palacký, že ve věku XIV. jevila se nábožnost českého národa ještě tou měrou mocnou a vroucí, že věk náš rozumový sotva myslí stihnouti může.

Kdyby nebylo dobrého duchovenstva, nebylo by bývalo v Čechách mravů ušlechtilých. Palacký o této době dí, že údové panujícího rodu a biskupové zemští kromě nemnohých výjimek závodili spolu v pobožnosti a oddanosti k církvi.

Dějiny naopak svědčí nám o tom, že tehdy v Čechách duchovenstvo stálo mnohem výše než-li v zemích jiných a staralo se o upevnění víry. Odtud tato úcta k víře a dětinná zbožnost v Čechách.

Měli jsme v tehdejších dobách výborné biskupy, kteří sami dbali o opravy v duchovenstvu. Jsou zachována akta synod z doby Arnoštovy a jeho nástupců. Otevřme je a uvidíme, jak biskupové byli dbalí počestnosti svého duchovenstva. A co činil Arnošt, v tom pokračoval Jan z Jenštejna, Očko z Vlašimi i Zbyněk Zajíc z Hazenburka.

Naopak právě z doby XIV. a XV. století máme doklady o působení duchovenstvo ve školách, ve vědách a uměních.

říkává se »inter arma silent musæ«, ale my bychom mohli říci »inter peccata et vitia silent musæ«, duchovenstvo neřestem oddané nepracuje ve školách, nebude peněz svých nakládati na vzácné knihy, jichž měli jednotlivci slušnou řadu. Jen na to upozorňuji, co o nich napsal Tadra.

Duchovenstvo neřestem oddané nebylo by dbalo umění, neboť ideál pravdy i krásna buď spolu stojí nebo padá. A přece právě v tomto věku povstaly nejušlechtilější plody umění a to právě na poli náboženském přičiněním duchovenstva. Poslechněme odborníka. Braniš ve svých Dějinách umění praví: »Umění i vědění povzneseno tehdy v Čechách k nebývalé výši: obojí bylo ve službách církve. Umění bylo zajisté služkou ochotnou i věrnou a zdárně plnilo úkol svůj, neboť zušlechťujíc mysl, povznášelo jich z prachu všednosti, nábožným vzletem k nebi.«

Toho duchovenstvo, církev neřestná, způsobiti nemohla. Ale že se tak stalo — a o tom svědčí doposud zachované památky — jest skvělým dokladem toho, jak si celý národ náš od toho, který na trůně seděl a korunou byl ozdoben, nebo mitrou znamenán, nebo v chudé haleně v potu tváře své mozolně pracoval, vážil si své víry a byl jí něžnou láskou oddán.

4. Obrátme se k obrazu jinému, k době Husově. Zdá se jakoby v tomto období víra k církvi byla utuchla, láska vychladla, náboženské vědomí pokleslo. Ale není tomu tak. Právě toto hnutí svědčí o tom, jak si národ náš vážil svaté víry. O lidu českém v oné době tvrdí Palacký: »Utěšený zjev ve mravní povaze lidu českého byla nepopíratelná převaha čistoty a kázně, manželské věrnosti a panické zachovalosti obojího pohlaví, zakládající se na přirozené a hluboce zakořeněné zbožnosti.« Nedivme se, že každý nemrav, který se objevil, lid takto znamenitými biskupy

vychovaný hluboce urážel, i takový, který v prvých dobách zůstal bez povšimnutí.

Vyrostlo tedy toto hnutí přirozeně z hluboké vážnosti, kterou měl národ náš k víře.

Hus stal se s během okolností nástrojem, který provedl to, co před ním pověděli Matěj z Janova, Milič z Kroměříže a jiní. Celé pak hnutí brzy odvedeno na pole docela jiné.

O nějakém obnovení učení katolického a tím vážnosti k víře, nemůže tu býti řeči. Nechť mluví tu laik Dr. Z. Winter, který napsal: »Hus reformátorem nebyl. Aspoň ne v tom rozumu, že by byl věrouku nějak přereformoval. Husovi nešlo o novou dogmatiku, jemu bylo o nápravu v církvi.«

Ale to byla zároveň jeho tragická vina. Učení dogmatické nelze nikterak oddělit od učení mravoučného, jako nemůžeme oddělit živé větve od pně. Hus počal reformovati, ale v jeho reformaci ztrácel se náboženský ráz vždy víc a více. Hus zaséval sémě z něhož neklidil plody, kterých očekával.

Sémě, které zasel, neslo krvavé květy a hrozná ovoce. Z náboženské reformace stal se odboj proti autoritě, kterýž pak v pozdějších stoletích teprve úplně a nepokrytě vzplanul. Poslyšme jen, co praví historik revoluce francouzské *Louis Blanc*, jenž ve svém spise »*Origines et causes de la révolution française*« vidí klíčiti revoluci ne v Lutherovi, ale v Husovi, o němž dí, že jest oplozujícím geniem moderní revoluce.

Právě tedy doba Husitská v základech svých, z nichž brzy byla vyšínuta, jest skvělým dokladem lásky a úcty národa našeho k víře.

Pohledme na jeho průběh; národ svedený na scestí touží po návratu. Celý rozvoj husitství toho jest dokladem a Lipany toho potvrzením. Národ, který posvěcen byl dříve krví sv. Václava, nezahynul.

Ani pak moderní snahy po vzkříšení a prohloubení oslav Husových nesvědčí a nedokazují opaku. Nikde nevidíme, že by se užívalo jména Husova k tomu, aby byla povznesena mravnost, nábožnost roznícena, tedy ve smyslu náboženském. Ve hnutí husitském právě nic z náboženského tohoto snažení nezbylo. Spíše i v nynější době jeví se nám jako znamení negace a odboje jakýsi pendant k hnutí »Pryč od Říma«.

V letech šedesátých byl Hus rekem národního liberalismu a sloužití musil za štít všech moderních i nevěreckých názorů. Co se z Husa udělalo a často ještě dělá, toho dokladem jsou známá nehistorická »tak zvaná historická dramata« J. J. Kolára, která vlastně jsou paskvilem na historii.

A k čemu se užívá Husovy otázky dnes? Na jedné straně doposud slouží liberálnímu chauvinismu, na druhé nastala v té věci úplná skepse.

Dokladem buďtež citována slova spisovatele moderního A. Souvy, který vkládá zástupci moderny v ústa slova: »Nechtějme se rozčilovati Husem. Nikdo z něho již ničeho nevydupá pro politiku svých stran, pro náboženství, ani pro lepší budoucnost národa!«

Učinně konklusi. Moment náboženský, pokud se jeví v husi-

tismu, mluví pro víru katolickou a nikoliv proti ní. Myslím, slav. shromáždění, že nadejde doba, kdy dějiny promluví jinak o době husitské, než mluvily doposud historické lži skorem půl století. My se pravdy nebojíme. Tak jako slavně panující sv. Otec náš Lev XIII. otevřel vatikánské archivy, i my můžeme čekat, až ještě promluví mrtvá litera o Husovi, a jsem přesvědčen, že závěrek zníti bude v ten smysl, že i tu český národ skvěle osvědčil svou lásku k víře.

5. A jděme konečně dále v ty temné stíny, které vrhá na naši vlast nešťastná válka třicetiletá. Zdá se, že se vážnost k víře katolické úplně ztratila v naší vlasti, avšak tomu tak není. Podobá se pouze plameni pod popelem. Plamen ten byl podobně uměle udušen, jako tomu bylo v jiných zemích, kde prováděla knížata nekatolická heslo »cujus regio, illius religio.«

Avšak vidíme v Čechách obrat. Tam, kde se pomáhal odstraňovati popel, ne násilím, nýbrž hlásáním slova Božího, znovu zaplanul, víra projevila se vskutku spontánně.

Nikdy by nebyla bývala provedena reformace katolická v Čechách, kdyby vážnost k víře nebyla v srdcích českých dřímala. Kde horlivost v pravdě pastýřská pracovala na spáse duší, znovu rozkvétá květ víry katolické.

A právě nejvíce kaceřovaný řád jezuitský počínal si nejbezpečněji. Sám Dr. *Rezek* v dějinách svých o tom píše: »Stanovisko své vyložili (Jesuité) takto: Nekatoličtí obyvatelé, aby ušli trýznění, budou přijímati víru katolickou jenom na oko, budou se zpovídati a přijímati, ale jen pokud je někdo bude nutiti, jinak nic. Proto mocí nedá se docíliti ničehož, leč jen stálým vyučováním a dobrým příkladem.« To zní docela jinak, než hrůzostrašné historiky o reformaci katolické v Čechách.

Svůj úsudek o této fasi našich dějin shrnuje dr. A. Rezek ve slova: »Zkrátka z celého průběhu katolické reformační činnosti po roce 1648 jest viděti, že kde působili missionáři sami, odbývala se věc klidně, kam přišla komise s vojskem (podotýkám většinou proti vůli missionářů), že docházelo k bouřím nebo k pokrytectví.«

I tato doba jest nám tedy dokladem, že sémě víry v Čechách neutuchlo, ale že vážnost a láska k němu zůstala, byť i pod popelem bludu. A jsem přesvědčen, že tato vážnost, kterou lnul národ náš k víře otců, otevřela mu opět brány k návratu do církve katolické, kdežto v jiných zemích octli se v čirém racionalismu nebo dokonce bezvěří.

A tak vidíme, že ani dlouhé, ba předlouhé doby náboženských rozbrojů vážnosti u víře v národě našem nezničily. A stopy toho máme až do doby naší. Právě nejlepší naši mužové v době nové měli vážnost k víře katolické, a všechny pokusy tuto vážnost ze srdce lidu vyrvati potkaly se s neúspěchem. Tu a tam odpadá uschlá větev od živého stromu církve katolické, ale strom zelená se dále. Připomínám jen charakteristickou epizodu z doby nejnovější, kdy dala se usilovná agitace ve prospěch pravoslaví v Čechách. Vážnost k víře katolické ji ztroskotala hned v počátcích. A tak mohu na těchto několika obrazech, jež thema

dostatečně objasňují, přestati a končím jen pro budoucnost slovy Palackého:

»Přeji si, aby národ český (který, přidávám, vyznamenal se láskou k víře), kráčet po cestách pravdy a práva, i aby nepýchal ve zdaru, aniž kdy malomyslněl v protivenstvích, naopak aby zásady humanity a *křesťanství* hlouběji vnikly do ducha lidu.«

Pak vyznamená se národ český vážností a láskou k víře i v budoucnosti!

VIII.

Jakou láskou k vědě věrou posvěcené vyznamenal se národ český.

Dne 25. února 1902 přednesl prof. Dr. ANTONÍN PODLAHA.

Velectěné shromáždění!

První záblesk křesťanského učení¹⁾ — jako pro jiné národy, tak i pro národ náš znamená červánky nového kulturního života. Kněží křesťanští byli tu nejen hlasateli víry, nýbrž i vzdělanosti.

Kláštery staly se středisky, z nichž paprsky vzdělanosti šířily se daleko široko po okolí. Přirozené vlohy národa našeho byly působením víry Kristovy zušlechtěny a uvedeny v nové, dosud nepoznané dráhy, jež vedly vždy výš a výše. Křesťanství, jsouc plno plodných myšlének, vybízelo přímo i nepřimo k úsilovné práci duševní, a to nejen na poli náboženském, nýbrž i profánním. Jedním slovem: *Křesťanství budilo v národě našem lásku k vědě, a to k vědě věrou posvěcené.* A vždy bylo v národě našem hojně těch, kdož dychtili po zdroji nezkalené pravdy a v srdci svém spojovali lásku k víře s láskou k vědě.

Nikde jinde neproniklo křesťanství tak rychle a dokonale, jako u národa našeho. Veškero smýšlení národa nabylo v krátké době křesťanského; idey nově přijatého náboženství ovládly život veřejný i soukromý. Písemné památky z nejstarších dob se nám dochovavší výmluvně o tom podávají svědectví.

Svatí věrozvěstové naši přinesli národu našemu nejen křesťanskou víru, nýbrž i písmo a položili základ k jazyku spisovnému. A všichni ti, kdož vstoupili ve šlépěje jejich, pokračují zdárně v práci osvětové, a to i tehdy, když za nedlouho národ náš vešel v živý styk se zeměmi západními. Vzdělanost šířilo u nás duchovenstvo světské s biskupem v čele, kláštery a školy zakládané při chrámech kapitulních a kollegiálních.

Již dávno před Karlem IV. kvetla na hradě pražském při kostele sv. Víta škola, v níž přednášely se nejen předměty boho-
vědecké, nýbrž i předměty nynější fakulty filosofické. Zvláště za

¹⁾ Prameny: Fr. Palackého, Dějiny nár. českého; V. V. Tomek, Dějiny university Pražské; Jar. Vlček, Dějiny české literatury; F. Tadra v »Hlasu Národa« r. 1895; týž, Kulturní styky Čech s cizinou (1897); Borový, Dějiny Pražské arcidiecése; Sborník historického kroužku a mn. j.

panování Otakara II. škola ta požívala chvalné pověsti i v cizině. Tehdáž přicházeli do Prahy v hojném počtu žáci z okolních zemí německých, aby v metropolitní škole nabyli vzdělání, jehož doma marně hledali. Na škole té působili tenkrátě vesměs učitelé původu českého. Mistři Očko a Bohumil přednášeli gramatiku a logiku, mistr Řehoř, pocházející z panského rodu Zajíců z Wartemberka, kanovník a scholastik kapituly pražské, jenž později (r. 1297) biskupem se stal, vykládal filosofii Aristotelovu.

A takovýchto domácích učenců, planoucích láskou k vědě i víře byla celá řada. Mnozí z nich sáhali i k péru, aby výsledky studií svých sdělili i těm, kdož nemohli naslouchati ústním výkladům jejich. Tak učinil již ve století XII. děkan kapituly Pražské Kosmas, jenž, dychtě po vzdělání, důkladně se vzdělal doma i v cizině. Nabyl neobyčejně bystrého rozhledu po celé soudobé vzdělanosti a zároveň i bohaté zkušenosti a znalosti světa. S horoucí láskou lnul k vlasti své i vylíčil osudy její jazykem latinským, složiv znamenitou »kroniku českou«, v níž osvědčil neobyčejnou na onen čas kritickou bystrost, kterouž znamenitě předstihl soudobé kronikáře cizí.

Co vše děkují vědy klášterům, sotva lze po zásluze oceniti. Jako středověcí řeholníci vůbec vedle hlavního účelu svého, pracovati totiž na spáse své, horlivě vědám se oddávali a o náboženské i kulturní povznesení svého okolí pečovali, tak činili i řeholníci čeští, a to hlavně tím, že skládali a přepisovali knihy sobě i vzdělavcům své doby. A to nejen knihy náboženské, nýbrž i spisy profánní ze všech oborů věd tehdy pěstovaných.

Sestavovány byly již tehdáž veliké encyklopedie, do nichž vkládáno veškero bohatství učených vědomostí, pokud ovšem tehdejší úroveň vědecká sáhala.

Největší taková encyklopedie středověká složena byla ve švýcarském klášteře sv. Havla a označována názvem »Mater verborum«. A tato encyklopedie byla českými mnichy již od století XII. nejen hojně přepisována, nýbrž i glossami českými opatřována. Z těchto českých gloss patrně, že tehdejší mnichy zajímaly nejen nauky bohoslovné, nýbrž přírodopis a různá odvětví průmyslu.

Z pilné, sebezapíravé ruky klášterníkovy — tak praví Jaroslav Vlček — vycházela v prvních stoletích středního věku téměř všechna kulturní práce. Je přirozeno, že vedle pomůcek encyklopedických a písní církevních byla to hlavně kniha knih, bible, a z ní opět nejkrásnější části: hlubokou poesíí provanutý žaltář a evangelia, které podle latinské vulgáty, z počátku pracně, glossovaným meziřádkovým překladem, podávala českým laikům snaživá ruka mnišská. Překlady tyto mají zároveň i veliký význam kulturně historický. Neboť bohatý obsah bible, týkající se všech oborů lidského života i smýšlení: státu i společnosti, rodiny i hospodářství, umění, průmyslu i filosofie, věrně zobrazují dobu, v níž překlad vznikl. Překladatel vyjadřuje vše to podle svých názorův, stával se bezděky kulturním dějepiscem své doby, a to věrnějším, nežli suchopárný kronikář.

Již za krále Václava II. jednalo se hlavně přičiněním kněžstva o zřízení university, sešlo z toho však pro odpor šlechty, jež v tom spatřovala vzrůst moci stavu duchovního.

Za to vzkvétala zmíněná již škola metropolitní i jiné školy vyšší příčiněním duchovenstva světského i řeholního zakládané. Také na Vyšehradě byla výborně spravovaná škola, v níž učilo se gramatice, rhetorice a logice. Ředitelem jejím byl na počátku XIV. stol. letopisec František.

Také při jiných kostelích a klášteřích pražských byly školy, z nichž vynikala zvláště škola Dominikánů u sv. Klimenta.

Z touhy po vědách putovali mnozí Čechové ode dávna do ciziny, a to do Říma, Avignonu, Paříže, Orleansu, Montpellieru, Padovy, Bononie, Lutychu a Oxfordu. Kosmas, jenž, jak jsme již slyšeli, sám v cizině pobyl, mluví o jinoších bystrého ducha a v naukách důvtipných, kteří u velikého stolu paní filosofie rozkošnými nakrmení krměmi a přebravše poklady celé Francie, co noví filosofové se vracejí.«

Štědrým podporovatelem studující mládeže byl děkan kostela Pražského, Vít, o němž pokračovatel Kosmův praví, že »podporoval netoliko žáky kostelu Pražskému sloužící, nýbrž i o takové, kteří se nacházeli na obecném učení, dle možnosti jmění svého pečoval, jak bylo při mnohých známo.«

Aby vědecká snaha mezi duchovenstvem neutuchala, byla promíjena kněžím, kteří na cizích universitách studovali, povinnost residenční, i jiné výsady jim byly propůjčovány.

V Bononii byl počet studujících Čechů ve století XIII. a XIV. tak veliký, že tvořili pro sebe jeden z osmnácti národů, ve které se dělila tamější universita.

Ale nejen jako žáky, nýbrž i jako učitele shledáváme v tehdejších dobách Čechy na universitách cizích. Tak na př. přednášel v Avignoně r. 1371 dekretalie Pavel z Janovic; v Paříži pak a potom v Oxfordě byl v první polovici XIV. stol. professorem Jan Moravec.

Mnozí nespokojili se návštěvou jediné university, nýbrž studovali několik let na různých místech, jako na př. Arnošt z Pardubic, Jan z Jenštýna a j.

Nejen kněží, nýbrž i laikové zasazovali se horlivě o to, aby v Čechách vzkvétala nejen zbožnost, nýbrž i moudrost. Vysvítá to z první, českým jazykem sepsané kroniky tak zv. Dalimila z počátku XIV. stol., o jejímž neznámém autoru právem souditi lze, že to byl laik rodu šlechtického. Účelem kroniky té bylo »šířiti jazykem všem srozumitelným znalost domácí minulosti a obnovovati občanské ctnosti domorodého živlu českého, lásku k domácí půdě, k mateřskému jazyku, k obecnému dobrému, k statečnosti a zachování dobrého jména, k moudrosti, zbožnosti a opatrnosti.«

Láska ke vzdělanosti věrou prohráté způsobem vynikajícím a pro celý národ náš nanejvýš blahodárným jevila se u slavného Otce vlasti, Karla IV. On, v němž hluboká a vroucí zbožnost snoubila se s neobyčejnou theologickou, dějepisnou a právníkou učeností i s vytríbeným krasocitem, povznášel horlivě křesťanskou vzdělanost v zemi, kteráž nad jiné srdci jeho drahou se stala. Jeho dvůr byl shromaždištěm nejvýtečnějších duchů toho věku: meškalf tam Petrarka a Cola di Rienzi, Matyáš z Arrasu i Petr Parlér, Ondřej z Dubé i Arnošt z Pardubic. Jeho příčiněním stala se Praha střediskem vědeckým, nejen pro Čechy samé, nýbrž i pro

valnou část střední Evropy. Charakteristická jsou slova Karlova v zakládacím listu university Pražské: »Inter desiderabilia cordis« — praví Karel — »mezi žádoucími věcmi srdce jeho, a které v myšlení královské slušně přicházejí, že jest zvláštní jeho péče a starostlivost mysli, kterak by království jeho české, kteréž přede všemi jinými dědičnými i jinak šťastně nabytými zeměmi s obzvláštní náklonností duše objímá, tak jako přirozenou povahou svou oplývá hojností potrav tělesných, rovněž velikým počtem moudrých mužů působením jeho bylo ozdobeno, aby věrní obyvatelé téhož království, kteří po ovoci dobrých umění bez přestání lační, nemusili o cizí almužny žebrati, nýbrž připravený stůl k nalévání v království svém aby měli, a které přirozený ostrovtip duchů v předsevzetí činí důmyslné, aby je známost věd činila vzdělanými; i nejen aby nuceni nebyli k vyhledávání věd kraj světa obcházeti a cizích národů se prositi, by se jich dychtivosti zadost stalo, nýbrž i to, aby sobě pokládali mohli za slávu, když by jiné, přespolní k účastenství takové rozkoše vyzývati mohli.«

Od prvopočátku vzkvétaly na vysokém učení Pražském vedle věd theologických také i vědy profánní, zejména astronomie a matematika. A nejznamenitější professoři těchto předmětů byli vesměs rodáci domácí.

I mimo universitu pěstována byla za Karla IV. naučná literatura velmi horlivě; a to zejména v oboru právnickém, historickém, theologickém a filosofickém.

Beneš Krabice z Weitmile sepsal latinskou kroniku o době Karlově, a Přibík Pulkava, rektor kollegiátní školy u sv. Jiljí, přeložil k podnětu Karla IV. latinskou jeho autobiografii a složil novou kroniku země české. Družina nejvěhlasnějších mužů pracovala tou dobou o latinsko-českém slovníku; biskup olomoucký, Jan z Vlašimě přispěl významy z věd bohoslovných, opat Opatovický, Neplach, obstaral názvosloví filosofické, pan Vilém ze Strakonic vzal si na starost vojenství, mistr Havel Boleslavský, lékař Karla IV., zpracoval názvosloví technologické, arcibiskup Arnošt z Pardubic názvosloví hospodářské, Albert Pražský názvosloví anatomické.

O vědecké pomůcky nebyla v Čechách nouze. Ve všech klášteřích i všech kollegiátních kapitulách českých byly již ve XIV. století znamenité knihovny. Mnohé z nich vzaly pohříchu v bouřích husitských i jinými příhodami za své; ale zachované zbytky z nich, katalogy a různé o nich zprávy podávají důkaz o literárním bohatství, kteréž tehdaž v Čechách bylo nahromaděno. A dosud ještě knihovny kapitulní a klášterní v Čechách jsou předním zdrojem bádání vědeckého.

Kláster emauzský měl i hojně rukopisů slovanských; mnichové tamější ještě r. 1416 dokončili bibli, psanou písmem hlaholským. Kláštery v Oseku, Roudnici, Zbraslavi, Zlaté Koruně, na Karlově a j. honosily se vzácnými sbírkami knih. Knihovna celestinů ojbínských jest základem bibliotheky klementinské.

Také universita opatřena byla knihovnou. Položil k ní základ sám Karel IV., jenž r. 1370 z pozůstalosti děkana Vyšehradského Viléma z Hazenburka koupil 114 theologických, právnických i jiných knih. Později, po válkách husitských věnoval děkan Vyšehradský

Jan Šindel, znamenitý matematik a hvězdář, kolleji Karlově 200 rukopisů z větší části obsahu lékařského a mathematického.

I jednotlivci mívali téhdáž nezřídka hojné sbírky knih obsahu theologického i profánního.

Rozmnožování knih v době před vynalezením knihtisku obstarávaly většinou pilné ruce zbožných kněží a mnichův. Mezi šedesáti šesti opisovateli a spisovateli, jež Tadra uvádí, jest veliká většina duchovních.

Jedním z předních representantů vědecké a literární práce v době, jež bezprostředně předcházela hnutí husitské, byl arcibiskup Jan z Jenštýna, jenž napsal neméně než 31 spisů, obsahu z části liturgického, asketického, homiletického, polemického i poetického. Jeho listy svědčí o neobyčejné zběhlosti v literatuře klassické.

Nanejvýš milým a významným zjevem v literatuře naší jest mudrc český, laik *Tomáš ze Štítného* (1331—1461). V jeho spisech spatřujeme jako v zrcadle odlesk jeho nitra: vroucí zbožnost, lásku k rodnému jazyku a spolu bystrý smysl pro poznatky vědecké. S neobyčejným zdarem dovedl jazykem rodným a způsobem každému srozumitelným popularisovati světový i mravní názor tehdejších dob.

Hluboký cit po právu a spravedlnosti, jakýž vypučeti může jen na základě přesvědčení náboženského, zaznívá k nám z »Výkladu na právo země české«, jež sepsal Ondřej z Dubé kolem r. 1400.

I v době humanismu bylo u nás hojně těch, kdož v srdci svém s modní učeností dobře dovedli srovnati neochvějnou víru. Již za doby úsvitu humanismu dopisoval si učený biskup Litomyšlský a kancléř královský Jan ze Středy horlivě s Petrarkou a studoval se zálibou básně Dantovy. Olomoucký biskup Tas Černoorský z Boskovic byl pilným pěstitelem klassické latiny. Ale nejslavnějším representantem klassické renaissance u nás jest Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic. Jsa stranou od politických a náboženských zmatků oddával se hlubokým a obsáhlým studiím. Na hradě svém nashromáždil sobě knihovnu převzácnou. Všude po Evropě měl agenty, kteří mu kupovali nebo přepisovali knihy, jichž sobě přál.

Láska k vědě věrou posvěcené neutuchla ani ve smutných dobách pobělohorských. Ze řad laiků uvádíme jakožto skvělý toho doklad rozhodného a věrného katolíka Jana Marka Marci z Kronlandu (1595—1667), profesora lékařství na universitě Pražské. Muži tomuto věnoval prof. dr. Studnička zvláštní stať ve knize nadepsané »Bohatýři ducha«. S uznáním oceňuje jeho výzkumy přírodovědecké (zákony o rázu pružných koulí, práce o dispersi světla a přesnější způsob stanovení zeměpisné délky na moři.)

A co se týče stavu kněžského — tu zvláště kaceřovaný řád jesuitský vykazuje celou řadu mužův učených z národa našeho vyšlých. Kdo neznal by Balbína, jenž mezi staršími českými historiky zaujímá přední místo?

Tento vlastenecky smýšlející jesuita, jak Palacký praví, shledával s podivuhodnou láskou, pilností, vytrvalostí a všestranností po celý život svůj dějinné památky vlasti naší a jenž pak sebra-

ného materiálu užil k důkladným a obsáhlým spisům historickým.

V oboru věd exaktních vynikl ješuita Karel Slavíček († 1735), proslulý matematik, jenž jako missionář a učenec zdárně v Číně působil. K němu řadí se ještě mnozí jiní astronomové, počtáři, filologové a vůbec přčetní zástupcové vědy a písemnictví, kteří byli rovněž členy Tovaryšstva Ježíšova. »Jména Balbín, Steyer, Tanner, Barner, Kresa, Pubička, Tesánek, Vydra a j. budou v dějinách učenosti v Čechách vždy jmény slavnými, a spisy jejich budou i u pozdních potomků vydávati svědectví o jejich učenosti. Není téměř vědy, již by se byli jesuité neobírali.« Tak napsal Pelzel, jenž jesuitům přátelsky nakloněn nebyl.

O vynikajících mathematicích z Tovaryšstva Ježíšova v Čechách působivších pojednává pochvalně prof. dr. F. J. Studnička v pojednání »O mathematickém učení na universitě pražské.« Píše o nich takto: »Jmenován tu budiž — s pominutím jiných — Moravan Valentin Stansel, jenž učil i v brasilské Bahii a vydal jazykem portugalským několik spisů astronomických, pak jeho krajan Jakub Kresa, který též napřed v Praze, potom v Madridě byl professorem matematiky a tam výklady a spisy svými takové slávy dosáhl, že dáno mu čestné jméno ‚Hesperiae Euclides‘ . . . V druhé polovici XVIII. století vystoupili v Praze po sobě tři mužové, kteříž svými vědomostmi a snahami novou epochu v pěstování věd exaktních zahájili. Byl to Josef Stepling, ředitel mathematických studií na universitě, budovatel nynější hvězdárny v Klementině, pak Jan Tesánek, professor vyšší matematiky, jemuž dán pro důvtipné analytické rozbory Newtonových »Principií« čestný titul »Magnus Neutoni commentator« a konečně Stanislav Vydra.«

Krásný příklad toho, že pevné přesvědčení náboženské nikterak nevyklučuje upřímného vlastenectví ani zápalu vědeckého, máme na zmíněném právě Vydrovi. »Hledíc k Vydrovi, jakožto knězi a bývalém řeholníkovi,« — praví Ant. Rybička — »nelze o něm jinak nežli s největší úctou mluvit. Plniltě povinnosti svého stavu kněžského tak bedlivě, že kromě zvláštních případností žádné a to sebe menší z nich neopomíjel . . . Záhy obrátil Vydra zřetel svůj k dějinám vlasteneckým a obeznámiv se důkladně pilným čítáním starších knih českých s naším vzácným jazykem svatováclavským, zamiloval sobě jazyk ten v té míře, že jej měl za největší poklad národní a za nejdražší dědictví poctihodných předcích mu zůstavené. Pročež velmi těžce nesl tehdejší jeho úpadek . . . Uvázav se ve stolicu učitelskou, užíval všeliké příležitosti k tomu, aby mládež domácí povzbudil a přiměl k lásce k vlasti . . .«

Jiných podobných příkladů uváděti nemíním, ač řadu znamenitých učenců a spolu i velikých křesťanů a vlastimilů, z národa našeho vyšlých, bylo by možno ještě znamenitou měrou rozšířiti. Než, chci přestati jen na příkladech, jež jsem předvésti si dovolil. Z nich, tuším, s dostatek jest patrnó, že »Bohemia docta«, »Čechie učená«, jak Balbín sbor učenců českých nazýval, bývala odedávna zároveň i »Bohemia christiana«, »Čechií křesťanskou«, a to křesťanskou z upřímného přesvědčení.

II.

O všeobecnosti vědy a víry.

Dne 4. března 1902 přednesl profesor EMANUEL ŽÁK.

Velevážené shromáždění!

Ani věda, ani víra není výhradním majetkem jednotlivého národa.

Thema, o němž hodlám promluvit, jest zajisté na prvý pohled tak zřejmé a jasné, že, tuším, nenašel by se člověk v pravdě spravedlivý a nestranný, který by pravdu jeho chtěl popírat. A přec nebylo tomu tak vždy. Byly doby, kdy *věda a víra*, tyto dvě veliké, vznešené hvězdy na duševních obzorech lidstva, *byly považovány za výsadu toho či onoho národa*, za vzácné statky, na něž ten či onen národ činil si výhradní právo a na nichž hrdě si zakládal.

1. Nejprve jen malý odskok do dob předkristových. Vstupme na chvíli v Helladu, pod jasně modrou oblohu Řeků, v zemi vavřínu a olivových hájů. Řek byl vždy hrdý — a to mnohým právem — na své věkovité *tvůrce filosofie*: Platona a Aristotela, na své velké *mathematiky*: Euklida, Archimeda, Pythagora, na své *lékaře*: Hippokrata a Galena, na své básníky: Homera, Sofokla, Aischyla a Euripida, své stavitele a sochaře: Polykleita, Feidia, Iktina, Skopa, Praxitela, Lysippa a j., na své malíře: Polygnota, Panaina, Zeuxida, Apella, Protogena a t. d.

Jeho bůh Helios převáží každý den skvoucí vůz slunce přes klenbu nebes, bohům i lidem přinášeje světlo. A má jen jednu jedinou touhu: aby svítilo jen jemu, na řeckou zemi, jen na řecký národ. — Ostatní národy měl za nehodny a skoro i za neschopny, aby braly účast při jeho bohatém stole vědy, umění a náboženství. Má pro ně jediné, souhrnné jméno: *Barbaros*, t. j. surový, nevzdělaný. —

A přejdeme o několik století k národu, jenž se stal dědicem jeho moci, v zemi oranží: Itálii. Říman, muž praktického života a práce, a nikoli jako snivý, s musami hrající a filosofující Řek, hledí více k zemi. Filosofii a umění převzal od Řeků. Sám přední jich básník Horác doznává: »*Graecia capta ferum victorem cepit et artes intulit agresti Latio!* (Epist. II. 1. 156.) A případně praví Brit: »*Přemožením Řeků stalo se teprve vítězství Řeků dokonalé.*« (Dějiny římské literatury str. 30.) Říman pěstuje více vědy praktické; právo a dějepis. Má svého Livia, Caesara, Sallusta, Tacita;

v právu, ve starší době, Scaevoly, v době císařské: Sabiniany, Proculiany, Salvia Juliana, Papiniana, Ulpiana, Triboniana a j.

Říman mečem dobyl celého známého světa. A s hrдостí užívá názvu: »*Civis romanus*« — občan římský. Označuje jím souhrn všech svých výsad politických i soudních, svoji povýšenost, svůj nárok na vládu, vědy a umění.

A když tu stojí na vrcholu své moci, za doby míru, kdy chrám Janův na Kapitolinu, jenž otevíral se vždy, kdykoli vojsko římské do nové války z města odcházelo, a zůstal otevřen, dokud vojsko domů zase se nevrátilo — v době, kdy chrám Janův byl po 12 let zavřen a bůh války z něho nevychází, narodil se v zemi pohrdané, v koutě, jenž vyhrazen byl ovečkám. Ten, jemuž proroci dali jméno: »*Otce budoucího věku*« a »*Knižete pokoje.*« (Isai 9. 6.)

Rodí se nové slunce, nové světlo světa. Přichází na svět ten, jenž jednou řekne dvanácti chudým rybářům: *Jděte do celého světa a učte všechny národy.*« On bude mluvit o Bohu, jenž slunci svému dává svítiti na všechny, na dobré i zlé, a sesílá déšť na spravedlivé i nespravedlivé, jenž není jen Bohem jediného národu, vyvoleného Israele, ale *Bohem všech*, který volá všechny, aby těšili se z jeho světa, z jeho zákonů i tajemství, z jeho *vědy a víry*. V nebi Řeků, Římanů i Židů bylo místo jen pro vyvolence z těchto národů. Ježíš mluví o tom, že přijdou mnozí od východu a západu a stoliti budou s Abrahamem. Přináší světlo a spasení *všem*. —

A kdybych měl stručně naznačiti postup vzdělanosti v dobách pohanských a křesťanských, řekl bych krátce: *V starověku jeden národ přejímal kulturu vždy po druhém*, kdežto v době nynější *současně každý národ pěstuje vědy. Jest tu vzájemná soutěž, výměna, vzájemné sebe obohacování*. Kde dříve bylo právo dědičnosti, tam nyní panuje součinnost.

2. A v čem sluší hledati toho příčiny? Kde jest onen bod, kdy kulturní dějiny lidstva se obracejí? V křesťanství a jeho zakladateli, Ježíši Kristu. On přinesl náboženství pro všechny národy a jeho církev, rozšiřujíc víru jeho po celém světě, rozšiřovala i vědy a všelikou vzdělanost, *ježto ona všechna na křesťanství je založena*. Stará pohanská víra, byť žila v srdcích národů, nepodala nikdy své ruky vědám, nevstoupila s nimi ve spojení. Slavila své svátky, stavěla chrámy a oltáře, písně jich básníků a díla jich umělců oslavovaly staré bohy, ale věda jich neznala, neskláněla se před nimi, byť vladaři a lid jim byli oddáni. Krásně dí o tom politický a filosofický spisovatel přísně katolického smýšlení *de Maistre* († 1821 v Turině): Jestliže stará pohanská víra v té či oné zemi dosud panuje, pak pravá věda tam dosavad nepřišla, a když s křesťanstvím přišla věda, pak stará víra mizí dle zákona přírody. Neboť žádné náboženství, vyjma jediného, neobstojí na zkoušce vědy. Věda jest jako kyselina, jež všechny kovy rozpouští, a jen zlato ne. (O papeži II. str. 165.)

A historik a státník francouzský, protestant pevně věřící, *Guizot* († 1874) (*Cours d'histoire moderne*) dí: Jest to nepopíratelný fakt, že *všechen intelektuální a mravní rozvoj Evropy spočívá na jejím náboženství*, jež duše ovládá a řídí. Všechny názory mají na sobě ráz náboženství, všechny filosofické, poli-

tické, historické otázky jsou pojímány se stanoviska náboženského. Duch náboženství jest jako krev, jež žilami světa koluje až k Baconu a Descartesovi. A tento vliv byl velmi blahodárny, neboť on nejen všechno duševní hnutí v Evropě živil a sílil, ale jím byl dán vědám též systém, jenž stál neskonale výše, než vše, co starý svět dával.« A sám *Vachler*, protestantský historik († 1838), mluvě o středověku, dí: »Mužové, kteří za času Luthe-rovy reformace na říšských sněmech, v poradách a na sněmu tridentském jako mluvčí katolíků vystupovali, ukazovali vzdělání, jež v nás budí jen úctu. *A především vládla všude láska k vědám a úcta k nim.*« A tutéž chválu vzdává církvi i anglický filosof *Hume* (čti Júm; † 1776), když píše: »Jestli anglický národ všechny evropské národy předčí množstvím annalistů a historických prací, pak děkuje za to výhradně duchovenstvu katolickému, jež poklady tyto nám uchovalo.«

3. A jestli dnes vědy jsou majetkem všech t. zv. kulturních národů, pak jest to jediné zásluha církve katolické. Již papež Alexander III. (1159—1181) prohlašuje: »*Nebudiž za peníze prodáváno, co jsme přijali jako dar nebes, ale zadarmo budiž podáváno všem.*«

A jako církev všechny nadané, velké duchy vedla k pramenům vědy, zakládajíc university, tyto přední pěstitelky a ústavy vědy, tak skláněla se i k malým, zakládala *školy pro děti*, aby každý dle možnosti mohl míti podílu na křesťanském vzdělání. »*Vzdělání jest pro všechny,*« tak napsala na prapor svého pokroku, jak již byl velký papež Innocenc III. (1198—1216) to vyslovil. A opět vracím se k srovnání se starým, pohanským světem. Starý věk, v němž květy vědy rozvíjely se *na širokém základě otroctví*, a které byly podílem jen jedné části lidstva, starý věk, v němž každý aesthetický požitek byl zakoupen potem, slzami, ba i krví otroků, zbavených veškeré lidské důstojnosti, *ten by nikdy nebyl rozuměl tomu, kdo by žádal vzdělání pro všechny.* Bylo potřebí onoho velkého slova: »*Chudým zvěstuje se evangelium*«, aby svět pochopil, že radostná pravda, ať z přírody či vědy, ať ze zjevení Božího čili víry vzatá, není majetkem jen oněch bohatých, hořejších 10.000. Proto krásně praví německý spisovatel *Herder*: »*Jsmo celým svým vzděláním a všemi vědami dítky církve, tak že papež vším právem říci může: Beze mne nebyli byste tím, kým jste.*« (Idee filosofie dějin II. 108.) —

4. Náš věk s pýchou ukazuje na veliký, ohromný pokrok věd přírodních, zkušebných. Co lékařství ve své chirurgii a bakteriologii nám podává, fysika silami páry a elektřiny, technika ve svých strojích, to věru v minulosti nemá nikde sobě rovného. Vědy přírodní, založené na zkouškách, rozmohly se tak, že všechny vědy založené na pouhé spekulaci, pouhém bádání rozumovém, zatlačily do pozadí, popřednictví sobě osobující. Odtud věk náš jako s pocitem soustrasti pohlíží zpět v ona století, jež neznala chemických laboratoří a pokusných síní, ale kde učenec nad knihou se skláněje, bádá, přemýšlel bez nástrojů a zkoušek, a jediné pomocí rozumu hledal dopátrati se pravdy. — A přece nebyla to jen pouhá náhoda, ale řízení Prozřetelnosti, že skoro celé tisíciletí jen vědy spekulativné, bez pokusů byly pěstěny.

Byloť potřebí stanoviti zákony myšlení, stanoviti zásady mravní, pravidla usuzování, vypěstiti logiku, filosofii, míti bezpečné články víry dříve, nežli věda obrátila se k praktickým zkouškám a pokusům. *Věda spekulativní musila tu státi pevná, vyvinutá, dříve než obrátila se k empyrii.* A byl to opět katolický kněz, člen řádu sv. Františka, *Roger Bacon*, professor na vysokých školách Oxfordských († r. 1294), jenž položil základ nynějším vědám empyrickým. A tento jich pěstitel, mluvě o potřebě věd abstraktních, neváhá sám tvrditi: »Učte nejprve mladé lidi fysice a chemii, dříve než jste je utvrdili v náboženství a mravouce, pošlete k divokým národům akademického učence, dříve nežli jste jim dali missionáře, a zděsíte se výsledků. *Víra, to jest ona vzácná přísada, jež chrání vědy před hnilobou.*«

5. Protestanté za našich dob s chloubou o tom píší, že prý palma popřednictví ve vědách přešla od katolíků na ně. *Gregorovius* (historik a básník německý; zemřel 1891 v Mnichově) dí: »Katolická církev sice až do nového věku byla vůdkyní lidstva ve vědách, ale v posledních stoletích předala úlohu svoji reformaci.« A církev naše, jež neschvaluje, ale odmítá to, co nedokázáno, ve jménu vědy *proti víře* se hlásá, vykřičena jest za nepřítelkyni její. — Ale při tom děje se do jisté míry osudná, ba zlomyslná záměna pojmů. Nelze ovšem zneuznati, ale sluší svědectví vydati pravdě, že v posledním století Němci v mnohém vynikli ve vědách nad jiné národy; ale *k tomu jejich náboženská reformace nepřičinila nikterak.* *Lagarde*, protestantský spisovatel a orientalista, vynikající vzácnou přímostí a upřímností, (zemř. 1891 v Göttingách), sám o tom dí, že protestantismus jako takový nepřinesl ani jedné pozitivní idey v lidstvo a co kladného, pozitivního v sobě obsahoval pro rozvoj vědy, vzal od církve katolické. A *Comte*, známý zakladatel pozitivismu, ve své knize o filosofii (Phil. positiv. str. 231) výslovně dí, že *duch katolického náboženství jest duch pozitivní, tvůrčí*, a ve svém humanitním kalendáři, v němž vypočítává ony veliké muže minulých dob, kteří podstatně k rozvoji lidstva tím či oním způsobem přispěli, *nejmenuje ani jediného protestantského náboženského myslitele, poněvadž protestantismus ničím pozitivním k rozvoji lidstva nepřispěl.*

Vždyť již před Lutherem a zcela neodvisle od hnutí reformace počala právě v církvi katolické nová doba filosofie, věd a umění, jež reformačním hnutím spíše byla rušena, než podpořena. Descartes, Malebranche, Galilei, Michael Angelo, Rafael, Petrarca, Vives byli přec rozhodní a uvědomělí katolíci.

A když již často se mluví o tom, kterak reformace valně prospívala rozvoji věd, nemohu si odepříti toho doklad na muže, o němž za posledních dob mnoho se mluví, jehož tělesné ostatky odpočívají v chrámě Týnském a jehož památku úmrtí před 300 lety oslavila loni v říjnu i královská Praha, na Tyge Braha.

Znameníť tento astronom, rodem Dán, vystavěl si ve své vlasti hvězdárnu, jež byla na svůj čas ze všech nejdokonalejší. Nazval ji *Uranienborg*. Věnoval plných 100.000 dolarů — nesmírné jmění na tehdejší věk — na budovy a nástroje a pomocí jich obohatil vědu hvězdářskou tak přesnými a rozsáhlými pozorová-

ními, že jim dosud nebylo rovno, a jež postavila Tyge Braha mezi největší astronomy. Ale vzdor svým zásluhám byl donucen Kristianem IV., vůdcem protestantských vojsk ve válce třicetileté, a jeho přáteli, aby svoji hvězdárnu opustil. Vládní komise, z protestantů složená, prohlásila, že Tygova studia nemají ceny a že netoliko jsou bez užitku, nýbrž i škodlivá. A když Tyge opustil svůj Uranienborg, protestanté srovnali se zemí velikolepou hvězdárnu a zničili všechny nástroje, jež Tyge, opouštěje vlast svoji, nemohl s sebou vzít. Tyge našel přijetí zde v Čechách u katolického panovníka a kněží. Bořitelské dílo protestantů bylo tak důkladné, že cestovatel, jenž navštívil místo, kde Uranienborg stával, shrnuje vše, co tam byl spatřil, v jedinou větu: »Tu na ostrově — ostrově Huenu mezi Dánskem a Švédskem — jest *pole*, kde býval Uranienborg.*)

Ale smutný los Tygův bezděky snad připomíná na osud jiného hvězdáře, Vlacha Galilea Galilei u stolice papežské. Snad možno tu namítati: »Nevyčítejte reformátorům přehmatů, jichž sama papežská stolice nebyla prosta.«

K tomu jen krátce poznamenávám tolik: Již na 70 let před Galileem Koperník vyslovil domněnku o heliocentrickém oběhu planet a naší země. A dílo své věnoval papeži Pavlu III. a neměl žádných nepřijemností. Odkud to, že kongregace římská vystoupila proti témuž podstatně názoru Galilei-ho? Galilei byl to sám, jenž ze svého učení jal se vytrvale činiti otázku náboženskou, svůj názor aplikuje na výklad písma sv. Při své popudlivosti nadělal si též mnoho nepřátel z učenců, kteří odporující jeho názorům, na výrok svaté kongregace nemalý vliv měli; neboť toho nelze zapomínati, že vlastně ani Koperník ani Galilei pro svoji nauku neměli tak pádných důkazů, aby souvěké učence o pravdě svého tvrzení mohli přesvědčiti. Byla to spíše šťastně vytušená pravda, jíž teprve daleko později dostalo se vědecky přesných důkazů. A všechna ona pověst o trpném výslechu Galileově — jak i Ottův slovník poznamenává — jest čirá legenda.

Kdyby ona svoboda vědy v reformaci náboženské měla svůj počátek a základ, byla by se hned též při vzniku reformace jevila. A přec sám Luther pravil o Koperníkovi: »Ten blázen chce převrátiti všechnu astronomii«, a mírnější Melancton nazval věty Koperníkovy šalbami (praestigia). Témuž osudu neušel ani Tyge Brahe. Z těch příkladů zajisté patrné, že k' novým objevům a vědeckým hypotézám církev katolická zachovala se daleko shovívavěji a svobodomyšlněji než protestantismus.

A jestli dnes protestanté s chloubou ukazují na svého Virchowa, Mommsena a j., tož my klidně můžeme poukázati na katolického dějepisce Janssena, na nezapomenutelného anatoma Hyrtla, Pasteura, na Willmana, jenž prvý ozval se proti Mommsenově listu o svobodě vědy, kteří rozhodní, zbožní katolíci, jsou chloubou vědy a jako synové církve katolické dlouho ještě budou zářiti ve světě vědeckém, až oni, dnes často jmenovaní vědci protestanští jako vybledlé hvězdy dávno zapadnou a nebudou více svítiti. —

*) Zahn: Věda a učenci katoličtí. Str. 117.

6. *Věda, pravá věda není výhradním majetkem národa, ale není též výhradním majetkem jednotlivých tříd.* To my, katolíci, hlásáme od počátku; jsou však to liberálové, kteří, činíce nárok na vědu, sobě jediné ji osobují a díla katolických vědátorů prostě ignorují neb podceňují a zamlčují. Katoličtí učenci studují všechna díla vědecká, ať od kohokoliv vyšla. A žádný názor, byť byl sebe fantastičtější, není jim tak malicherný, aby jej přehlédli a věcně o něm, a kde potřebí, i proti němu nediskutovali. Za to však liberální učenci díla katolická přehlížejí a vědu za svoje výhradní pole považují. Ba mnohdy i nejpřednější z nich o největších pracích katolíků nemají ani zdání.

Uvádím jen jméno univers. profes. pro římské právo *Rudolfa Iheringa*, (zemřel roku 1892 v Göttinkách), jež právníci s úctou často citují. Týž napsal spis: »Der Zweck im Rechte« — »Účel v právu«. V tomto spise (II. svazek, str. 161) výslovně dí: že upozorněn knězem Hohoffem na katolickou literaturu, studiem jejím poznal, že již sv. Tomáš Aquinský praktický a společenský význam práva dokonale ocenil. A dí doslovně: Výčitku neznalosti, kterou p. referent připojuje, nemohu od sebe odmítnouti, ale ona daleko vážněji než na mne padá na moderní filozofy a protestantské theology, kteří opomenuli s velikolepými myšlénkami tohoto ducha se seznámiti. — *Udiven tážu se sama sebe, jak to bylo možno, že takové pravdy, když jednou již byly vysloveny, v naší protestantské vědě upadly zcela v zapomenutí?* Kolik omylů mohla si uspořiti, kdyby si je byla vzala k srdci. A pokud mne se týče, nebyl bych snad ani knihu svoji napsal, kdybych je byl znal; neboť základní myšlénky, o něž se mi jednalo, již onen veliký myslitel vyjádřil s dokonalou jasností a přesností pojmu.« —

Ovšem; není každý z učenců tak vzácně upřímný jako prof. Ihering; ale jest ještě veliká řada těch — kdyby nebylo snad horších — kteří *nově objevují pravdy, jež křesťanská filosofie dávno již znala.* Věda není majetkem jediného národu neb jediné, privilegované jeho vrstvy.

A tu vzpomínám ještě, že to byl právě náš český filosof, veliký Tomáš ze Štítného, jenž spisy theologické a filosofické, výhradně latinsky psané, prvý jal se buď překládati, buď samostatně jazykem svého národa psáti, k nemalé mrzutosti těch, kteří jen jazyk latinský za vědecký do té chvíle považovali. *On prvý vědu své doby přinesl mezi lid latiny neznalý.*

A nezní zajisté i za naší doby nikterak svobodomyšlně, když mnozí učenci, jinak na slovo vzatí, horujíce pro »svobodu vědy«, ohražují se a rozčilují proti tomu, že rakouští biskupové chtějí v Solnohradě založiti »katolickou universitu«, t. j. universitu, kde by se vědy jediné se stanoviska katolického pěstovaly. Z oněch hlasů zajisté nejlépe též patrno, že vědu považují výhradně za svoji domainu. A obávají-li se řečení učenci, že na katolických vysokých školách nepěstila by se věda s toužé vážností a objektivností, s níž oni (na mnoze jen zdánlivě) to činí, tož přece jim bude možno činnost katolických profesorů kontrolovati. Právo kontroly zajisté jim nikdo neupře a nám katolíkům bude jen vítáno, když tohoto práva důsledně a neunavně budou užívati.

7. *Věda stala se modlou našeho věku.* Dopjala se vysoko, ba chce se namnoze na opuštěný krb staré víry usaditi a volati: »*Ego sum deus tuus*« — já jsem tvůj bůh. Že by však ona jediná dovedla poskytovat štěstí člověku, a *upokojila cele jeho nitro*, o tom rozhodně pochybujemě. Jest ovšem pravda, že ten, kdo dospěl na vrchol vědy, kdo z velikého moře vědy pojal tolik, kolik člověk duchem svým může obsáhnouti, *ale na této cestě za vědou neztratil světla víry, jest člověk vzácné rovnováhy duševní, závidění hodného rozhledu.* Jest to ideál člověka, v jehož duši věda a víra nerozlučně jako manželé se spojují.

Ale to není nikterak pro duše prosté, jednoduché, vědecky nevyškolené zahanbující. Neboť jest ještě jiná cesta, kterou člověk k pravé ušlechtilosti a opravdovému vzdělání dojiti může. *Jest to cesta evangelia.* Prof. Willmann ve své Didaktice krásně dí: »*Nejjednodušší křesťan, v němž evangelium přemohlo sobectví a materialismus, jest vskutku člověkem vzdělaným, poněvadž křesťanství propůjčuje myšlení, mluvení a konání jeho pravé míry; odstraňuje vše surové a sprosté a činí tak život jeho krásným.*«

Naši otcové a dědové, starosvětské zbožné babičky, již neokoušeli a nemohli okoušeti se stolu vědy, nemusí se ostýchati a s uzarděním hleděti na své děti, jež vědeckými školami, akademiiemi a technikami prošly. Ušlechtily ducha svého — a o to přec jediné člověku se jedná — jinou cestou. Cestou křesťanství, jeho pochopením, *svoji živou a upřímnou věrou.*

II.

Tím ocitám se u druhé části svého thematicu, v níž hodlám jen krátce promluvit o tom, že ani *víra není výhradním majetkem jediného národa.*

Mám-li mluvit o tom, že víra jest majetkem všech, netřeba se zmiňovati, že nikde a nikdy, pokud lidská paměť sahá, nebylo národa, který by neměl nějaké víry. To již slavný řečník a filosof řecký *Plutarch* postřehl, když napsal ona známá slova: »Kdybys prošel celý svět, nalezněš města bez hradeb, bez krále, bez literatury, ale města bez chrámů a bez bohů, jež by nekonalo modliteb a nepřinášelo obětí, nikdo nenalezl.« (Plut. adv. Colot. c. 31.) *Lidstvo jako celek kráčelo vždy světem s věrou v srdci.* Zde hodlám jen o tom pojednati, že Ježíš přinesl *víru pro všechny*, víru, před jejíž světlem stará, falešná náboženství národní prchla, zmizela a že Ježíš založil *svoji církev pro všechny.*

Nejprv jen několik slov o *osobě zakladatele* nové víry a církve: Ježíši Kristu, jak nám jej sv. evangelia líčí. — Každý velký muž minulosti, jehož charakter dějepis nám zachytil, nese v sobě ráz svého věku = osobité vlastnosti svého národa, z něhož vyšel; jest zkrátka *velkým mužem své doby.* A čím kdo je větší, tím zřetelněji se v něm povaha jeho národa zrcadlí. Homer je typem velikého, hrdinského národa, Aischyl a Sofokles jsou hluboce myslící Řekové, Mojžíš, Isaiáš jsou typem sebevědomého, vyvoleného národa, vážný Tacit, — veliký Říman, obrazotvorností

neobyčejnou nadaný Dante, — veliký Ital, Shakespeare jest typem Angličana, Bossuet, — veliký Francouz. A kdo jest Ježíš Kristus? Rodem sice z národu židovského, ale povahou, charakterem *universální*.

Ni stopy u něho není o nějaké národní vyvýšenosti, nemá ni jediné, do oka padající vlastnosti, jež vyznačuje ten či onen národ. Nepatří výhradně ani tomu, ani onomu, *ale všem, nenáleží ani starověku, ani novověku, ale září všem věkům*. Řekové, Římané, národové němečtí i slovanští, američtí rudokožci, afričtí černoši, i obyvatelé odlehlé Polynésie jej chápou, jemu se klanějí jako Vykupiteli a největšímu Učiteli lidstva, a následující ho, nalézají štěstí v životě. Goethe jej nazývá svatým, typem a vzorem *všech lidí*.

A jedno jest nám pozoruhodné, že apoštolové, chudí Galilejci, na svých tradicích a názorech tak utkvěli, na přednosti svého národa si zakládající, dovedli ve svých knihách vylíčiti Ježíše, tak dalekého význačných znaků národa, jako Boha a při tom *i universálního člověka*. Jedině zvláštním vnuknutím Ducha sv., pod jehož ochranou psali, lze si vysvětliti tento zjev ve svatých evangeliích.

2. A tomuto všeobecnému rázu povahy Ježíše Krista odpovídá *i jeho učení*. I ono má ráz *universální, všeobecný*. »*Já jsem světlo světa*,« praví o sobě. Jeho jasná postava bude zářiti všem věkům, on předpovídá, že osvíti učením svým všechny národy.

A k tomu volí si 12 prostých rybářů od jezera genezaretského a posílá je do celého světa. Aby pak oni prostí, neučení, nezvyklí úřadu učitelskému, neznalí cest a jazyků, poslání svému dostáti mohli, sesílá jim Utěšitele Ducha sv. Ten je slabé a bázlivé posiluje, osvětluje, aby učení svého Mistra bez onoho úzkého hlediska židovského pochopiti dovedli, a propůjčuje jim *dar jazyků, aby každému národu v jeho řeči vlastní evangelium Kristovo mohli hlásati*. Jen mimochodem tu poznamenávám, že v tomto zázraku řečí, jenž o Letnicích se udál ve večeradle Sionském, každý křesťan, jenž význam zjevu cele pochopil, nejlépe vidí Duchem sv. osvětlenou a obhájenou pravdu *o rovnocennosti každé řeči*, o níž dnes namnoze ještě se chce pochybovati.

Apoštolové s tímto převzácným darem řečí počali konati své poslání. A prostý tento voj 12 mužů, který se rozešel, vykonal větší divy, velikolepější dílo, nežli voje stotisícové. Neboť, »*není možno vykládati nyní dějiny lidstva a při tom nepamatovati na skutky oněch rybářů*, kteří obrátili svět a hlásali nové evangelium svobody. Ti v službě Boží provedli úsilím svým věci mnohem podivuhodnější nežli jest ona slavná Anabasis 10.000 neb něco podobného.« (J. Müller.)

A jak to vysvětliti, že učení Ježíšovo na konec všichni národové přijímají a na jeho základech staví všechnu svoji kulturu? Vedle daru zázraků, jenž dán byl věrozvěstům, aby lid rychle je za pověřené poslance Boží přijímal, přičiňoval zajisté k tomu *i universální všeobecný ráz nauky samé*. Učení Ježíšovo to jest, jež duchu lidskému bez rozdílu národnosti ve všem vyhovuje. Ono odpovídá přesně ve svých pravdách nadsmyslných a nadpřirozených ke všem otázkám o původu, účelu a cíli člo-

věka a všeho stvoření a po své stránce přirozené učí ctnostem, které každému rozumnému, vášněmi dosud nezkaženému člověku se zamlouvají. »Anima humana naturaliter christiana,« pravil již církevní spisovatel Tertullian. Duše lidská svou přirozeností jest duše křesťanská.

Proto všichni, jimž z úst důvěry plných hlasatelů a bez všeho politického pozadí učení Ježíšovo bylo hlásáno, rádi tuto vznešenou nauku přijímali a stávali se údy církve Ježíšovy.

3. Není zde místa k důkazům, že církví Ježíšovou, pravou, jedinou, nepřerušenu ve svém vývoji jest jediné *církev katolická*. Kdo jen poněkud zná dějiny její, ví, že ona svým původem sahá až do dob Pána Ježíše a jeho apoštolů, ona jediná je rozšířena po celém světě mezi všemi národy a čítá více svých údů nežli všechny ostatní náboženské, křesťanské společnosti dohromady. Ona jediná je všeobecná, universální, *katolická*.

Písmo sv. slova: »katolická« pro církev ovšem nezná. Pán Ježíš mluvil sice k apoštolům: *Jděte do celého světa a učte všechny národy,*« mluvil o církvi své nezníčitelné, řka, že »*brány pekelné ji nepřemohou,*« její velikolepý vzrůst naznačil podobenstvím o zrně horčičném — ale slova: *církev katolická* ani Ježíš ve svých řečech, jež nám v Evangelích jsou dochovány, ani sv. apoštolové ve svých listech neuvádějí. Ale pojem již zde byl, byť scházelo slovo. A slovo se dostavilo, jakmile jednotlivci po svém vlastním rozumu učení Páně si vykládajíce, počali se odlučovati od původní své církve mateřské.

Sv. Ignác, biskup antiochenský († roku 114) první v listu svém (Ad Smyrnenses n. 8.) Církev Ježíšovu slovem tím označil, když napsal: *Ὁπου ἂν ᾖ ἡ Χριστός Ἰησοῦς, ἐκεῖ ἡ καθολικὴ ἐκκλησία*« Kde jest Kristus, tam je i katolická církev.«

Jméno »*katolický křesťan*« značilo již od 2. století vždy toho, kdo náležel k veliké, všeobecné Církvi, na rozdíl od sekt a bludařství, která se vždy dle svého původce, ale nikoli dle Krista jmenovala. A sv. Cyrill ve svých katechesích dí: »Církev naše zove se katolická, poněvadž ona po celém světě, od jednoho konce k druhému jest rozšířena, a poněvadž ona všeobecně a nepřetržitě všechny články k věření potřebné předkládá.«

Církev katolická je v pravdě všeobecná, universální, poněvadž měla a má poslání, aby všechny národy, šetříc ovšem jich zvláštností, v sebe pojala. Ona neměla nikdy jako skrytá, tajná náboženská společnost živořiti, ale měla státi se *církvi světovou*. Měla se státi *velkým vychovávacím ústavem lidstva pro tento svět i pro věčnost*. —

Proto také ona jediná ze všech náboženských společností křesťanských při své bohoslužbě často a pravidelně opouští zdi chrámové a vychází ven. Vychází, aby i jiné k sobě poutala; vědomí jejího poslání: »*Jděte do celého světa*« a »*kažte i se střech*« se tu vyplňuje.

4. A vizme její rozšíření, její všeobecnost po celém světě. Když za císaře Augusta narodil se Ježíš Kristus, říše římská objímala svými ocelovými svaly skoro celý známý svět. S tesknou předtuchou do budoucnosti jeden z největších spisovatelů tu po-

znamenal: »*Říše stíně svojí velikostí.*«*) A přece kolik ještě bylo zemí a říší, kam stín orlů římských nepadal! Veliký císař Napoleon, nenepodobný imperatorům římským, prošel od egyptských pyramid až k moskevskému Kremlu. Ale země, jež mezi těmito obrovskými milníky se rozkládala, byla příliš veliká, než aby ji, mohl zmoci a jí vládnouti.

Ale církev katolická obešla celý svět, má všude své údy své chrámy a školy, své biskupy, kněze a věřící. Světlo její, jež viditelně soustřeďuje se v slavném náměstku Petrově, Lvu XIII., vyzařuje z jeho učitelského stolce v Římě do celého světa. — A dnes může sv. Otec rovněž jako kdys velký císař Karel V. říci: »V mé říši slunce nezapadá.« Má všude své věrné ovečky, duchovní své syny a poddané, kteří s tím větší důvěrou, láskou a oddaností k němu lnou, čím méně, nepřátely sklíčen, může žezlo mocnářské v ruce třímati. *Vládnět svým věhlasem, láskou, moudrostí, modlitbami a žehnáním.* A ty jsou pevnější tmel, mocnější páska, jež poddané s panovníkem pojí, než ocelové zbraně, jícny děl a lesk mečů a bodáků. A jestli jsou dle hesla Leopolda II.: »*Srdce poddaných největším bohatstvím králů,*« pak můžeme zajisté říci, že sv. Otec, panující Lev XIII. jest nejbohatším vladařem celého světa.

5. Veřejné mínění, ona hrozná příšera, udržovaná nesvědomitými lidmi, živená smolou a tukem jako onen babylonský had a při tom skoro nezničitelná, znetvořilo ono veliké, slavné jméno: »*Katolický*«. Když na vrcholech vědy začalo svítiti falešné světlo osvětářství, nevěra stala se koncem 18. století modou lidí »intelligentních« a víra byla jako popelka odkázána do srdcí lidí prostých a neučených, tu veřejné mínění aspoň poházelo blátem pomluvy tu, jíž nechtělo přiznati její velikost — církev katolickou. A slovo katolík mělo význam jako: obmezený, stupidní, hloupý.

»*Ale i slova mají právo na spravedlnost.*« (Hello.) Nesmí se vyškrtnouti ta, jež byla poskvrněna. Třeba je vrátit řeči, umístit do pravého světla, očistiti z nich, co na ně zloba nepřátel nanesla. Církev katolická, do pravého světla historie postavená, září zajisté leskem, jakým žádná jiná společnost ať politická, ať náboženská vykázati se nemůže. Ona má velikou, slavnou, požehnanou minulost za sebou. I přítomnost její je slavná, a kdo ji jinak vidí, podobá se člověku, který vypouklým zrcadlem na předmět hledí. Vidí jej znetvořený, zkreslený, pouhou karikaturu. A mnozí právě pod tíhou tohoto veřejného mínění, jež z Církve katolické dělá karikaturu, se krčí a ostýchají hlásiti se k svému duchovnímu příslušenství. A snad by před areopagem těch, jimž veřejnost zavěsila gloriolu vědy kol čela, styděli se hlásiti k své Církvi, kdyby ta lepší část jich duše jim nepravila: Nebudeš zapírati svojí *matky*.«

A přece nám je třeba se rozhlédnouti do minulosti, abychom poznali, k jaké společnosti, k jak vzácnému a vznešenému rodu náležíme. Jen potřebí, abychom jako starý, schudlý šlechtic,

*) Res est praeterea et immensi operis, ut quae supra septingentesimum annum repetatur et quae ab exiguis profecta initiis eo creverit, ut jam magnitudine laboret sua.« Livius; předmluva § 4.

zasloužilého rodu, při vzpomínkách na své předky činí, rozpo-
mněli se na své příslušenství a sebevědomí, ušlechtilá hrdost
zase se nám vrátí.

Stalo se kdys, že jeden uvědomělý katolík usadil se v kra-
jině, již výhradně obývali protestanté. Tu jeden z nich, chtěje
poukázati na rozdíl víry, tázal se ho s patrnou škodolibostí:
»Slyšte, neleká vás myšlénka, že, až jednou umřete, tělo vaše
bude uloženo mezi těla protestantů a prach váš pomíchá se
s prachem naším? A katolík na to klidně odvětil: »Nikoli; toho
se nelekám. Vyžádám si pouze, aby mi vykopali hrob o několik
střevíců hlubší než vám. Tam prach můj se shledá s prachem
katolíků.« A měl pravdu. Vždy platí ona okřídlená slova velikého
Görresa: »*Kopejte hlouběji a všude přijdete na katolickou půdu.*«

Všechna věda nynější, všechny články víry a mravní zá-
sady, jež byly a jsou dosavad onou hybnou silou kultury a spolu
piliři lidské společnosti, vyšly z Církve katolické. Vše, čím se
nynější svět chlubí: školy obecné, university, velké vzory umění
i věd, vyšly z rukou církve katolické a její velkých synů. A nám
jest jenom oprášiti starý svůj erb, ukázati onen punc katolického
křesťanství, jenž na všem, co jest velikého a ušlechťujícího do-
savad se nalézá, abychom s plným sebevědomím vždycky mohli
řici: »*Jsem křesťan a katolík.*«

X.

Památky historické, svědčící o lásce k vědě i víře shledáváme jak u všech národů, tak i u nás.

Dne 11. března 1902 přednesl dr. VÁCSLAV ŘEZNÍČEK,
skriptor knihovny Musea království Českého.

Velectené shromáždění!

Mým úkolem zde jest dnes pojednati o tom, že památky historické, svědčící o lásce k vědě i k víře, shledáváme jako u všech národů, tak i u nás.

Nepochybným a nikým nepopíraným a nevyvracovaným faktem jest, že dějiny všech národů, t. j. jejich osvěta, její ráz, pokrok a rozvoj závisí největším dílem od jejich smýšlení náboženského anebo od vlivu, jež na ně měla nebo má víra národů a států sousedních.

Vlivy náboženství na vzdělanost a osvícení národů jsou všude patrné tak, že vlastně hloubka nebo mělkost víry bývá pravidelně nejpřednějším dělidlím, které různé kultury od sebe ostře ohraničuje.

Nelze zde dnes šíře pojednávat o tom, jak ve kterém národě nebo státě víra s osvětou byly či jsou spojeny, avšak uvéstí sluší, že není na zeměkouli národa, při němž by bylo nebyvalo náboženství základem jeho věd a jeho kultury, jak rozmanité historické památky o tom svědčí. Láska k vědě byla všude vždycky jen poměrnou ozvěnou lásky k víře.

Ať uvažujeme o egyptských pyramidách, ať se zabereme do památek buddhismu, ať čteme o chrámu Šalomounově, ať sledujeme umění řecké, ať obdivujeme státnictví římské, ať se zamyslíme nad kvadratickým letem nynějšího vzrůstu říše ruské, všude nalezneme pod bohatými a úchvatnými květy vědy silné a mocné kořeny víry, z nichž jedině osvěta, moc a sláva národů těch vypučela.

Historické, zachování a úcty hodné památky národů sáhají obyčejně zpět jenom až do té doby, kdy víra jejich rozvinula se tou silou, která veškeren jejich státní a společenský život pronikla a ovládla, aby mu svůj kulturní ráz vtiskla. Dle výše pokroku nebo nepatrnosti rozvoje náboženství stojí národové buďto na vyšším nebo nižším stupni kultury, t. j. rozvoj věd a umění byly obyčejně pravidelně podmíněny poměrným rozvojem víry.

Týž zjev jest obzvláště patrným i u našeho národa českého. Jeho osvětový i státní rozvoj a pokrok provedeny byly vírou křesťanskou, což také veškeré jeho historické památky dosvědčují.

Z dob předkřesťanských v Čechách máme historických památek poměrně jenom velice poskrovnu. Po většině jsou pouze takové, jež nalezeny byly ve hrobech a mohylách. Jasných a spolehlivých pak zpráv historických o osudech našich vlastí za dob pohanských jest málo a to málo zahrnuto jest ještě v mlhavé roucho bájí a domněnek, z nichž vyniká jako bezpečná pravda na př. zaznamenání, že do Čech zajíždívali židé zakupovat především otroky.

Z trosek těch dá se sice sestrojiti přibližný a částečný obraz, jak asi život lidu ve předkřesťanských Čechách v některých směrech vyhlížel, avšak obraz ten jest celkem chudičkový, neboť tehdejší obyvatelé Čech národem kulturním nebyli. Byli to zástupy různým zjevům přírodním klanějících se kočovných zemědělců a pastevců, pod nimiž půda ve stálý a trvalý domov dokonale utuhla teprve pod vlivy učení víry Kristovy.

Lid ten byl však nade všechnu pochybnost nadání neobyčejných, schopností vzácných a myslí spanilé a ke všemu lepšímu ochotně nakloněné. Neboť sotva že se světlo zásad křesťanských nad jeho krajinami rozzářilo, ihned lze dle historie pozorovati, že blahovolné jejich úděly se zde jako kouzelnou rychlostí šířily a domácněly.

Světlo učení křesťanského nebylo do Čech, jako do ostatních slovanských zemí polabských, přinešeno na ostří meče výbojných králů německých, anobřž do zemí našich přinesla je bratrská láska svatých věrozvěstů slovanských od východu.

Obřad slovanský došel v zemích Českých nemalého rozšíření, tak že v jazyce jeho byly zde vzácné svaté knihy sepisovány, jak zachovaný toho doklad z rukou prý sv. Prokopa, opata kláštera sázavského, písmem slovansko-cyrilským psané evangelium dokazuje. Rukopis tento, jedna z nejstarších zachovaných památek literatury cyrilsko-slovanské, došel podivnými osudy přes Cařihrad do Francie, kde se mu dostalo té znamenité cti, že počítán byl mezi nejdražší klenoty říše francké a sloužíval králům francouzským za ono písmo svaté, na němž v Remeši skládali svou královskou korunovační přísahu.

Že však slovanský obřad z Čech záhy vymizel a valněji trvalých historických památek své kultury zde nezanechal, to stalo se následkem od Čechů nezávislých událostí politických. Když totiž pohanští Maďaři vpadli do říše velkomoravské, ji ztroskotali a na většině její rozlohy se usadili a pány jejími se stali, tu následkem toho slovanským křesťanským obřadem spravující se Čechové pozbyli přímého spojení s východními krajinami slovanskými a tudíž také s kolébkou a pramenem obřadu toho. Z pochopitelných příčin nepěstující žádné přátelských a důvěrnějších styků s pohanskými divochy maďarskými postupem doby docela přirozeně jako křesťané splynuli v ohledu církevním s církví západní, a slovanský obřad v zemích českých, postrádaje všech dalších živých a přímých styků se slovanskými krajinami východ-

ními, jako lampa čerstvým olejem nedolévaná v Čechách bez násilí a tiše sám postupem doby vyhasl.

Hledati v tom nějaké agitace může dnes leda jenom ten, kdo v českých dějinách příslušného podrobného rozhledu postrádá, neboť když Čechové později Maďary pokřestili, učinili tak již obřadem latinským a tím mezi sebou a mezi slovanskými národy východními sami zvýšili položenou Maďary hráz, která napotomní všechnu spojitost jejich se slovanským východem i ve příčině obřadů církevních přerušila, čímž další kultuře české dán byl trvalý a jediný ráz křesťansko-západní.

Toho jsou doklady četné, že světlo víry křesťanské slovanskými věrozvěsty v zemích Českých roznicené šířilo se zde v jejich duchu, že kultura a vzdělanost křesťanská má u nás kořeny slovanské, avšak poloha vlastí našich diktovala pro budoucnost národa českého událostmi politickými jiný směr již brzy po jeho pokřestění, jako byla pro osudy jeho rozhodně důležitou napotom ještě vícekráté.

Tolik bylo vhodné předeslati, abychom nepovšimnutými ne nechali historické památky a historické tradice z prvních dob křesťanství v zemích Českých, kdy toto začalo blahodárně na mysl i na celý způsob života českého lidu působiti a český lid v národ a stát kulturní přetvářeti.

Křesťanství ihned po svém příchodu do Čech budovalo českému lidu nejenom chrámy, ale ono mu také zároveň otvíralo školy ne pouze doma, nýbrž vodilo syny jeho také na vyšší učení za hranice, jak se v různých památkách historických bezpečně dočítáme.

Čechy pod vlivy víry křesťanské rychle rostly v mocnou říši, v níž nastávaly uspořádané poměry společenské, právní i majetkové. což nasvědčuje tomu, že oddanost a láska k víře vyvolávala zde také zároveň smysl a lásku pro rozmanité platné vědy a umění. Zachované stříbrné mince prvních českých křesťanských knížat svědčí o tom, že pod žezly jejich vědy státní, právní a obchodní začaly se v Čechách vyvíjeti a zachovaná přilba a drátěná košile knížete Václava Svatého dokazují, že čeho nabyt občan pilný, vojenské umění snažilo se chrániti.

Když pak Čechové domohli se zřízení biskupství v Praze, to znamená, že ve středu jejich vyspělo a uzrálo již tolik mužů, kteří se honosili takovou měrou vzdělanosti, že se mohli ujmouti řízení duchovních záležitostí celého národa, jehož kněžími nemohli býti zajisté žádní cizozemci, ale poměrně vědecky všestranně vzdělaní mužové domácí, kteří byli lidu nejenom rádci duchovními, ale také i učiteli školními, přátely právními a lékaři. Proto pokládám zřízení biskupství Pražského za jednu z nejstarších, nejvzácnějších a nejdůležitějších historických památek, svědčících o lásce k víře a k vědě u nás.

Láska k víře během dvou století sjednotila a spojila řadu českých kmenů v jeden jednolitý mocný národ, jehož knížata pod žezly svými soustřeďovali napotom celé říše, jež byly prvními pokusy o utvoření nynějšího mocnářství rakousko-uherského. Proto říše Boleslavů a Břetislavovu nutno uvést mezi nejvzácnější historické památky české, z nichž státoporná a pořádku milovná láska.

k víře vyprameňovala tolik užitečných vznětů k vědění a umění, že blahodárné jejich působení a ovoce nezůstalo bez povšimnutí u národů a států se pokřestěnými zeměmi Českými hraničících.

Proto také Čechům dostalo se té vzácné a znamenité cti, že ukázavše, jak osvěta z víry křestanské plynoucí na ně blažoploidně působila, byli o to požádáni, aby prostředkem křestu štěstí spasení svého sdělili nejenom sousedním bratrským Polanům, ale i divokým Maďarům, jejichž pokřestění jsou v dějinách světových nej přednější historické památky, jimiž se Čechové honositi mohou jako nejskvělejšími důkazy své lásky k víře a k vědě.

Pokřestění dvou mocných národů, a — pokřestění cestou a způsobem křestanské lásky a přátelství bylo ze strany Čechů provedeno zajisté muži na svou dobu neobyčejně vzdělanými. Pokřestěním těm musila nepochybně a nezbytně předcházeti celá řada státních a právních jednání a zejména učitelského působení, což všecko z lásky k víře vyplynulo, ale spočívalo na vědeckých základech, mnohých vědomostech a mohlo to býti provedeno jenom s nemalou dovedností. Nelze o tom pochybovati, že Čechové měli ku provedení tomu dostatek působilých osob, které z lásky k víře věnovaly se také pracím osvětovým, v rámci víry pěstující platné vědy a užitečná umění, o něž pohanští sousedé jejich tak stáli, že Čechy o sdělení víry křestanské t. j. o cestu k nim požádali.

Po Čechách během tří a čtyř století po zavedení zde víry křestanské zbudována byla sta chrámů, zakládány tu kláštery a kollegiální kapitoly, jež byly ihned zároveň opatrovány školami, na nichž rozmanité a užitečné a před tím v Čechách neznámé vě y byly pěstovány, což český dějepisec Fr. Palacký doprovází touto charakteristikou: »Ústavové k chování duchovenstva, klášterové a řehole byli v tomto věku přední buditelé a opatrovatelé osvěty křestansko-evropské.«

Proto netřeba dále podrobněji dokazovati, že láska k vědě a k víře šly v českých zemích od nejstarších historických dob, jak památky svědčí, ruku v ruce, jedna druhou podmiňující.

Jako přední a světlé historické památky, které stále živým slovem časy tyto nám ozařují a objasňují, sluší uvésti zachované z dob oněch kroniky českých dějin, jež zaznamenávány a sepišované byly representanty tehdejší české vědy a osvěty, kteřížto representanté byli napořád z kruhů duchovenských.

Z půdy křestanské vědy vyrostly české letopisy Kosmovy, kterýžto muž a otec dějepisu českého byl kanovníkem kostela Pražského. Vedle něho kroniku českých dějin psal pražský biskup Daniel a jeho tajemník Vincentius, dále pak Jarloch, opat milevský. Knihy těchto mužů jsou nejenom svědectvími křestanského kulturního života státu a národa českého, ale jsou také historickými památkami naznačujícími, z jaké půdy kultura ta rostla.

Křestanství se v Čechách vzdělanosti neprotivilo. Naopak. Láska k víře rozšiřovala a upevňovala zde lásku k vědám.

Na hradě Pražském u kapituly kostela sv. Víta kvetlo již od XI. století tak řečené menší jenerální studium, kteréž ale v rozbrojích a bouřích r. 1248 zaniklo. Pod Přemyslem Otakarem II. oživilo poznovu a nabylo brzy takové pověsti, že bylo navštěvo-

váno nejenom od studentů domácích, ale i od cizozemců, kteří toužili po nabytí vyššího školního vzdělání. V posledních letech panování Přemysla Otakarova činí se zmínka o mistřích Očkovi a Bohumilovi, kteří tam učili grammatice a logice a o mistru Řehořovi, z rodu pánů Zajíců z Valdeka, napotomním biskupu Pražském, který dle Aristotela přednášel o věcech přírodních.

Také u kapitoly Vyšehradské byla škola, ve které se učilo grammatice, rhetorice a logice. Historie pak vídeňská podává zprávy o zvelebení tamějšího školství, jež provedl český král Přemysl Otakar.

Působením z lásky k víře zavedenými v Čechách školami povznešena zde úroveň všeobecné vzdělanosti do té míry, že i právo začalo se zde pěstovati způsobem vědeckým, tak že již za krále Přemysla Otakara II. zavedeny byly v Čechách veřejné právní knihy, tak zvané desky zemské, do nichž zapisovány byly netoliko důležité záležitosti osobní, ale vtělována byla do nich také sněmovní, tak že brzy řídily se jimi veškeré zákonodárství zemské a poměry právní, a knihy ty byly základem zákonného pořádku, bezpečnosti majetku a úvěru v zemi.

Vědy právní na základě křesťanských řádů a za přispění a působení z víry plynoucích pohnutek rozvily se v Čechách tak, že výsledky jejich jsou a budou stále předmětem obdivu, k jaké přesnosti a dokonalosti pěstování věd právních a státních ve království Českém dostoupilo, o čemž jako historická památka svědčí slavná stará česká právnícká literatura, v níž především vyniká až do XVIII. století platné české právo městské.

Křesťanské řády a pod vlivy jejich zavedené zákony otevřely kulturnímu světu přístup do Čech a Čechy odměněny za to tím, že zde nalezeny byly ve stříbrných horách skryté nepřeberné poklady vzácného kovu, jehož těžení stalo se napotom pramenem nikde jinde v tehdejší středověkém světě neexistujícího bohatství a tím zvýšení moci státu českého, tak že králem Václavem II. zavedený stříbrný groš pražský, jehož počítalo se na hřivnu stříbra kopa kusů, byl napotom po celá století nejpřednější a směrodatnou kursovní hodnotou a nejhledanějším platidlem v celé Evropě.

Zavedení křesťanského právního pořádku, jímž se Čechy honosily, mělo již v době panování Přemysla Otakara II. ten pro vlasti české užitečný a platný výsledek, že Čechy následkem polohy své staly se střediskem obchodu středoevropského. V Praze zastavovali se a vykládali kupci nizozemští i vlašští, aby odtud dále do Uher a do Polska obchodovali. Proto při rádech, jež se v Čechách se křesťanstvím ustálily, vzmožila se říše česká v činitele, že panovník její nabyl hodnosti krále a požíval nejpřednějšího hlasu v politických záležitostech evropských

Láska pak k zásadám víry křesťanské vyvodila také v Čechách tehdy ve světě velice vzácnou snášelivost k jinověrcům, neboť zajisté jenom na základě pokroku vědy a osvěty, vedeném duchem křesťanským se stalo, že za krále Přemysla Otakara II. byla v zemích Českých zákonem zavedena shovívavost a lidskost oproti všude jinde tehdy nejkřutěji pronásledovaným židům.

To by byl celkem asi stručný přehled předních důležitějších historických památek českých z doby panování Přemyslovců. Pa-

mátky ty svědčí, jak láska k víře s pramenící z ní láskou k vědě z pohanských zemí v časech nepoměrně krátkých utvořila kulturní stát prvního řádu. Podrobnosti konec tohoto období líčí náchází se v tak zvané kronice zbraslavské, již sepsal Petr Žitavský, opat cistercienského kláštera ve Zbraslavi a důvěrník i osobní přítel krále Václava II., kteroužto obsažnou knihu sluší pokládati za památku, jež nám v nejhojnější míře osvětluje poměry panující v Čechách na konci vladaření rodu Přemyslova a potom na prahu nastupující další doby, již v českém státě zavedla nová královská dynastie lucemburská.

Frant. Palacký pak vlivy toho působení lásky k víře a vědě na český lid za oněch časů doprovází tímto svědectvím: »Utěšený zjev ve mravní povaze lidu českého té doby byla nepopíratelná převaha čistoty mravů a kázně, manželské věrnosti a panické zachovalosti obojího pohlaví, zakládající se na přirozené a hluboko zakořeněné zbožnosti.«

Patříce pak v dějinách českých na doby další, přicházíme ke vladaření Karla IV., otce vlasti i Čechů, jehož panování vyvíká v rozbouřené historii národa našeho jako stkvoucí, pevný, světlý maják ve skalistém moři za temné noci, k němuž český národ ještě dnes přes minulé půltisíciletí zpět zraky své upírá. Tento český panovník nehynoucí vděčné paměti proniknout nejhlubší a nejvroucnější vírou a jsa jedním z nejosvícenějších mužů své doby jako »pán tehdejšího světa« ve své zbožnosti upevnil křesťanský rozvoj české kultury pomocí zřízení vysokých škol, prvních ve střední Evropě a potom silou víry a vědy zabezpečil státoprávní postavení a trvalé svazky zemí státu českého, při čemž za posvátný symbol jejich povahy a jednoty zřídil a ustanovil korunu patrona a dědice české země sv. Václava.

Kdybychom si dobu panování zbožného českého krále Karla IV., a tím jeho na základě lásky k víře a k vědě zavedená a provedená zařízení a opatření a jejich až na naše dny sahající blahovolné důsledky z dějin českých odmyslili, tu bychom dnes na světovém jevišti staroslavné České království a jeho český národ asi marně hledali.

Karel IV., krví a povahou svou jednak český Přemyslovec a jednak francouzský Lucemburk, pravověrný křesťan nejryzejšího zrna, spatřoval přední požehnání a zabezpečení národa a státu českého v tom, že víru lidu svého hleděl zvýšiti, zvelebiti, zušlechtiti a upevniti pěstováním věd v jejím křesťanském duchu a domácí neodvislosti.

Nejpřednější péčí a starostí jeho bylo, aby splnění došlo nejvroucnější přání Čechů od kolika století a sice aby církve česká vymaněna byla z područí arcibiskupství mohučského, což vždycky před tím politika německá zmařiti dovedla. To se však Karlovi IV. šťastně povedlo, když před kardinály také i přísahou stvrdil, že jazyk český jest slovanský a od německého skutečně rozdílný a že Praha od Mohuče jest dvanácte dní cesty vzdálena. Dne 30. dubna 1344 vydána byla ona slavná bulla, kterouž dosavadní pražské biskupství na arcibiskupství povýšeno a další bullou ze dne 5. května 1344 přeneseno bylo také právo koruno-

vati českého krále z arcibiskupa mohučského na arcibiskupa pražského.

Tím nejen česká církev, ale i český stát z německých vlivů a závislostí úplně vybaveny a Karlovi v prvním pražském arcibiskupu Arnoštu z Pardubic dostalo se přítele a pomocníka ducha nejspanilejšího a vzdělanosti nejvyšší. Arnošt z Pardubic byl papeži již dříve osobně znám a od něho vysoce vážen. Jeho povýšení na arcibiskupa bylo dne 21. listopadu 1344 v Praze oslaveno velkolepou slavností, při níž položen byl základní kámen ke stavění metropolitního chrámu sv. Víta na hradě pražském v podobě, v níž za dnů našich ke svému dobudování dochází.

Další nejpřednější starostí Karlovou bylo, že trvale ustanovil a určil státoprávní poměry české jak zahraniční tak domácí, potvrdiv jako německý císař Českému království 12 majestátů, z většího dílu pod zlatou bullou, jimiž ustáleny a vymezeny veškeré svobody a práva království Českého vůbec a pak oproti říši německé a upraveny poměry příslušnosti Moravy, Šlezska a krajů budišínského a zhořeleckého ku koruně české na věčné časy budoucí.

Vedle tohoto státoprávního ustálení říše české pečoval Karel horlivě o duševní povznesení národa a státu českého provedením myšlenky již svého děda krále Václava II., docíliv dne 26. ledna 1347 od papeže svolení ke zřízení vysoké školy v Praze, jejíž zakládací listina pod zlatou bullou vydána byla dne 7. dubna 1348. Vysoká škola pražská zřízena byla dle vzoru university pařížské, rozdělena jsouc ve čtyři fakulty tak, jak tomu při ní dodnes, a vrchní její řízení svěřil Karel arcibiskupovi Arnoštu z Pardubic, jenž následkem toho pro sebe i pro své nástupce zaujal důstojnost kancléře celé university. Za pomoci a vlivů Karlových zorganizovali se také v Praze všichni pracující umělci t. j. malíři, sochaři, řezbáři, zlatníci, štítaři atd. v jednotu čili bratrstvo, jež se zde při životě udrželo až do XVIII. století.

Během doby své vlády zdobil Karel IV. Prahu stavbami nových klášterů a kostelů a podnikl vybudování hradu Karlštejna na místě pro tehdejší válečné umění nedobytném. Na Karlštejně uložil Karel IV. vše, co bylo v Čechách nejdůležitějšího, nejvzácnějšího a svatého, zejména korunu svatováclavskou a jiné klenoty, pak koruní archiv a všechny svaté reliquiæ, jichž byl horlivým a nadšeným sběratelem. Hrad ten ve dnešním svém obnovení hlásá a každému v duši mluví o velikosti víry a o spojeném s ní nadšení pro umění osvíceného svého budovatele.

Zbožný tento vladař, jak mu historie vysvědčuje, při své lásce k víře byl bez odporu nejučenější císař středověkosti a jeden z největších učenců svého věku. On nejenom pěstování věd podporoval, ale on sám je také pěstoval a jako panovník také něčemu rozuměl. Za jeho vladaření vedle mnohých trvalých historických památek stavitelských a uměleckých vznikly také vzácné spisy historické, jež k ponuknutí Karlovu spisovali především kanovník Pražský František, Jan Marignola, proslulý cestovatel po východě, Přibík Pulkava z Radenína, Pražský kanovník Beneš Krabice z Vajtmíle, opatovický opat Neplach, atd.

Co všechno Karel IV. z lásky k víře pro vědu a umění jenom v Praze vykonal, to již před více než-li 70 lety oceněno bylo těmito slovy: »My Čechové i po pěti bouřlivých stoletích, která uvalila na vlast naši záhuby bez počtu, nemůžeme téměř ani kroku činiti, abychom imposantními pomníky, ježto věkům vzdorovati se zdají, upomínání nebyli na panovníka, kterýž je po sobě pozůstavil, duchem svým je obživiv; neb náhodou snad město, ve kterémž žijeme, založeno jest od něho, ulice, kterou kráčíme, vyměřena od něho, chrám Boží, ve kterémž se modlíváme, od něho zbudován, most po kterém z města do města se ubíráme, od něho postaven, škola, ve kteréž vzdělání jsme nabyli, založena od něho, ba samo to víno vlastenské, kterým se živíme, jeho působením k nám přivedeno atd. Proto máme to přesvědčení, že velkolepé idey a podniky, kterými zakládá i chová se blahobyt národův a státův, najdou se v působení tohoto panovníka všude uskutečněné, an okrotiv všeliké bujné násilníky domácí, uvedl pořádek, pokoj a bezpečí do všech poměrův, hájil právo a zákon, množil a pojistil důchody státní, vzbudil v národu průmysl kvetoucí v obchodu i v živnostech, v hornictví i v rolnictví, též lásku k naukám i k umění a ušlechtiv mravy, zvelebil i náboženství.«

Po něm za panování syna jeho Václava IV. nastalé bouře, za jejichž původce následkem doposud neprovedeného podrobného probádání historie oněch časů uvádí se především mistr Jan Hus, přivodily do osudů národa a státu českého na kolik století spousty zmatků, o nichž se zde šířiti není účelem tohoto pojednání.

Po mém mínění ono hnutí, k němuž podnět úhrnně připisuje se Husovi jako knězi, má daleko menší povahu náboženskou, neboť při podrobnějším sledování jeho zjevuje se v něm značně mocnější stránka politická, národní a sociální, hledící vymaniti český národ z nadvlády nebo spoluvlády, jež na něho poloha jeho vlastí, obklopených živlem německým, uvalovala. Hnutí husitské mělo přímé příčiny a tendence rázu materiálního, ono mělo především důvody hospodářské, jež však přiosřeny vroucností národní zdály se vyznívati proto jako hnutí čistě náboženské, poněvadž v čele jeho stáli čeští vzdělanci své doby, kteří byli dle tehdejšího způsobu příslušníky stavu duchovního.

Když bylo průběhem třicetileté války o tom mečem rozhodnuto, jakým směrem se má politický a náboženský život národa našeho příště bráti, tu začala především víra zpustošené a ponížené království České z jeho smrtelných ran léčiti a sice pilným pěstováním vědy a horlivým zřizováním školství.

Jesuita Bohuslav Balbín v nejpřednější řadě a s obdivuhodnou vroucností a důkladností budil a oživoval starého českého ducha bouřemi v uštvaném národě, jemuž napsal celou historickou literaturu, která byla štědrým vrchovištěm, z něhož byly vypráhlé nivy české vědy a národního sebevědomí po dlouhá desetiletí osvěžovány a k novému životu posilovány. Po něm další práce v tomto směru, když pro krátkost času jiných neuvádím, ujal se křížovník Beckovský, jehož »Poselkyně příběhů národa českého« byla další oporou ducha českého.

Z nově po českých zemích založených klášterů a spojených s nimi škol, začala se po celém národě znovu rozlévati vzdělanost

a láska k vědě, tak občerstvující a sílící měrou, že válkami a rozvratem k smrti unavené království během jednoho sta let vstávalo a hlásilo se znovu k životu jak duševnímu, tak i politickému. Víra křísila zde vědy a ty budily starého ducha českého a množily nové národní bohatství.

Kláštery a duchovenstvo ducha českého lidu nezatemňovaly, ale z jejich kruhů šířilo se světlo, jímž ozařovány byly cesty, po nichž se mohl český národ dostat a po nichž také skutečně opětně došel ze svého ponížení k novému slušnému postavení v řadě kulturních národů.

Představme si jenom, co by se bylo z českého lidu stalo, kdyby po uzavření míru vestfálského nebyly nově založené kláštery svými školami a duchovenstvo působily tak, jak na ducha českého skutečně působily. Vždyť především národnímu a vlastenecky vroucímu smyslu protireformačního duchovenstva sluší děkovati, že český národ nezmizel s jeviště světového. Možnost toho spočívala jedině v jeho rukou, a bylo by se mu za její provedení dostalo jenom vysokého vděku.

Nechci se o tom šířiti, že Čechové již r. 1683 a mezi nimi krevní příbuzní r. 1621 popravených českých pánů se vnukem starého Kaplíře ze Sulevic v čele, udrželi a zachránili chrabrostí svou Vídeň před útoky Turků dotud, než-li jí polský král Jan Soběský ku pomoci přichvátal, což znamenalo při Češích vzácnou sílu víry a plynoucích z ní rytířských a křesťanských ctností, jež v nich nové katolické duchovenstvo a školství vzbudilo a odchovalo, ale uvádím, že vedle víry byly v českých klášteřích pěstovány také tou nejhojnější měrou rozmanité užitečné vědy, jak o tom priorita sestrojení hromosvodu žambereckým rodákem luckým mnichem Prokopem Divišem svědčí, když se o jiných případech nezmiňuje.

Ze klášterů českomoravských vycházeli ne pouze dobří kazatelé slova Božího, ale také výborní matematikové, astronomové, inženýři, ekonomové, malíři, sochaři, řezbáři, přírodopytci, strojníci a stavitelé a kdo by se mně bál toto na slovo věřiti, toho k vůli přesvědčení se odkazuju, aby se prošel kolem budovy od jesuitů více než-li před dvěma sty lety postaveného Klementina, aby je obešel a stavbu jeho srovnal se dnešními novými stavitelskými opatřeními, jež okolí jeho zejména na straně Platněřské ulice asanují. A tu každý na první pohled sezná, že Klementinum bylo před dvěma stoletími od jesuitů založeno tak, jako by tito tehdy měli po ruce teprve nyní nedávno schválené regulační a asanační plány a zásady našich nejproslulejších inženýrů XIX. století.

Postačí totiž jenom zvýšení a násyp úrovně okolních ulic nad výši nejvyšších povodní a staré Klementinum bude v asanované čtvrti státi tak, jakoby bylo dnes dle asanačních pravidel vystaveno, tak že na tuto asanaci vlastně již 200 let čekalo. To jest zajisté také zajímavá historická památka svědčící, že láska k víře dovedla milovati a pěstovati také i vědy způsobem, jehož prozíravost přichází u nás teprve až po kolika stoletích na denní pořádek.

Láska k víře pak v XVII. a XVIII. století nepěstovala vědy u nás jenom ve školách, ale ona je také ochotně a nezištně mezi

lidem popularisovala, neboť prostřednictvím »Dědictví sv. Václava« rozšiřovány byly mezi četby dychtivý lid celé spousty užitečných knih poučných.

Dále z lásky k víře pěstovány v zemích českých zpěv a hudba, jež z kostelů a ze škol po všem lidu rozšířily vzácný a ušlechtilý smysl hudební, jímž dnes český národ vyniká a slyne, dobývá si takto v cizině nejen čest, ale také miliony.

Aby pak nemajetní mohli se vědám a uměním věnovati, založeno v Čechách z lásky k víře a na její podnět sta a sta studijních nadací, jejichž základní kapitály reprezentují ohromná bohatství jak na hotovosti, tak na statcích, jež ročně vynášejí statisíce na rozdělení mezi potřebné studenty. Seznam nadací českých v posledních letech vydalo místodržitelství království Českého v devíti objemných foliantech a dobré dvě třetiny stipendií těch, určených ku podpoře, pěstování a rozšiřování vědy zřízeno bylo z lásky k víře.

Láska k vědě pozvedla u nás také i umění lékařské, neboť z lásky křesťanské zřízené nemocnice byly u nás prvními místy, kde léčení vědecky prováděno a nemocnice milosrdných bratří v Praze, bývala vlastně první praktickou klinikou lékařské fakulty university Pražské.

Když pak v XVIII. století začínaly se rány za věků předešlých národu českému zasazené cválem celiti, tu vstal proti němu nejnebezpečnější jeho nepřítel. Pruský královský dům projevil doposud chované své touhy po zmocnění se celého státu českého skutky, pro něž v zemích českých připravoval půdu rozmanitými agitacemi.

Pruští politikové již před dvěma sty lety dobře věděli, že kdo se chce některé říše zmocniti, že především musí buď podtíti nebo podvrátiti státní vědomí a národní cit lidu, a to že se mu v českých zemích podaří jenom tehdy, když ucpe a zničí prameny, z nichž se státní vědomí a národní cit lidu prýští.

Prameny těmi byly u nás v první řadě víra a proto na vážnost, jednodušnost a instituce této víry bylo se strany pruské zaútočeno, a — to pod lesklým a svůdným heslem rozšiřování »osvěty a pokroku,« kteréž předstírajíc rozplašování tmy ze zemí našich stalo se jedním z největších bezpráví, jaké kdy na některém národě pod zástěrou vzdělanosti bylo spácháno.

Falešní rádcové různými předstíráními a sofismaty dokázali také, že pod nátlakem jejich vývodů bylo v říši naší přivoleno ke zrušení největšího dílu klášterů, což postihlo především země české, kde z ústavů těchto z lásky k víře prostředky osvětovými i hmotnými bylo působeno ke vzdělání a povznesení českého lidu a k rozmnožení nové české intelligence, a to jak zachovaná svědectví a zachované školní knihy svědčí, především jeho jazykem českým.

Co pak donesl tento z pruských agitací stejně proti národu českému jako proti jeho panovnické dynastii upředený skutek »osvěty a pokroku« národu našemu?

Český lid přišel o řadu národnosti jeho nakloněných a v duchu jejím vedených učilišť, která byla nahrazena ústavy a školami násilně jej germanisujícími, kteréhožto dobrodiní teprve za věku našeho těžce a s největším namáháním se zbavujeme. Obrovské

nemovitě statky českomoravských klášterů, pod jejichž vládou lid si liboval a jejichž správci a členy byli z největší většiny synové lidu českého, pod faktickou jich cenou skoupili v českých zemích ponejvíce cizinci. Drahocenné a nenahraditelné literární, umělecké a posvátné památky klášterní za fatku rozchvátili a rozšantročili židé. Židovka jménem Dobruška požívala ve příčině té zvláštní výsady a kupovala památky klášterní en gros od oka paušálně. Z klášterů, jež bývaly pramenem vzdělání, utěšení a výživy českého lidu staly se kasárny, a chrámy jejich staly se ponejvíce kůlnami a skladišti pro všelijaké harampádí a i pro židovské hadry. Pěstování a rozvoj umění malířského, sochařského a zlatnického, jež měly v klášteřích nejprřednější svou záštitu, byly ubity a po českých zemích toulaly se tlupy lupičů, přepadající venkovské chrámy, aby je beztrestně olupovaly o posvátné jich drahocennosti. Přistížení kupci těchto drahocenných památek prostě řekli, že pocházejí ze zrušených klášterů, čímž byla věc vyřízena, a zloději kradli dále.

Pro nás, nynější český národ, jsou tyto události nad daleko nám vzdálené bouře husitské a pohromy války třicetileté těžší a žalostnější proto, poněvadž na dobrých sto let zastavily a zdržely již opětně v utěšeném chodu a postupu nacházející se nový rozvoj národa našeho, čehož tíha padla na dědy a otce naše i na n s

Uvádím truchlivá ta fakta proto, abych dokázal, jak osvěta a věda bez lásky k víře a proti víře u nás šířené českému národu pomohly! Přivedly ho až na pokraj hrobu, od něhož ho však odvésti pomáhali a pomohli ze zrušených českých klášterů rozeňnaní »tmáři«, kteří mu na další cestu k životu vlastně posvítili.

Mezi tyto z klášterů českých vypuzené tmáře náležejí otec slavistiky Josef Dobrovský, výtečný matematik Stanislav Vydra, historik Faustín Procházka a sta jiných, více méně o pokrok české věci zasloužilých bývalých mnichů, kteří se postavili dílem v čelo, dílem do řad nové české generace, již nazýváme probuzenci a vlastenci doby předbřeznové.

Novou českou literaturu začali kněží nejenom psáti, ale oni ji odkupováním a rozšiřováním mezi lid přiváděli ku platnosti tak, že bez kněžské pomoci by se byla na př. »Česká Matice« sotva udržela a Jungmannův slovník bez podpory se strany kněží byl by býval mohl z těžka vyjít a sotva by byl býval sebrán.

Dále připomenouti dlužno, že vedle Časopisu Musea království Českého jest nejstarším českým časopisem »Časopis katolického duchovenstva«, k němuž přidružilo se potom pro lid určené »Dědictví Svatojanské.«

Mezi politickými českými denníky pak nejstarším jest v duchu katolické víry psaný brněnský »Hlas«, který začal vycházeti před více než-li padesáti lety a s nedávno zašlým »Blahověstem« vykonal obrovský kus osvětové a politické práce v českém životě.

Národní probouzení mládeže jalo se systematicky pěstovati královéhradecké »Dědictví maličkových«, jehož první výtečné ročníky, kdy působilo v tomto směru u nás samo, odchovály statisíce horlivých českých čtenářů.

Že pak u nás jest láska k víře nejzdravějším pramenem osvěty, to naznačil nejenom poslední biskup Jednoty českých

bratří, Jan Amos Komenský, stavě školu a vzdělání vůbec vždycky na základy víry, ale to uznal také v novější době otec českého politického radikalismu Karel Havlíček, který právě ve svých pověstných »Kutnohorských epištolách«, mluvě o organizaci českého školství, pokládal za nejvhodnější, aby bohoslovci před svým vysvěcením působili po několik let na školách jako učitelé.

A věří-li se náhledům Havlíčkovým jako správným v ohledu politickém a hospodářském, má se mu také se strany českého lidu věřiti ve výše uvedeném ohledu osvětovém, na němž vlastně zdar politiky a národního hospodářství jest založen a závislý.

Tím bych poukazováním na historické památky, svědčící o lásce k víře a o lásce k vědě v národě našem došel až na dobu nejnovější, čímž bych thema přednášky své ve stručnosti vyčerpал.

O době naší se rádo tvrdí, že jest bez víry. Nepolemisuji proti tomu tvrzení, ale přímo uvádím, že právě naše doba jest obzvláště horlivou a pečlivou ve stavbě nových a v opravování starých chrámů.

A když pak vzpomenu na nedávné uspořádání národopisné výstavy československé, která ze všech svých exposicí projevovala zbožnou povahu ducha lidu českého, jak hluboko jest věrou proniknut, tak že ukazuje způsob svého života neopomenul dny výstavy začítí a ukončítí z výstavního kostelíka zbožně odzvoněným »Anděl Páně«, nemohu se nikterak postavit na stanovisko těch, kteří sami svých skutků nevážíce, nepřestávají širší veřejnost dráždití a popouzetí tvrzením, že prý se celý český národ jako bezbožný řítí šmahem do horoucích pekel.

Důtklivě totiž poukazuju k tomu, že zbožná mysl a láska k víře ovládá nejenom náš lid, ale že jest také domovem ve kruzích a rodinách vzdělanců a dokonce proti nadání právě i v takových vrstvách, jimž jest křehká podstata těla a života lidského do nejposlednějších podrobností známa. Nejproslulejší čeští lékaři, kteří taje života měli po dlouhá desetiletí příležitost pozorovati, o nich uvažovati a je luštiti, osvědčili neobyčejnou zbožnost mysli a lásku k víře, jejíž velikost budí největší obdiv a jest vzácným příkladem.

Professor dr. Jan Purkyně, autorita světová jako fyziolog, měl za své životní heslo, pod něž své jméno psal, tuto pobudku:

»Dokud i kde Bůh žíti povelí,
buď věren vlasti, víře, přáteli!«

Proslulý pak professor chirurgie na české universitě v Praze dr. Michl překvapil celou českou veřejnost tím, že když byla jeho poslední vůle otevřena, nalezen v ní legát postačující na celé zbudování slušného chrámu v jeho rodišti. Vědátor tento, znající život i jeho podstatu, odkázal svým milým rodákům především kostel, t. j. pramen a utěšení víry.

A muž světového jména a věhlasu, muž nejmocnějších vlivů, otec moderní chirurgie, nedávno zesnulý professor a ozdoba vídeňské university, Čech dr. Albert, zbudoval ve svém rodišti v Žamberce na hřbitově kapli ke cti sv. Vojtěcha, při níž přál si odpo-

čívati. Při příležitosti pak jejího svěcení napsal on, šedivý professor chirurgie, nábožnou báseň k uctění sv. Vojtěcha a jeho víry a báseň tu ukončil skladbou písně tohoto znění:

Pomiluj nás, Hospodine!
Před Tvým trůnem hvězdy planou,
jedna z krve Slavníkovy,
z těch, co září českou stranou.
Otce, matky, ženy, děti
přineseme v Tvoje sklady,
svatý Vojtěch, biskup pražský,
sešli jej, ať žehná tady.
Ležet budem' k jeho nohám,
ruku drží nade všemi,
po boji a po životě
bude nám mír v naší zemi!

Professor Albert, chirurg světového jména, učenec a vědátor nejprvnějšího řádu budiž mně svým uvedeným zde »Konfiteor« vývodním svědkem, že u nás lásku k víře a lásku k vědě dodnes spojenou shledáváme. Tímto klasickým svědectvím já stručný a nevyčerpaný přehled našich historických památek v této otázce a v tomto směru končím.

DODATEK.

O významu nejnověji zamýšlené pouti římské.

Dne 18. března 1902 přednesl Msgr. prof. JAN DROZD.

Velectěné shromáždění!

Když důmyslný a opravdově prozíravý stavitel chce **z**budovati nějakou velkou a opravdu důležitou stavbu, která má poskytovatí útočiště velkému množství lidí, tu zajisté nejprve pomýšlí na sdělání hlubokého a, pokud možno, nezrušitelného základu budoucí stavby. Víť, že bez opravdového a takměř nezrušitelného základu by jeho stavba nemohla míti dalšího trvání, ano naopak byla by nebezpečím pro ty, kdož by hledali přístřeší v této stavbě.

Známť pak jednu stavbu velikolepou, důležitější všech jiných staveb, ať duchovních ať hmotných, důmyslem a rukou lidskou provedených, známť také stavitele jejího, oplývajícího vším důmyslem, nejenom lidským, ale i božským. A Vy také všichni, velectění pánové a dámy, znáte tuto stavbu, i zakladatele a stavitele jejího. Je to církev katolická a zakladatel její Ježíš Kristus. Můžeme si jinak mysliti, než že zakladatel takový dovedl položití k tak důležité stavbě také přiměřeně pevný, ba nezrušitelný základ. Vždyť když i ten základ kladl, pravil s nejoprávdovější rozhodností k tomu, kohož učinil základem a spolu i strážcem budovy církve: »Ty jsi Petr, t. j. skála, na té skále vzdělám církev svou a brány pekelné ji nepřemohou.« Ne na třtině, ne na písku, ne na blátě, ale na skále založil Pán Ježíš církev svou. Mýlil by se, kdo by v první hlavě církve viděl a chtěl poznávati nějakého obyčejného člověka. Sv. Petr, ačkoliv byl jen mužem z obecného lidu a rybářem, byl neobyčejně pevné a prozíravé povahy. Ku otázce Ježíšově: »Kým vy mne býti pravíte?« odpovídá: »Ty jsi Kristus, Syn Boha živého.« První po seslání Ducha sv. ohlašuje radostnou zvěst o vykoupení lidstva shromážděným v Jerusalemě a divícím se zázračným zjevům při seslání Ducha sv. Na prvním sněmě církevním v Jerusalemě první pozvedl hlasu svého. Svatý Pavel k němu se hlásí po svém obrácení jako k hlavě náboženského společenství, Ježíšem Kristem založeného. Později shledáváme se s ním v Antiochii a pak v *Římě*. Jeden čas rozpakuje se, má-li v Římě zůstatí, ale zjevem samého Spasitele poučen byv, zůstává v Římě.

Nebyla to náhoda, ale zvláštní řízení Prozřetelnosti božské, že Řím stal se střediskem všeho duchovního i politického života

starého věku. Co člověk vlastní silou svou dokázati a způsobiti může, o tom svědčí působení starého věku. A význam tohoto starého věku dovršen byl soustředěným životem na poli náboženském.

Toto působení ukázalo se býti však nedostačitelným pro blaho lidstva. Proto musil přijti Kristus, proto musela býti založena církev a proto nesmírnou důležitost pro blaho lidstva měla hlava církve. Kdož by chtěl *hlavě* každé společnosti pro trvání a prospívání její upřítí velké, ba nesmírné důležitosti? Jaký pán, taký krám, má platnost o každém spolku, společenstvu a každém politickém tělesu, o rodině a také o církvi. Církev měla své nejskvělejší doby i za povážlivých okolností za panování papežův slavných, prozíravých a důmyslných, jakými byli Leo Veliký, Řehoř Veliký a Innocenc III. a jiní; a utrpěla těžkých pohrom za vlády papežů, kteří nebyli sobě vědomi nesmírně důležitého postavení pro oslavu jména Božího a blaho duchovní i hmotné národův, ano, celého člověčenstva. Bohudíky, že již po celá století můžeme říci, že nástupci sv. Petra zastupují nejvznešenější úřad svůj, býti hlavou celé rodiny křesťanské, způsobem co možná nejdůstojnějším. Hlavně jest to Lev XIII., nynější hlava církve katolické, jenž moudrostí, prozíravostí a stálou pečlivostí o blaho celé rodiny křesťanské rovná se čertným předchůdcům svým, ba v mnohém způsobu nad ně vyniká. Deo gratias, Bohu díky, zvolíme, neb nic by nemohlo dovršiti zmatky a bídy nynější společnosti lidské, nežli vady a nedostatky stolice papežské v Římě.

Proto třeba všemožným způsobem projevovati lásku a přičylnost k nejvyššímu sv. Otci Lvu XIII. a těšiti se z toho, že dočkal se 25letého jubilejního roku svého papežování. Není zajisté vždy lehkou věcí spravovati jen rodinu neb obec; mnohem těžší jednotlivou zemi neb celý stát, ale daleko těžší věcí je spravovati církev katolickou, rozšířenou téměř po všem světě, mezi všemi národy, více neb méně vzdělanými, za jakých okolností, to netřeba ani líčiti. Velice těžké stanovisko měl papež Pius IX., jemuž často bylo pozdvihovati hlasu svého před celým světem a poukazovati na útisky činěné katolické církvi vůbec a sv. Stolicy zvláště. Vším možným způsobem v posledním století, zvláště v posledním desetiletí pracováno k tomu, aby sv. Stolica v nevážnost byla uvedena. Můžeme vyznati, že takměř zázrakem jest vůči tolikerým pokusům zničení primát církve, že nejenom nepodařil se úmysl útočníků, nýbrž že v pravý opak jest věc obrácena.

Nářky Pia IX. došly živého ohlasu v celém světě křesťansko-katolickém a Lev XIII. svou moudrou a rozšafnou taktikou ve věcech církve a všeobecné politiky se týkajících odvrátil mnohé zlo, církvi hrozící od úhlavních nepřátel i nerozumných přátel; on přispěl k tomu, že rok co rok rostla vážnost hlavy církve po veškerém téměř světě nejenom mezi přátely, ano namnoze i nepřátely papežské Stolice. Proto také rozličné oslavy na počest Lva XIII. konané a jeho počínáním vzbuzené potkaly se s neobyčejným úspěchem.

První pouť do Říma, což významno jest, za doby Lva XIII. podnikli Slované u vděčném uznání, že tak krásně dovedl svatý Otec oceniti zásluhy apoštolů slovanských sv. Cyrilla a Methoděje velekrásnou a velkolepou encyklikou »Grande munus«. R. 1881 ubírali se poutníci slovanští z Čech a jiných zemí slovanských do Říma. Kdož by také nebyl povděčen sv. Otci Lvu XIII. za uznání Slovanů, jako důležitého činitele v životě národů křesťanských a katolických v Evropě i mimo Evropu?

Radostně rozrušeni byli katolíci, když r. 1888 slavil sv. Otec své padesátileté kněžské jubileum, a rovněž tak když slavil roku 1893 své jubileum biskupské, což jevílo se vřelým účastenstvím v poutích nejenom z Evropy, ale i ze všech dílů světa konaných.

Když pak r. 1900 dostavila se příležitost slaviti tak zvaný rok odpustkový; nebyla opět nouze o účastníky, kteří nejenom z touhy po cestování, nýbrž opravdovou touhou získati pokladů duševních vedení jsouce, jali se podnikati pouť do Říma, kde sídlí zastupce nejvyššího, pravý otec milosti a milosrdenství.

Překrásnou vzpomínku zůstavila také tato pouť v myslí všech účastníků.

A nyní opět vyzývá nás nová příčina účastniti se pouti římské, a to příčina dvojí: Sv. Otec Lev XIII. započal 25. rok svého papežování, jež tak mnohou radostnou událost pro celý svět křesťanský i pro jednotlivé části jeho v sobě uzavírá. O tak mnohém z papežů mají platnost slova: »Non videbis annos Petri.« »Neuzříš, nedožiješ se let Petrových« (totiž 25 let). A jesti zvláštní řízení prozřetelnosti božské, že poslední dva papežové dočkali se na stolci papežském let Petrových. Zajisté neobyčejný to důkaz, že Kristus bdí nad svou církví, aby v dobách tak osudných, jaké jsou nynější, těšila se po delší čas jednotnému vedení. A proto třeba, aby věřící katolíci byli Bohu povděční.

Zkušenost učí, že často rychle za sebou se střídající vláda nevalně působí v osudy státův a národů. Tak tomu je také v církvi.

Někdy, ač velmi zřídka, dosedli na stolicí papežskou mužové poměrně mladší. K nim náleží ovšem jeden z nejdárnějších papežův a opravdových církevních vladařův, který uměl výtečně třímati žezlo vlády, totiž Innocenc III., za něhož dostoupila církev nejvyššího vrcholu moci své v záležitostech občanských.

Avšak papež Lev XIII. dosedl na trůn v poměrně vysokém věku 68 let a zasedá na něm již téměř celých 25 let s plnou silou a schopností ducha vladařského. Do dvou století vyznamenávajících se neobyčejnými událostmi v životě církve, v životě státův a národův, zasáhá působení sv. Otce Lva XIII. V obou stoletích mnoho se hřešilo proti náboženství a církvi. A ejhle! Tu volá k nám ze stolce svého apoštolského sv. Otec Lev XIII.: »Přestaňte hřešiti proti Bohu a církvi. Napravte mysl svou. Uznejte dobrodiní křesťanstvím a církvi Vám prokázaného.« S vytrvalostí Petrovou a s horlivostí Pavlovou dává sv. Otec Lev XIII. všem na srozuměnou, aby hledali pomoci ve všech potřebách a svízelných života tam, kde ji jedině opravdu naléztí lze, totiž u trůnu milosrdenství a lásky Kristovy, volá k nám ke všem jako Kristus: »Pojďte ke mně všichni, kteří obtíženi jste a já vás občerstvím.«

Vedle toho vede nás k nové pouti vzácná okolnost, že Jeho Eminencí, kníže-arcibiskup náš, Leo Skrbenský, bude uveden do sboru kardinálského a installován ve svůj titulní chrám.

Ve středověku způsobily války křížové velké nadšení pro celou církev. Nuže, nechť nyní poutě římské přispějí k obnovení jednoty duchovní mezi národy křesťanskými. Kdo chceš tedy přispěti k obnově této jednoty, můžeš-li, podnikni pouť do Říma, nebo přispěj k jejímu uskutečnění při jiných. Žehnej poutníkům a vyžádej sobě jich prostřednictvím požehnání Stolicе apoštolské pro své domácí, pro svůj lid a slib Bohu a církvi věrnost a poslušnost; věnuj též upřímnou oddanost hlavě církve, jež bude zárukou trvalého požehnání a posvěcení pro všechnu domácnost i veřejnost, k čemuž volám srdečné »Zdař Bůh!«

Doslov.

Na konec několik málo slov o poměru *denního tisku* ke dvojici »*věda a víra*«, jíž věnována tato kniha.

Člověk stojí někdy ve zbrani proti pravdě, praví správně Fr. Hello v předmluvě k »Neobyčejným povídkám« (Contes extraordinaires). Ve zbrojnici své vybírá rozličné zbraně, chystaje se k vážným a promyšleným útokům a píše klidná pojednání, časové brožury a celé knihy. Kdož odraziti chce takto namířený útok na prospěch dobré věci, sáhne přirozeným způsobem k podobným prostředkům; stejná zbraň osvědčuje se tu býti vhodnou a přiměřenou.

Ale nepřítel pravdy nevystupuje vždycky v plné zbroji a neubírá se vždy obvyklými cestami, přiodívaje se v půvabné a pestré roucho povídky, obratně i svižně načrtnutého feuilletonu a vypočítavých zpráv denních v rozmanitých časopisech a žurnálech. A v tomto kuse denního života i zápasu vězí veliké nebezpečí pro dvojici »*věda a víra*«, jednak z té příčiny, že zakuklený nepřítel přizpůsobuje se poměrům a společenským kruhům, pro které určeno jest posláni jedovatého jeho šípu a smrtonosné střely, jednak pak z toho důvodu, že při dnešní záplavě nejrůznějších listů zůstává valná část oněch rozjitřených ran bez náplasti z nevšímavosti nebo z lhostejnosti těch, kdo státi mají bez ustání na stráži, připraveni jsouce každé chvíle odrážeti namířené útoky a rány.

Škoda, které v oblasti dvojice »*věda a víra*« způsobují den co den takovíto pytláci a podloudníci, jsou, bohužel, nesmírné, a nelze k nim jen mlčeti, uváží-li se veliký význam dnešního tisku denního, který došel a dochází náležitého ocenění i se strany nejvyšší auktority katolické církve. Noviny čtou mladí i staří, mužové i ženy, vzdělaní i nevzdělaní. Gutta cavat lapidem . . . Pravdivá tato věta má i zde svou oprávněnost. A přátelé dvojice »*věda a víra*« nestojí v tomto směru dosud v seřaděném šiku, aby ujímali se soustavným způsobem poškozené a porouchané harmonie duetta »*věda a víra*«, nepodceňující nikdy ani kratičké, několikařádkové denní zprávy v nepatrně rozšířeném listě, nebo tato má povždy svůj účel — otřítí se konec konců o katolickou víru, o katolickou církev. České království nalézá se v uvedené příčině nepřetržitě v mimořádných poměrech.

Stojí proti nám i malí trpaslíci i domýšliví velikáni, chlubící a honosící se jako představitelé národní žurnalistiky. Stojí proti

nám ve dvou skupinách; ti s ohlušujícími houfnicemi, pálíce do nás zjevně, a to z toho důvodu, aby čtenářstvo své upozornili na mračna dýmu a prachu, zvířeného proti nám, co zatím národu a vlasti zasazuje se jich neobratností citelná rána na jiném místě; oni zase svou bezbarvostí, která jest pro nás stejně škodlivá i nebezpečná. Poslednější tváří se býti nestrannými, ale ve skutečnosti snaží se při každé i sebe menší příležitosti přizpůsobiti liberálním zásadám doby, které na všech stranách bezmezně bují na nemalou škodu národa i vlasti.

A není rubriky v denních listech našich, kde by dvojice »věda i víra« časem nebyla napadána. Podkopy skrývají se i v úvodních člancích i v insertech. Novinářští nepřátelé dvojice »věda a víra« jsou snad největšími nepřáteli žádoucí shody mezi vědou a věrou.

Co z toho plyne pro přátele dvojice »věda a víra?«

Nutno především ze všech sil šířiti a podporovati náš denní tisk po stránce mravné i hmotné a vystupovati všemi dovolenými a zákonnými prostředky a se vším úsilím proti dennímu tisku bezbarvému a nepřátelskému. Vážnou tuto práci usnadnila by nemálo nevyhnutelná výbornost našeho tisku denního. Z té příčiny zase nutně potřebí denní náš tisk, jak náleží, zlepšiti a zdokonaliti, tak aby byl dochvilný, tak aby byl pečlivě organizován, tak aby předčil po stránce vnitřní ostatní tisk denní, což při katolickém denním tisku našem jest při dobré vůli opravdu a snadno dosažitelné, a to při nemnohých obětech. O podrobném provedení věci nesluší však širě zde jednati. Semkněme se a přiložme ruce ku pozitivné práci, a denní náš tisk důstojně bude čeliti bezbarvému a nepřátelskému tisku, pronikne rozhodně v před a dále a zaplaší rozličné hadroše a strašáky, vystrkované u nás do výše zaujatými nepřáteli dvojice »věda a víra!«

Dalším úkolem bylo by co nejbedlivěji sledovati všechen bezbarvý a nepřátelský tisk český za tím účelem, aby v patrnosti byla chována každá i sebe menší zprávička, která namířena jest proti dvojici »věda a víra«. Nesprávnost podobnou dlužno by bylo povolanými činiteli v každém jednotlivém případě po náležitém poučení a informaci uvésti na pravou míru i pérem i živým slovem. Soustavný a spořádaný způsob takového opravování byl by nejvýše věrný, klidný a důstojný, a nepřátelům pravdy posléze zašla by zajisté chuť, aby ledabylým způsobem potříšňovali vznešenou dvojici »věda a víra«.

A k těmto dvěma čestným zbraním, kterýmiž dlužno bez ustání odrážeti nízké a nicotné výpady všech nepřátel opravdového pokroku, druží se ještě vážná a úctyhodná zbraň třetí — nestranné a svědomité badání vědecké jmenovitě o těch otázkách, které týkají se v prvé řadě našeho národa, který potřebuje charakterních vůdců, má-li bez obav hleděti v domovinu své vstříc další budoucnosti. Positivních výsledků tohoto badání nemusíme se nikterak báti, nebo jasno jeho bude nám nanejvýše prospěšné a užitečné.

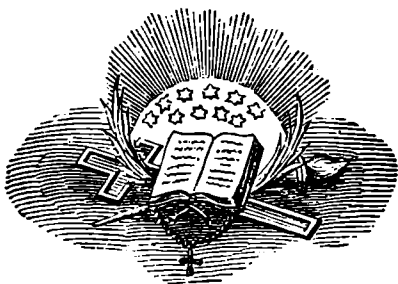
Spalo-li se u nás, spalo se již příliš dlouho, a proto vzhůru do práce s neutuchajícím nadšením a zápalom pro velebnou dvojici »věda a víra« a pro nejdražší naše statky, národ a vlast!

Ve službách vědy a víry práce člověka i při denním tisku posvěcuje a ze všednosti povznáší výš a výše. *Vigilantibus jura!*

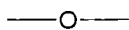
V srdci Českého království mějmež zvláštní sbor strážců, již by pro náš denní tisk poskytovali denně pomoci a rady na obranu napadané a kaceřované dvojice »věda a víra«, tak že by žádná rána nezůstala bez křesťanské odvety, spočívající na krásných zásadách — neumělé učiti a pochybujícím dobře raditi . . . . Stražný ten sbor měl by nepřetržitě hotovost, a maje ve středu svém zástupce všech oborů lidského vědění a umění, překvapoval by věru svou rychlostí a zdatností — v zájmu věci a pravdy, o kterou nám vždy a všude jenom jde a běží.

A této příští a zorganizované práci našeho denního tisku na obranu dvojice »věda a víra« volá upřímné: *Zdař Bůh!*

F. C. V.

OBSAH.

	Strana
1. O poměru vědy a víry. — Přednesl prof. Dr. <i>Josef Tumpach</i>	5
2. Zda věda, či víra jest důležitější pro život lidský. — Přednesl prof. Dr. <i>Antonín Vřešťál</i>	16
3. Možno-li očekávati jakýchkoliv prospěchů pro lidstvo, zaujímá-li věda a víra stanovisko odporné. — Přednesl prof. Dr. <i>Antonín Vřešťál</i>	23
4. Čeho možno právem žádati od zástupců vědy a víry. — Přednesl katecheta <i>František Žundálek</i>	33
5. Sv. Pavel jeden z prvních obhájců křesťanské vědy a víry. — Přednesl prof. <i>Josef Havránek</i>	48
6. Láska k vědě nemusí nikdy býti na újmu lásky k víře a naopak, láska k víře nemusí býti na újmu lásky k vědě. — Přednesl Msgr. prof. <i>Jan Drozd</i>	59
7. Jakou láskou k víře vyznamenal se národ český. — Přednesl prof. <i>Václav Müller</i>	63
8. Jakou láskou k vědě věrou posvěcené vyznamenal se národ český. — Přednesl prof. Dr. <i>Antonín Podlaha</i>	73
9. O všeobecnosti vědy a víry. — Přednesl prof. <i>Emanuel Žák</i>	79
10. Památky historické, svědčící o lásce k vědě i víře shledáváme jak u všech národů, tak i u nás. — Přednesl Dr. <i>Václav Řezníček</i>	90
Dodatek:	
O významu nejnověji zamýšlené pouti římské. — Přednesl Msgr. prof. <i>Jan Drozd</i>	103
Doslov	107

